

ศึกษาการอนุรักษ์กังป๋องป๋องของชาวพุทธ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

A STUDY OF THE BUDDHIST CONSERVATION EDUCATION BHU-JAA
DRUMS IN MUANG DISTRICT, LAMPANG PROVINCE

พระธนาเทพ สกกวโธ (ศักดิ์วงศ์)

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

ศึกษาการอนุรักษ์ท้องป่าของชาวพุทธ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

พระรณาทพ สกกวโส (ศักดีวรงค์)

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A Study of the Buddhist Conservation Education Bhu-Jaa Drums
in Muang District, Lampang Province

Phra Thanarthep Sakkawungso (Sakwong)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E.2016

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์นี้
เรื่อง “ศึกษาคำสอนนิกายมหายานของชาวพุทธ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง” เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมปর্ণ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระมหาสมปর্ণ วุฑฒิกโร, ดร.)

กรรมการ

(พระครูพิพิธสุตาทร, ดร.)

กรรมการ

(ผศ.ดร. เทพประวิณ จันทร์แรง)

กรรมการ

(ดร.พิสิฐ โคตรสุโพธิ์)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระครูพิพิธสุตาทร, ดร.

ประธานกรรมการ

ผศ.ดร. เทพประวิณ จันทร์แรง

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระชนาเทพ สกกวไส)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาการอนุรักษ์กองปูจาของชาวพุทธ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ชื่อผู้วิจัย : พระธนาเทพ สกกวโรโส (ศักดิ์วงศ์)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระครูพิพิธสุตาทร, ดร., ป.ธ.๓, พธ.บ. (ศาสนา), M.A. (Buddhist Studies), M.Phil. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)

: ผศ.ดร. เทพประวิณ จันทร์แรง, พธ.บ. (ศาสนา) ศศ.บ. (ไทยคดีศึกษา), M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Pali & Buddhism)

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๐

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ ศึกษาการอนุรักษ์กองปูจาของชาวพุทธ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง วัตถุประสงค์ ๓ ข้อ ๑) เพื่อศึกษาความเป็นมาของกองปูจาในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาคุณค่ากองปูจาของชาวพุทธในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์กองปูจาของชาวพุทธ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ผลการศึกษาพบว่า กองปูจา มีการสร้างในวัฒนธรรมล้านนา กลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา สามารถแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ กลองหน้าเดียว กับ กลองสองหน้า (๑) กลองที่ซึงหนึ่งหน้าเดียว มีลักษณะต่างกันไป กลองที่มีลักษณะก้นยาวเรียกว่า กลองดินช้าง รวมถึงกลองปูเจ กลองสิ่งหม้อง กลองหลวง กลองแหว เป็นกลองผสมผสานไว้ดีสักการะในขบวนแห่ต่างๆ (๒) กลองที่ซึงหนึ่งสองหน้าเรียก กลองมองเซิง กลองซึงหม้อง กลองตะหลดปด กลองเต่งเถิง กลองป่งโป่ง กลองชัยมงคล กลองปูจา และกลองสะบัดชัย ถือเป็นกลองสักการะต่างๆ

คุณค่าที่พบจากกองปูจา แบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ (๑) คุณค่าด้านวัตถุธรรม (๒) คุณค่าจານามธรรมหรือ จัดเป็นจริยธรรม และคุณธรรม คุณค่ากองปูจาเป็นภูมิปัญญาสื่อความหมายทางประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น คุณค่ากองปูจาในฐานะเป็นเครื่องช่วยอนุเคราะห์ชาวบ้าน ในฐานะเป็นกองพิธีกรรมความเชื่อท้องถิ่น คุณค่าในการใช้เป็นอาณัติสัญญาณบอกถึงความคงอยู่ทางสุนทรียภาพในสังคมอันมีคุณค่าทางด้านจิตใจสร้างความสามัคคี และทรงคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจที่สนับสนุนการท่องเที่ยวของจังหวัดลำปางได้เป็นอย่างดี

การอนุรักษ์กองปูจามี ๒ อย่าง คือ (๑) อนุรักษ์ในวัด เป็นการอนุรักษ์การตีและมีการดูแลรักษา มีรูปแบบแห่งการอนุรักษ์โดยสร้างโรงกลองเป็นที่เก็บรักษาไว้ มีชาดักยักพื้นเพื่อป้องกัน

ความขึ้นจากใต้ดินและเชื้อราต่างๆ และอนุรักษ์การตีจะเน้นเพื่อบูชาพระรัตนตรัย บอกอาณัติ
สัญญาณ และใช้ประกอบพิธีงานบุญ มีขั้นตอนการเรียนการสอนไม่เป็นระบบ มีพระสงฆ์ สามเณร
และลูกศิษย์วัด รวมถึงมรรคทายก ตีในวันโกน วันพระ ทั้งในรอบนอกและในเมือง ท่วงทำนอง
แบบโบราณ ช้า และเร็ว ตามภูมิความรู้ และตีได้ในวันเวลาดังกล่าวเท่านั้น และการอนุรักษ์ก้องปู้จา
นอกวัดเป็นการอนุรักษ์การตีและแบบใหม่ มีการพัฒนาต่อยอด ทั้งรูปแบบของกลองสมัยใหม่ และ
ลีลากระบวนท่าประกอบการตี รวมถึงบทเพลงหรือ ระเบียบเพลง มีข้อห้ามเพียงไม่ให้ผู้หญิงตีก้องปู้จา
และไม่ให้ประกอบท่าโดยใช้หมัดศอกเข้า ทิ่มแทงกลอง แม้จะไม่ได้ลงอักขระหรือคาถา บนกลองก็
ตาม ไม่มีข้อจำกัด ในเรื่องวัยสามารถตีกลองบูชาสมัยใหม่ได้

Thesis Title : A Study of the Buddhist Conservation Education Bhu-Jaa Drums in Muang District, Lampang Province

Researcher : Phra Thanarthep Sakkawungso

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phrakruphitsuatorn, Dr., Pali III, B.A. (Religions),
M.A. (Buddhist Studies), M.Phil. (Buddhist Studies),
Ph.D. (Buddhist Studies)

: Asst. Prof. Dr. Thepprawin Chanraeng, B.A. (Religions),
B.A. (Thai Studies), M.A. (Buddhist Studies),
Ph.D. (Pali and Buddhism)

Date of Graduation : May 20, 2017

Abstract

The thesis purpose conservation education Bhu-jaa drums in Muang District, Lampang province. Objective 3: 1) To study the history of Bhu-jaa drums in Lanna. 2) To study the value of Bhu-jaa drums. 3) To study the conservation process of Bhu-jaa drums in Muang District, Lampang province.

The study indicated that; “Bhu-jaa drums” There is a built in Lanna ethnic minority groups that have been influenced by Buddhism. Can be classified into two categories: Single drum and the two-faced. (1) Drum racking leather single page look different. The drum has a long bottom calls Teen-Chang drums, Phoo-Jae drums, Sing-Mong drums, Luang drums. Alle drums. There are beat the drum mix worship in various parades. (2) Drum racking two called Mong-Seng drums, Shing-Mong drums, Ta-Lod-Pod drums, Teng-Tung drums, Pong-Pong drums, Chai-Monkol drums, Bhu-jaa drums, and Sa-bat-chai drums. Drum is considered worship.

The value of Bhu-jaa drums was divided into two types: (1) the value of the object (2) the value from or abstract. Is the ethical and moral values Bhu-jaa drums was a pharmacist intelligence conveyed to the local culture and traditions.

Bhu-jaa drums value as a courtesy to residents. As a ritual gong local beliefs. Value in use is signaling that the persistence of the aesthetic, social valuable psychological unity. And invaluable economic support tourism in Lampang province as well.

Conservation Bhu-jaa drums was a 2 (1) Conservation measures Preserve and maintain the strike. A model of conservation by building drum is maintained. Stand platform to prevent moisture and mold in the basement Conservation and drumming is focused offerings to the Triple Gem. Tell signaling, The ceremony favors, The process of learning is not a novice monk and disciple measure including Makkatayok. Dub Shaving in the morning, both in the periphery and in urban fast and slow rhythms of traditional knowledge based. And in the day time only. Conservation Bhu-jaa drums the measure to preserve the drum and create a new model. A further development the layout of modern drum gestures and rhythmic beating process. The song or dance music. Prohibition not only women beat Bhu-jaa drums. And not to engage in position using fists, elbows, knees pierce drums. Even without character or charm or no restrictions on drums. In the modern age can drum worship.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยดีเพราะได้รับความเมตตาธรรมอนุเคราะห์ช่วยเหลือจากบุคคลหลายฝ่าย ทั้งภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ และบุคคลทั่วไปที่ให้การสนับสนุนในการศึกษาและการวิจัยครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระครูพิพิธสุตาทร, ดร. ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์, ขอนุนโมทนาขอบคุณ ผศ.ดร.เทพประวิณ จันทรแรง, กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ท่านได้เมตตาอนุเคราะห์ให้คำปรึกษาตรวจสอบ ชี้แนะ และแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นอย่างดีมาโดยตลอด

ขอกราบขอบพระคุณ พระราชธรรมาลังการ ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัด, พระราชจันทนา นายก เจ้าคณะจังหวัดลำปาง, พระจินดารัตนาภรณ์ รองเจ้าคณะจังหวัด, พระครูอนุศาสน์กวีธรรม เจ้าคณะอำเภอเมือง รวมถึงท่านพระครูวรการโกวิท รองเจ้าคณะอำเภอเมืองลำปาง คอยเมตตาให้คำปรึกษาฝ่ายสงฆ์ ขอขอบคุณพระอาจารย์ ภิรมณ์ ฐิริปัญญา ที่ได้ให้คำแนะนำช่วยเหลือทุกอย่าง

ขอนุโมทนาคุณโยม สุวัฒน์ พรหมสุวรรณ ที่เมตตาได้ให้การสัมภาษณ์ข้อมูลขอขอบคุณ อาจารย์พันลพ หารุกงา ที่ช่วยเหลือให้คำปรึกษา และขอบคุณ ดร.อุดมศักดิ์ ศักดิ์มั่งนวงศ์ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำปางรวมถึงปราชญ์ชาวในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ที่ได้เมตตาอนุเคราะห์ให้ผู้วิจัยได้เข้าไปสัมภาษณ์เก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกองปู่จาในการดำเนินงานวิจัยเป็นอย่างดี ขอขอบคุณคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ศูนย์บัณฑิต มจร วิทยาเขตเชียงใหม่ ในการให้โอกาสเข้ามาศึกษาวิชาการทางพุทธศาสนา ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดทุกแห่งที่ได้ให้ความสะดวกในการค้นคว้าข้อมูล และขอบคุณทุกท่านที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์เล่มนี้หากมิได้เอื้อนาม

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้หากมีความบกพร่องใดๆ ผู้วิจัยขอน้อมรับด้วยความเต็มใจ และหากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีคุณค่าประโยชน์ใดๆ ขอประโยชน์จงเกิดขึ้นแก่ทุกท่านเพื่อช่วยกันสร้างสรรค์สืบสานภูมิปัญญาของบรรพชนให้คงคุณค่าสืบไป และผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา และสังฆบูชา ตลอดจนถึงคุณบิดามารดาและผู้มีอุปการคุณทุกท่าน และขอตั้งจิตอธิฐานส่งความปรารถนาดีต่อผู้ที่ได้ศึกษาวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ให้บังเกิดความรู้ความเข้าใจและสามารถนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคมสืบต่อไป

พระธนาเทพ สกุกวโธ

๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๐

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ณ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๘
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๙
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๙
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๑๐
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๐
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๘
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๘
บทที่ ๒ ความเป็นมาของก่องปู่จ่าในล้านนา	๑๙
๒.๑ ความหมายของกลองล้านนา	๑๙
๒.๒ ความเป็นมาและวิวัฒนาการกลองล้านนา	๒๑
๒.๒.๑ เครื่องดนตรีทางพระพุทธศาสนาในล้านนา	๒๑
๒.๒.๒ เครื่องดนตรีในล้านนา	๒๕
๒.๒.๓ ก่องล้านนา	๒๖
๒.๒.๔ ก่องปู่จ่าล้านนา	๒๘
๒.๒.๕ พัฒนาการก่องปู่จ่าล้านนา	๓๑
๒.๒.๖ จุดประสงค์ในการทำและการใช้กลองบูชา	๓๓
บทที่ ๓ คุณค่าก่องปู่จ่าของชาวพุทธในล้านนา	๓๗
๓.๑ ความหมายคุณค่า	๓๗
๓.๑.๑ ก่องปู่จ่าในฐานะเป็นเครื่องสักการะ	๓๙

๓.๑.๒ ก่อ่งปู่จาในฐานะเป็นภูมิปัญญาทางประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น	๔๑
๓.๑.๓ ก่อ่งปู่จาในฐานะเป็นกุศโลบายในการเผยแพร่ธรรม	๔๒
๓.๑.๔ ก่อ่งปู่จาในฐานะเป็นเครื่องช่วยอนุเคราะห์ชาวบ้าน	๔๕
๓.๑.๕ ก่อ่งปู่จาในฐานะเป็นก่องพิธีกรรมความเชื่อท้องถิ่น	๔๖
๓.๒ บริบทของวัดและสถานศึกษาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง	๕๔
๓.๒.๑ ประวัติวัดพระเจดีย์ขาวหลัง (พระอารามหลวง)	๕๔
- กระบวนการรูปแบบการอนุรักษ์ก่อก่งปู่จา (กลองบูชา)	๕๕
๓.๒.๒ โรงเรียนพิชัยวิทยา	๕๙
- ประวัติความเป็นมาของโรงเรียนพิชัยวิทยา	๕๙
- กระบวนการรูปแบบการอนุรักษ์ก่อก่งปู่จา (กลองบูชา) ในโรงเรียน	๖๐
บทที่ ๔ กระบวนการอนุรักษ์ก่อก่งปู่จาของชาวพุทธในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง	๖๓
๔.๑ ความเชื่อเกี่ยวกับก่อก่งปู่จาของชาวพุทธในล้านนา	๖๓
๔.๒ ขบวนการอนุรักษ์ก่อก่งปู่จาของชาวพุทธในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง	๖๔
๔.๒.๑ การอนุรักษ์และการส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องก่อก่งปู่จา	๖๖
๔.๒.๒ การอนุรักษ์และการส่งเสริมสละในการสร้างก่อก่งปู่จา	๖๘
๔.๒.๓ การอนุรักษ์ด้วยการสร้างเครือข่ายก่อก่งปู่จาในชุมชน	๗๓
๔.๒.๔ หลักพุทธธรรมกับการอนุรักษ์ก่อก่งปู่จา	๗๓
๔.๒.๕ ปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์ก่อก่งปู่จา	๗๗
๔.๒.๖ ผลสัมฤทธิ์ของก่อก่งปู่จา	๗๘
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๗๙
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๗๙
๕.๑.๑ ความเป็นมาของก่อก่งปู่จาในล้านนา	๗๙
๕.๑.๒ สภาพและคุณค่าก่อก่งปู่จาของชาวพุทธในล้านนา	๘๐
๕.๑.๓ กระบวนการอนุรักษ์ก่อก่งปู่จา	๘๐
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๘๒
๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย	๘๒
๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	๘๓
บรรณานุกรม	๘๔

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก ภาพถ่ายประกอบในการศึกษาค้นคว้าข้อมูล

๙๐

๑. ภาพจิตรกรรมฝาผนัง
๒. การเตรียมหัวใจเพื่อนำไปใส่ภายใน
๓. ภาพโรงเรือนเก็บก่องปู่จา
๔. การอนุรักษ์การตีก่องปู่จา
๕. สภาพการใช้งานของก่องปู่จา
๖. ลักษณะการทำกลองเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์ก่องปู่จา
๗. ภาพการออกสัมภาษณ์พระภิกษุ
๘. ภาพสัมภาษณ์คุณหัสดี

ภาคผนวก ข

๑๒๓

๑. ประกาศบัณฑิตวิทยาลัย
๒. หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือ
๓. หนังสือขอความอนุเคราะห์ให้นิติลงพื้นที่เก็บข้อมูล
๔. แบบสัมภาษณ์
๕. รายนามผู้ให้สัมภาษณ์และลายเซ็น

ประวัติผู้วิจัย

๑๒๔

คำอธิบายสัญลักษณ์คำย่อ

(๑) การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ และอรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยพุทธศักราช ๒๕๒๕ มีการเรียงลำดับ ดังนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิงศ์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปากิยวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส. ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาตร	(ภาษาไทย)
อง. จตุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกนิบาตร	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.อป.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อปาทาน	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

อง.อรรถก.อ.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	มนโรธปุรณี	อรรถกถานิบาตรอรรถกถา	(ภาษาไทย)
-------------	-------	---	---------------	------------	----------------------	-----------

(๒) การระบุหมายเลขคัมภีร์ในพระไตรปิฎก

การอ้างพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ใช้ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุถึง เล่ม/ข้อ/หน้า ไปตามลำดับ เช่น วิ.มหา. ๑/๒/๒. หมายถึง การอ้างอิงนั้นระบุถึง คัมภีร์พระวินัยปิฎก มหาวิงศ์ เล่มที่ ๑ ข้อที่ ๒ หน้า ๒ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙.

(๓) การระบุหมายเลขคัมภีร์อรรถกถา

การอ้างอิงอรรถกถาภาษาไทย แจ้งคำย่อคัมภีร์ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ขุ. ธ. อ. (ไทย) ๑/๒/๘๙ หมายถึง พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย ธรรมบท เล่มที่ ๑/ ข้อที่ ๒ หน้าที่ ๘๙ ฉบับมหา มกุฏราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๒๕.

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มรดกล้านนา เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยศรัทธาความเชื่อ ของบรรพบุรุษที่ได้สั่งสมไว้ และถูกถ่ายทอดรุ่นสู่รุ่น จากนามธรรม ให้เป็น รูปธรรม ตามความเชื่อในรูปแบบต่างๆ ที่สามารถจับต้องได้ในปัจจุบัน คำสอนในพระไตรปิฎกเรียกว่า ศรัทธา^๑ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องที่น่าภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งถือเป็นของดีที่มีคุณค่าต่อการดำรงวิถีชีวิตของชาวล้านนา และควรค่าแก่การหวงแหน รักษาไว้ให้ลูกหลานโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เครื่องดนตรีในล้านนา มีเอกลักษณ์เฉพาะตน ไม่ว่าจะเป็นด้านขนบธรรมเนียม ความเชื่อ จารีต ประเพณี วิถีชีวิต ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ภาษา ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามสภาพสังคม และความเชื่อ^๒ ในทางธรรมเป็นความเชื่อที่ประกอบไปด้วยเหตุผล^๓ ของแต่ละชุมชน และสิ่งดังกล่าวถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันดีงามที่ได้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

อาณาจักรล้านนาเป็นดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านความสัมพันธ์แบบเครือญาติหรือทางด้านวัฒนธรรมอันดีงาม ล้านนาในอดีต มีอาณาบริเวณกว้างขวางขยายไปถึงดินแดนสิบสองปันนา ในสมัยราชวงศ์มังรายตอนต้น ด้านอาณาจักรมีการปกครองแบบเจ้านายแต่ละฝ่าย ที่สำคัญแต่ละหัวเมืองเจ้าเมืองแต่ละฝ่ายได้ผนวกหัวเมืองต่างๆ เข้าด้วยกัน จะเห็นได้ว่าชาวล้านนามีการปกครองแบบอิสระ^๔ นอกจากนั้นดินแดนล้านนาเป็นถิ่นที่มีพระพุทธศาสนาที่เจริญรุ่งเรืองมาแต่อดีต ปรากฏหลักฐานสำคัญในตำนาน หรือพงศาวดาร ที่เด่นชัดจากโบราณสถานตามวัดวาอารามที่ปรากฏให้เห็นตามเมืองต่างๆ แสดงให้เห็นถึงพระพุทธศาสนาที่มีบทบาททั้งทางด้านอาณาจักรการเมืองการปกครอง และวิถีชีวิตของคนล้านนา ศรัทธาความเชื่อของคนล้านนา

^๑ วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒/๒.

^๒ นพคุณ ตันติกุล, *ล้านนาในมิติกาลเวลา*, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (เชียงใหม่: The Knowledge Center, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖๕.

^๓ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗๒.

^๔ สีมา อนุรักษ์ ผศ.ประชิด สกุนะพัฒน์, *มรดกคนล้านนาประเพณีและวิถีชีวิต*, (กรุงเทพมหานคร: หจก.ซี แอนด์เอ็น), หน้า ๗.

พื้นฐานเดิมสืบเนื่องจากบรรพบุรุษเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ แต่เดิมเป็นวิชาที่สืบทอดเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ เวทมนต์คาถาและอำนาจที่มีอยู่ในคัมภีร์ อาถรรพ์พระเวทต่างๆ ของพราหมณ์^๕ แล้วหันมารับเอาซึ่งพระพุทธศาสนาที่ต่างกรรมต่างวาระ ส่งผลให้ชาวล้านนามีความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายด้านวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของชาวล้านนาตั้งอยู่บนศรัทธาความเชื่อแบบผสมผสาน ซึ่งชาวล้านนาได้มีการส่งสมณูปัญญาเปรียบดังชุมทรัพย์ขนาดใหญ่ ที่ได้จากบรรพบุรุษ ปู่ ย่า ตา ยาย และภูมิปัญญาทั้งหลายเหล่านี้ ส่งผลสะท้อนให้เห็นถึง ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี และวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้ล้วนมีความเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์เฉพาะตน เห็นได้ชัดจากสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม รวมถึงการแต่งกายที่บ่งบอกถึงความมีเสน่ห์แบบเมืองเหนือ นอกจากนั้นชาวล้านนา ยังมีความสุนทรีย์ภาพมีนักปราชญ์ กวี มีดนตรี การละเล่น และการขับร้องเฉพาะถิ่น ซึ่งหาได้จากธรรมชาติ และที่สำคัญคนล้านนา มีภาษาเป็นของตนเอง โดยเพราะใช้อักษรตัวธรรม (ตัวเมือง) ซึ่งพบในใบลาน กระดาษสา (สมุดข่อย) สิ่งเหล่านี้ล้วนได้รับอิทธิพลทางด้านพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง ความเชื่อทางศาสนาของชาวล้านนามีความปนเปกัน ระหว่างศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ คนล้านนาเชื่อในเรื่อง บาป บุญ คุณ โทษ และมีความเชื่อที่เชื่อมโยงกับไสยศาสตร์ตลอดจนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือ ตามคตินิยมของพราหมณ์^๖

ดินแดนล้านนาในปัจจุบัน หมายถึง ดินแดนที่ตั้งอยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย อันประกอบไปด้วย ๘ จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน^๗ สิ่งที่สำคัญคนล้านนาแต่ละจังหวัดยังมีความโดดเด่น เน้นเรื่องการอนุรักษ์และรักษาความเป็นวัฒนธรรมโดยเฉพาะวัฒนธรรม ด้านดนตรี ล้านนานอกจากจะเป็นเครื่องดนตรีแล้ว ยังสื่อความหมายหลายประการ กับการเป็นอยู่ ในล้านนามีเครื่องดนตรีหลายชนิด บางที่จะขาดไม่ได้ต้องมีเครื่องดนตรีไว้ เพื่อประกอบพิธีกรรม ชาวบ้านล้านนามีศรัทธาความเชื่อแบบโบราณ ในด้านคติดนตรีแม้ในปัจจุบันจะมีสถาบันพุทธศาสนาที่เจริญแล้วก็ตาม หลักศรัทธาความเชื่อของชาวพุทธล้านนา มีภูมิปัญญาเรื่องของดนตรีที่ได้จากธรรมชาติ ใช้ประกอบพิธีกรรมมากมาย ตามพื้นฐานความเชื่อด้านดนตรีของคนในแต่ละพื้นที่ไม่ว่าจะประเทศใดก็ตามจะมีวัฒนธรรมดนตรีที่เชื่อมโยงกับศาสนา เช่น อิเบตจิน จะเห็นได้ว่าการใช้เครื่องดนตรีเข้ามาเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวันด้วย ไม่ว่าจะยุคสมัยจะเปลี่ยนไปตามกาลเวลา เสียงดนตรียังตรึงจิตใจผู้คนไม่เลือนหาย ซึ่งดนตรีทุกประเภทไม่ว่าจะเป็น ดิด

^๕ มณี พะยอมยงค์, **ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๘.

^๖ เอมอร ชิตตโสภณ, **ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมล้านนากับวรรณกรรมประจำชาติ**, (เชียงใหม่: ธนบรรณการพิมพ์, ๒๕๓๓), หน้า ๕.

^๗ ศาสตราจารย์สวัสดิ์ อ่องสกุล, **ประวัติศาสตร์ล้านนาฉบับปรับปรุงเพิ่มเติม**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, หน้า ๒๙.

สี่ ตี เป่า ถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญ เป็นเสียงอันไพเราะ ต้องมีไว้คู่บ้าน คู่เมือง สิ่งเหล่านี้ถือเป็นเรื่องที่สำคัญ เป็นอย่างมาก สืบสาน ส่งเสริมสนับสนุน เพื่อให้ลูกหลานได้รู้ได้เข้าใจ และหันมารักหวงแหนรักในเครื่องดนตรีที่มีให้คงอยู่ในล้านนาไทย

วิถีชีวิตของชาวล้านนา มีภูมิปัญญาและวิถีพัฒนาการต่างๆ โดยเฉพาะพัฒนาเครื่องดนตรีที่น่าสนใจ และเครื่องดนตรีแต่ละชนิด มีมาเนิ่นนาน สะท้อนให้เห็นถึงควมมีวัฒนธรรมในตัว ทั้งอาณาจักรมีเครื่องดนตรี ที่ใช้คู่บ้าน คู่เมือง ตามบริบทต่างๆ ของชาวล้านนา และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมแบบเครื่องญาติตามพื้นฐาน มีการผสมผสานเครื่องดนตรีให้เพลิดเพลีน อาทิ เช่น พิณ สะล้อ ซอ และกลอง รวมถึงกลองผสมวงในวงปี่พาทย์ ขึ้นอยู่กับประเภท และโอกาสใช้เช่น งานประเพณี เถลิงเจดีย์ ในวัด โดยเฉพาะ กลอง หรือ ก้อง ในล้านนาที่มีหลากหลายชนิด ขนาดก็ต่างกันไปตามวัสดุอุปกรณ์ที่หามาได้ ที่สำคัญกลองล้านนาเข้าได้ทุกสถานะด้านดนตรี กลอง หรือ ก้อง ที่สังคมรู้จักกันดี คือ กลอง ที่มีสถานะรับใช้สังคมในอาณาจักร และศาสนจักร ล้วนซับซ้อนเนื่องมาจาก กลองจัดอยู่ในประเภทตี เช่น กลองแอว กลองตะลวดปด กลองถึงบ้อม กลองสังข์ม้อง กลองมอชิง กลองเต่งถึง กลองปู่เจ้า กลองชัยมงคลสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องดนตรี ประเภทตี ที่มีบทบาทหน้าที่ ในการใช้แต่ละครั้งมีความสัมพันธ์กันกับอาณาจักร และศาสนจักร โอกาสที่ใช้จึงแตกต่างกันออกไป กลองบางประเภทมีขนาดใหญ่ สื่อความหมายที่ลึกซึ้ง ทางด้านศรัทธาความเชื่อ มีไว้เพื่อตีเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับชุมชน สังคม ให้มีส่วนร่วมทางศาสนาและใช้ตีเพื่อเป็นอาณัติบอกสัญญาณ บอกเหตุการณ์ต่างๆ ในอาณาจักรล้านนา กลองดังกล่าว คือ กลองบูชา หรือ ก้องปู่เจ้า^๔

ศาสนจักร วัดวาอารามต่างๆ ในดินแดนล้านนา หลังจากบ้านเมืองอยู่ร่มเย็นเป็นสุข อาณาจักรได้บำรุงซึ่งพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง โอนย้ายสิ่งของมีค่าต่างๆ ฝากไว้ใช้ในบรรพบุรุษศาสนา คนล้านนาถือเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีความเห็นว่า วัดมีความสำคัญต่อการดำรงวิถีชีวิต ถือเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ วัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางด้านพระพุทธศาสนาเพื่อการบำเพ็ญบุญกุศลในแบบต่างๆ นอกจากนั้นวัดยังเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้ของชุมชนขนาดใหญ่ ซึ่งมีพระสงฆ์สามเณร เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการศึกษาเล่าเรียนธรรมและขัดเกลาจิตใจ ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทางด้านการปฏิบัติตนในการธำรงรักษาอนุรักษความเป็นไทยทั้งทางด้านสถาปัตยกรรม ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี ดนตรี และวัฒนธรรมอันดีงาม ซึ่งพระภิกษุสงฆ์สามเณร เป็นนักปราชญ์ผู้มีบทบาททรงความรู้ความสามารถ ในการถ่ายทอดสัพพะวิชาแขนงต่างๆ ให้กับชาวบ้านได้เป็นอย่างดี ตามความเชื่อที่ได้สืบสานต่อกันมาบรรพบุรุษ ปู่ ย่า ตา ยาย และการผสมผสานที่ได้ศึกษาตามหลักธรรม คำสอน ยิ่งพระสงฆ์ที่ผ่านการบวชเป็นสามเณรมาตั้งแต่เด็กวัย

^๔ สำนักงานประชาสัมพันธ์, ลำปางพงศาวดารไทยถิ่นเหนือ, (ลำปาง: จิตวัฒนาการพิมพ์), หน้า ๑๑๓.

เยาว์ ชาวบ้านยิ่งให้ความศรัทธาเป็นอย่างมาก ด้วยศรัทธาความเชื่อของชาวล้านนาที่มีต่อรากเหง้าของตนเอง ทั้งในอาณาจักรและศาสนจักรแต่เดิมเชื่อในลัทธิต่างๆ โดยเฉพาะทางไสยศาสตร์ ต่อมาภายหลังหันมานับถือศาสนาที่ต่างกรรมต่างวาระ วัดจึงมีความสำคัญอยู่คู่กับคนไทยมาช้านาน ส่งผลให้ชาวล้านนาและพุทธศาสนิกชนทั่วไป มีโอกาสได้เข้าวัดและใช้หลักธรรมที่ได้อบรมขัดเกลาปรับใช้ในวิถีชีวิตประจำวันมีความสุขจนถึงทุกวันนี้

กลองบูชา หรือก้องปู่จันนั้น นอกจากจะเป็นเครื่องดนตรีทางวัฒนธรรมแล้ว ชาวล้านนาให้ความสำคัญเป็นกลองที่ศักดิ์สิทธิ์ ถือกลองเป็นของสูง ต้องให้ความเคารพ เนื่องด้วยกลองใช้ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อเดิมของชาวล้านนา ที่มีต่อไสยศาสตร์ บทบาทหน้าที่สำคัญของกลองบูชา นอกจากจะเป็นกลองอาณัติสัญญาณแล้ว ยังเป็นตัวเชื่อมโยงความสัมพันธ์อันดีงามดังกล่าว ทำให้เกิดกิจกรรมสร้างความสมัครสมานสามัคคี ระหว่างชุมชนกับวัดได้เป็นอย่างดี กลองบูชาใช้ตีเป็นเชิงวัฒนธรรมสืบสานประเพณี เพราะมีคำว่าประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้อง บ่งบอกให้ทราบถึงงานบุญต่างๆ เช่น การตีวันโกน วันพระ (วันศีล) รวมถึงการตีหลังเทศน์ธรรมเสร็จ ในงานประเพณีต่างๆ ในวัด ถือเป็นการตีเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาช่วงแก้วทั้งสาม หรือตีเพื่อการบูชาพระรัตนตรัย และเพื่อความเป็นสิริมงคลกับวัดและชุมชนอีกด้วย

การตีกลองบูชานั้นยังเป็นเสียงเตือนภัย ตีเพื่อเป็นเสียงอาณัติสัญญาณ บ่งบอกถึงภัยต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม^๙ เช่น พระพุทธองค์กล่าวว่า

ภิกษุทั้งหลาย ... ภัย ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. อัคคีภัย (ภัยเกิดจากไฟ)
๒. อุทกภัย (ภัยเกิดจากน้ำ)
๓. ราชภัย (ภัยเกิดจากพระราชา)
๔. โจรภัย (ภัยเกิดจากโจร)

ภิกษุทั้งหลาย ภัย ๔ ประการนี้แล^{๑๐}

การตีกลองนั้นเป็นสัญญาณบอกได้ทั้งเหตุดี และเหตุร้าย หรือเตือนภัยต่างๆ เช่น ในพระไตรปิฎกมีเรื่องที่ พระเจ้าพรหมทัตกาสิราชรับสั่งเจ้าพนักงานว่า

^๙ ดร.พัช ฐ รังษี บรมวงศ์ไพศาล, ก้องปู่จันครลำปาง, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (ลำปาง: จิตวัฒนาการพิมพ์), หน้า ๓๕.

^{๑๐} อ.จตุ. (ไทย) ๑๓/๑๒๐/๑๘๑.

“พวกเจ้าจงเอาเชือกที่เหนียวแน่นมัดพระเจ้าที่ขี้ติโกศลราชพร้อมกับพระมเหสี มัดพระพาหาไพล์หลังให้แน่นกล้อน พระเกศาแล้วพาตระเวนไปตามถนน ตามตรอกทุกแห่งพร้อมกับตีกลองให้ดัง สนั่นพาออกไปทางประตูด้านทิศทักษิณแล้วบันร่าออกเป็น ๔ ท่อนวางเรียงไว้”^{๑๑} ประเด็นนี้เป็นราชภัยซึ่งเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิด และมีการตีกลองเพื่อเป็นการเตือนประชาชนไม่ให้เอาเป็นแบบอย่าง และภัยอีกอย่างหนึ่งเกิดจากโจร เช่น โจรปล้นบ้านหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านจะมีการตีกอลงเพื่อเป็นสัญญาณเตือนภัยให้ชาวบ้าน

โจรภัย อัคคีภัย อุทกภัย และวาทภัย รวมถึงเหตุร้ายเหตุด่วนที่เกิดขึ้นในวัด เช่น พระสงฆ์สามเณร มรณภาพ และนอกเหนือจากนั้นการตีกลองบูชา (ก้องปู่จา) ขึ้นอยู่กับภูมิปัญญาของนักปราชญ์ ซึ่งจะมีข้อห้าม และข้อปฏิบัติ ตามแนววิถีคนตีกลองบูชาในวัด ทั้งวิธีการเรียนรู้และกระบวนการสืบทอด ตามที่ได้สืบสานจากบรรพบุรุษของตนในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งจะมี ลีลา ระเบียบ ทำนอง ไม่เหมือนกันสถาบันวัดมีความมองข้าม สิ่งที่มีคุณค่าตั้งอยู่ในวัดต้องช่วยกันรักษา ซึ่งสิ่งเหล่านี้บรรพบุรุษได้ถือปฏิบัติ และถือเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ และจรรโลงใจของชาวเหนือมาเป็นเวลาช้านาน^{๑๒}

บรรพบุรุษไทยตั้งแต่โบราณได้แฝงความเชื่อทางด้าน คติธรรม ปรีชาธรรม รวมถึงความเชื่อที่ประกอบผ่านพิธีกรรม ตามที่ปรากฏเป็นรูปธรรมมีให้เห็น ไม่ว่าจะเป็นการหาไม้มงคลมาสร้างกลองบูชา รวมถึงการนำกลองไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ ถือว่ามีความสำคัญทุกขั้นตอนนอกจากนั้นยังมีกลองที่ถูกพัฒนาการเพื่อปรับใช้ให้เข้ากับขบวนแห่ต่างๆ ซึ่งในรูปแบบเครื่องสักการะในล้านนาทั้งหลายเหล่านี้ มีการแผ่อิทธิพลไปยังที่ต่างๆ โดยเฉพาะดินแดนล้านนามี การผสมผสานวัฒนธรรมอันดีงามให้อยู่คู่กับสถาบันพระพุทธศาสนา ทำให้อาณาจักรล้านนามีความหลากหลาย ในเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและไสยศาสตร์ควบคู่กันไป ดังนั้นอาณาจักรล้านนาจึงเป็นศูนย์กลางความเจริญทั้งทางด้านพระพุทธศาสนาและประเพณีอันดีงาม มีการเผยแพร่ไปในดินแดนต่างๆ เช่น กลองที่อยู่ในวัด และกลองพัฒนาการที่มีชื่อว่า สะบัดชัย ซึ่งเป็นกลองหนึ่งในกลองล้านนาที่ย่อส่วนมามีบทบาท เพื่อปรับใช้ ย้ายไปมาได้สะดวกและง่ายต่อการติดตามขบวนแห่ในงานประเพณีและการแสดงในงานต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองตามโอกาสต่างๆ ถือได้ว่าเครื่องดนตรีชนิดนี้เป็นที่ยอมรับของสังคมล้านนาไทยมาแต่โบราณ ดังปรากฏเป็นที่รู้จักและยอมรับของชาวไทยและชาวต่างชาติในปัจจุบันนี้

^{๑๑} วิมทา. (ไทย) ๕/๔๖๐/๓๔๖.

^{๑๒} ทองทวี ยศพิมสาร, **ฮีตคนเมือง ฉบับคู่มือเข้าวัด-คู่มือประจำบ้าน**, (ลำพูน: ภัฏฐพลการพิมพ์, ๒๕๕๙), หน้า ๑๔.

จังหวัดลำปางเป็นจังหวัดหนึ่งที่อยู่ทางภาคเหนือเป็นเมืองประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นเมืองหน้าด่าน ซึ่งเมืองลำปางอยู่ในใจกลางของภาคเหนือ^{๑๓} เดิมเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดี ตั้งแต่สมัยทวารวดีเป็นต้นมา ในสมัยโบราณลำปางเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งของอาณาจักรล้านนา ซึ่งมีขนบธรรมเนียม อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ทั้งศรัทธาความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณีทางศาสนา วิถีชีวิต รวมถึงการแต่งกาย ภาษาพูดและภาษาเขียน ตลอดจนค่านิยมต่างๆ^{๑๔} ชาวลำปางมีความเจริญรุ่งเรืองมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมแบบผสมผสาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านพระพุทธศาสนา สถาปัตยกรรม ศิลปวัฒนธรรม จารีต ประเพณี และมีศรัทธาความเชื่อเหมือนกับจังหวัดอื่นๆ ในล้านนา เห็นได้ชัดจากหลักฐานชาวล้านนา มีการปกครองตนเอง ซึ่งเจ้าเมืองนครลำปางให้ความสำคัญกับพระพุทธศาสนา นับตั้งแต่ต้นตระกูลเจ้าเจ็ดต้น ซึ่งมีพญาสุลวะลือไชยสงคราม (เจ้านานทิพย์ช้าง) จนถึง เจ้าบุญวาทย์วงศาธิบดี เป็นเจ้าเมืองผู้ครองนครคนสุดท้าย รวม ๑๓ พระองค์ เจ้าผู้ปกครองนครล้านนาได้ทำนุบำรุงดูแลรักษาซึ่งพระพุทธศาสนาส่งเสริมสนับสนุนวิถีความเป็นล้านนา รวมถึงร่วมอนุรักษ์สืบทอดสร้างเครื่องดนตรี ประเพณี เช่น กลองและดูแลรักษา กลอง ทั้งการเก็บรักษา รวมถึงการใช้งานในพิธีกรรมต่างในจังหวัดลำปางเป็นอย่างดี ทางด้านสุนทรียภาพ เมืองลำปาง เป็นเมืองที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น ด้านความงามศิลปะดนตรีอย่างเห็นได้ชัด ในรูปแบบของการจัดขบวนกลองในงานประเพณีตั้งธรรมหลวงของชาวล้านนามักจะมีการแห่ขบวนเครื่องสักการะรวมถึงการเล่นเครื่องดนตรีแต่ละชนิดในขบวนด้วย

เครื่องดนตรีกลองล้านนามีจำนวนมาก อาทิ เช่น กลองตะหลดปด (ตักเส้ง) กลองถึงบ้อม กลองสะบัดชัย กลองสิ่งม้อง กลองมองเซิง กลองเต่งถึง ในวงปี่พาทย์ นอกจากนี้ยังมี การฟ้อนรำ ประกอบวงสะล้อ ซอ ซึง พื้นบ้าน คอยบรรเลงต้อนรับตลอดงานและที่สำคัญวัดในล้านนาจะเห็นได้ชัดเจนนว่ามีกลองบูชา (ก้องปู่จา) ติดตั้งอยู่ในหอกลองแทบทุกวัดเวลาจัดงานตั้งธรรมหลวงหรืองานประเพณีต่างๆ เพื่อเกิดความเป็นสิริมงคลของชุมชนนั้น ในวัดจะต้องใช้กลองบูชาประกอบการตีในพิธีกรรมนั้นด้วย กลอง นั้นถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นวัตถุที่แทนนามธรรม นอกจากการปฏิบัติบูชาแล้วชาวพุทธล้านนาสร้างหอกลองเป็นอามิสบูชาถือเป็นเครื่องสักการะที่สำคัญของล้านนาอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเคลื่อนที่ไม่ได้ มีไว้เป็นฐานตั้งรองรับกลองบูชาอันศักดิ์สิทธิ์ ชาวพุทธล้านนา (ลำปาง) มีความเลื่อมใสศรัทธามักนิยมสร้างกลองบูชาถวายวัดเป็นจำนวนมาก จะเห็นได้ชัดเจนวัดทางภาคเหนือมีกลองบูชาอยู่กับวัดทุกวัด และที่สำคัญที่สุดในจังหวัดลำปาง จากการสำรวจก็ถือว่าเป็นจังหวัดที่มีกลอง

^{๑๓} ประจักษ์ วาลิโกดม, วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดลำปาง, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, ๒๕๔๔), หน้า ๑.

^{๑๔} ประจักษ์ วาลิโกดม, วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดลำปาง, หน้า ๑๓๑.

บูชา (ก่องปู้จา) จำนวนมากที่สุดในประเทศและอาจมีมากที่สุดในโลก ซึ่งกลองบูชา (ก่องปู้จา) ในจังหวัดลำปางมีประมาณ ๑,๒๐๐-๑,๓๐๐ ชุด^{๑๕}

กลองบูชา หรือ ก่องปู้จา เป็นหนึ่งในกลองของล้านนา ซึ่งกลองชนิดนี้ที่มีบทบาทสำคัญทางอาณาจักรและศาสนจักรของล้านนา กลองบูชา (ก่องปู้จา) เป็นกลองขนาดใหญ่ มีอยู่ตามวัดทางภาคเหนือ ใช้หนังหุ้มทั้ง ๒ ด้าน นอกจากจะมีกลองใหญ่ และกลองขนาดเล็กอีก ๒-๓ ใบ ซึ่งมัดติดไว้ด้านข้าง ทำลักษณะเดียวกันกับกลองใบใหญ่ เรียกว่า ลูกตุ้ม ซึ่งเรียกตามเสียงที่ตีมีขนาด เล็ก กลาง ใหญ่ ไกลไปตามลำดับ^{๑๖} ด้วยเคล็ดลัทธิวิชาการสร้างกลองที่ช่างทำกลองผู้ชำนาญการ (สล่า) รวมถึงรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ของนักปราชญ์ที่มีวิธีการถ่ายทอดเคล็ดลัทธิวิชาการใช้กลองในแต่ละท้องถิ่น ถือว่ามีบทบาทที่สำคัญต่อการสร้างกลองในศาสนจักร (วัดวาอาราม) และอาณาจักร (ชุมชนสังคม) เป็นอย่างมาก สิ่งที่สำคัญที่สุดนอกจากองค์ประกอบของกลองบูชาล้านนาแล้ว ยังมีจุดเด่นที่ผู้คนยังไม่เข้าถึงและไม่มีกลองใดในโลกเหมือน สิ่งนั้น คือ การบรรจุหัวใจกลองบูชา (ใจก่องปู้จา) ศรัทธาความเชื่อของคนล้านนาถือเป็นกลองศักดิ์สิทธิ์^{๑๗} ของล้านนา กลองบูชา ซึ่งมีบทบาทสำคัญและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมทั้งทางราชการบ้านเรือน และสังคมศาสนจักรเป็นอย่างมาก เป็นกลองคู่กับบรรพบุรุษศาสนา ดังปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “ในสมัยพุทธกาลเจ้าเมืองแต่ละเมืองจะมีการป้องกันบ้านเมืองของตน หลังเสร็จสงคราม จะตีกลองประกาศชัยชนะ”^{๑๘}

การตีกลองนี้เป็นการแสดงถึงความสงบสุข ปลอดภัย ของบ้านเมือง ทำให้สังคมบ้านเมืองและศาสนจักรทราบข่าวโดยทั่วกัน สิ่งนี้คือการใช้กลองอย่างมีคุณค่า ดังนั้นกลองล้านนาเช่นเดียวกันเป็นสิ่งที่สำคัญและควรค่าแก่การรักษา พันฟู อนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลาน ทั้งศาสนจักรและอาณาจักรล้านนา เห็นได้ชัดว่าการบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามมีความสำคัญ โดยเฉพาะ ปี พ.ศ. ๒๔๓๐ ในบันทึกของครูบาอาโนชัยฯ กล่าวถึงการบูรณปฏิสังขรณ์วัดปงสนุกเหนือครั้งยิ่งใหญ่ โดยมีเจ้าเมืองตนเป็นเลิศเจ้าหลวงสุริยะจางวาง ตามที่บันทึกของครูบาอาโนชัยฯ ขนานนามเจ้าสุริยะจางวางคำป้อว่า พระองค์ตนเป็นเจ้าหลวงสุริยะจางวาง ได้ซ่อมพระธาตุ รวมถึงการสร้าง กุฏิ วิหาร หีบธรรม ฆ้อง กลอง ระฆัง ศาลาบาตร^{๑๙} รวมถึงเสนาสนะอื่นๆ ภายในวัดปงสนุกเป็นจำนวนมาก

^{๑๕} กุลธิดา สืบหล้า, ก่องปู้จากกลองศักดิ์สิทธิ์แห่งดินแดนล้านนา, (ลำปาง: โรงพิมพ์ ศิลปะการพิมพ์), หน้า ๖๑.

^{๑๖} สนั่น ธรรมธิ, นาฏดุริยการล้านนา, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (เชียงใหม่: สุเทพการพิมพ์), หน้า ๒๙.

^{๑๗} สำนักงานประชาสัมพันธ์, ลำปางในพงศาวดารไทยถิ่นเหนือ, (ลำปาง: จิตวัฒนาการพิมพ์), หน้า ๑๑๒.

^{๑๘} วิมहा. (ไทย) ๑/๒๔๖/๒๓๑.

^{๑๙} นายมงคล ถูณีก, ทิพยจักราริวงศ์แห่งนครลำปาง, (ลำปาง: หจก. ลำปางบรรณกิจพริ้นติ้ง), หน้า ๑๕๐.

คนลำปางมีวิถีและการดำรงชีวิตเช่นเดียวกับคนล้านนาโดยส่วนใหญ่ ซึ่งมีความเชื่อเกี่ยวเนื่องกับพิธีกรรมตามบรรพบุรุษถือปฏิบัติ โดยเฉพาะวิธีการตีทองปู้จา หรือการอนุรักษ์กลองบูชาตั้งแต่อดีตมา เนื่องจากกลองบูชา คือ กลองวัฒนธรรมที่กำลังจะสูญหาย การตีทองปู้จาในเทศกาลต่างๆ บ่งบอกถึงความเป็นประเพณีอันดีงามที่เกิดขึ้นในวัด สิ่งเหล่านี้จะเห็นได้ว่าทองปู้จาที่หลงเหลืออยู่ตามวัดต่างๆ ในเขตพื้นที่จังหวัดลำปาง ยังมีทองปู้จาเป็นจำนวนมาก ด้วยวัฒนธรรมดนตรีตามกระแสโลกจะเปลี่ยนแปลง แต่ด้วยหัวใจในการรักในด้านศิลปกรรมดนตรี หลายสำนักในจังหวัดลำปาง ทั้งผู้เชี่ยวชาญและพระภิกษุสามเณร ศิษย์วัดได้ศึกษาและยังตีทองปู้จาในวัดให้ดังก้องในวันศีล วันพระ และ เทศกาลต่างๆ เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีงามสืบต่อกันมาถึงปัจจุบัน

ด้วยเหตุดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญ ทำให้ผู้วิจัยเห็นคุณค่า เกิดความสนใจอยากจะศึกษาค้นคว้าในเรื่องเหล่านี้ โดยเฉพาะเรื่องของการอนุรักษ์ทองปู้จา (กลองบูชา) ของชาวพุทธล้านนาที่มีบทบาทสำคัญกับวิถีคนล้านนา และเกี่ยวโยงระหว่างพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ก็เนื่องจากอำเภอเมืองลำปางมีทองปู้จาโบราณอยู่ตามวัดต่างๆ เป็นจำนวนมาก พระสงฆ์และฆราวาสก็มีการตีทองปู้จาในวัดเช่นกัน หลายวัดพระภิกษุ สามเณร ชาวบ้าน ไม่ให้ความสำคัญมองข้ามสิ่งที่มีคุณค่าไม่หันมาสืบสานอนุรักษ์ อาจทำให้ลูกหลานลำปาง ต่างเข้าใจผิด และไม่เห็นคุณค่าของกลองบูชา (ทองปู้จา) เช่นกัน อาจนำกลองบูชาไปใช้ในทางที่ผิดต่อขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี วัฒนธรรม ลำปางก็เป็นได้ สิ่งนี้จึงจำเป็นที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาเรียนรู้และอนุรักษ์สืบสาน เพื่อให้ ทองปู้จาและองค์ความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ให้อยู่ได้อย่างยั่งยืนคู่กับบรรพพระพุทธศาสนาในลำปางล้านนา

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึง การอนุรักษ์ทองปู้จาของชาวพุทธในอำเภอเมืองจังหวัดลำปาง ตลอดจนความเป็นมา ประเภท ความสำคัญ จุดประสงค์การสร้างกลองบูชา และการนำกลองบูชาไปใช้ รวมถึงองค์ประกอบต่างๆ ของ กลองบูชา (ทองปู้จา) เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสารและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับ กลองบูชา (ทองปู้จา) ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ซึ่งมีวัดพระเจดีย์ขาวหลวง (พระอารามหลวง) รวมถึงสถานการศึกษาโรงเรียนพิชัยวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่มีความสนใจในการศึกษาค้นคว้าต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความเป็นมาของทองปู้จาในล้านนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาสภาพและคุณค่าทองปู้จาของชาวพุทธในล้านนา
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์ทองปู้จาของชาวพุทธ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัด

ลำปาง

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ ต้องการทราบว่า ก่อ่งปู่จาในล้านนามีความเป็นมาอย่างไร
- ๑.๓.๒ ต้องการทราบสภาพและคุณค่าก่อก้องปู่จาของชาวพุทธในล้านนาว่าเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ ต้องการทราบกระบวนการอนุรักษ์ก่อก้องปู่จาของชาวพุทธ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ว่ามีลักษณะเช่นไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การทำวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยจะศึกษาความเป็นมาของก่อก้องปู่จาในล้านนา ศึกษาคุณค่าก่อก้องปู่จาของชาวพุทธในล้านนา ศึกษากระบวนการอนุรักษ์ก่อก้องปู่จาของชาวพุทธ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของเอกสารที่จะศึกษา ดังต่อไปนี้

- (๑) เอกสารปฐมภูมิ จากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙
- (๒) เอกสารทุติยภูมิ จากคัมภีร์อรรถกถา ฎีกา หนังสือหรืองานวิจัย และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่และประชากร

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาเฉพาะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มีวัดพระเจดีย์ซาวหลัง (พระอารามหลวง) สถานศึกษาโรงเรียนพิชัยวิทยา โดยสัมภาษณ์จากผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญเกี่ยวกับผู้รู้คุณค่าและอนุรักษ์ก่อก้องปู่จาในท้องถิ่นอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง กลุ่มประชากรมี ๒๘ รูปคน ดังนี้

- (๑) พระสงฆ์ ๘ รูป
- (๒) ครูภูมิปัญญา ๕ คน
- (๓) ช่างทำก่อก้องปู่จา (สล่าก่อก้อง) ๒ คน
- (๔) ประชาชน ๑๐ คน
- (๕) เยาวชน ๓ คน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ลำนานา หมายถึง ดินแดนที่อยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย ประกอบไปด้วย ๘ จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาที่ ๑) วัดพระเจดีย์ขาวหลัง (พระอารามหลวง) ๒) สถาบันการศึกษาโรงเรียนพิชัยวิทยา อำเภอเมืองจังหวัดลำปาง

กองปู่จา หมายถึง กลองสองหน้าที่อยู่ในวัดทางภาคเหนือ เป็นเครื่องดนตรีชนิดกระทบขนาดใหญ่ หุ้มหนังสองหน้า มีกลองลูกเล็ก ๆ ๒ - ๓ ใบ ผูกติดด้านข้าง ใช้บรรเลงด้วยท่อนไม้ หรือซ้อ้นไม้ตีกลอง เพื่อตีเป็นอาณัติสัญญาณ รวมถึงการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในลำนานา

คุณค่า หมายถึง คุณค่าที่ปรากฏในกองปู่จา (กลองบูชา) และมีอิทธิพลต่อชาวลำนานา ลำปาง ทางด้านประเพณี วัฒนธรรม ตามวิถีชีวิตประจำวัน ตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้นจริง

การอนุรักษ์ หมายถึง การนำสิ่งที่มีอยู่ มาทำการรักษา เพื่อสืบทอดให้กองปู่จา (กลองบูชา) คงอยู่คู่กับวัด บ้าน เมือง และสังคมลำนานา

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ หนังสือ

๑) สำนักงานประชาสัมพันธ์ลำปาง^{๒๐} ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง “ลำปางในพงศาวดารไทยถิ่นเหนือ” ซึ่งกล่าวถึง เรื่องราว ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี รวมถึงการแสดงวิถีชีวิตเป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการสั่งสมจากบรรพบุรุษ โดยเฉพาะกองปู่จา (กลองบูชา) เป็นกลองที่สำคัญอย่างยิ่ง สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนในอดีต

๒) ดร.พัธ ฐ รังสี บรมวงศ์ไพศาล^{๒๑} ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่องกองปู่จานครลำปางซึ่งกล่าวถึงเรื่องศิลปวัฒนธรรม ประเพณี การแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต ภูมิปัญญา จากการสั่งสมของบรรพบุรุษ และวิถีการอนุรักษ์สืบทอดมรดกอันดงามไม่ให้สูญหาย สิ่งนั้น คือ กองปู่จานครลำปาง เพื่อเป็นแนวทางและแบบอย่างที่ดีให้กับสังคมชาวลำนานา

^{๒๐} สำนักงานประชาสัมพันธ์ลำปาง, ลำปางในพงศาวดารไทยถิ่นเหนือ, (ลำปาง: จิตวัฒนาการพิมพ์ ม.ป.ป). อัดสำเนา.

^{๒๑} ดร.พัธ ฐ รังสี บรมวงศ์ไพศาล, กองปู่จานครลำปาง, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (ลำปาง: จิตวัฒนาการพิมพ์ ๒๕๕๕).

๓) กุลธิดา สืบหล้า^{๒๒} ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง ก่องปู้จา กลองศักดิ์สิทธิ์แห่งดินแดนล้านนา ซึ่งกล่าวถึงเรื่องราวการเรียนรู้ การฟื้นฟู และการส่งเสริมสนับสนุน ก่องปู้จา กลองอันศักดิ์สิทธิ์แห่งดินแดนล้านนา ที่สำคัญ กลองบูชา ก่องปู้จา ในจังหวัดลำปางที่สุดในประเทศไทย

๔) สนั่น ธรรมธิ^{๒๓} ได้เรียบเรียงหนังสือชุดล้านนาคุณุริยการล้านนา ซึ่งกล่าวถึงเรื่องคุณุริยการล้านนาเครื่องดี ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่มีบทบาทสำคัญใช้ในการต่างๆ เป็นเสียงอาณัติ ของ ก่องปู้จาที่อยู่ในวัด กับกลองสะบัดชัยโบราณ ที่ได้รับการพัฒนาในล้านนา

๕) ทองทวี ยศพิมสาร^{๒๔} ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง ฮิตคนเมือง ฉบับคู่มือเข้าวัด-คู่มือประจำบ้านซึ่งกล่าวถึงเรื่องการดูแลรักษาและการใช้กลองปู้จาของคนล้านนา โดยเฉพาะสถาบันวัดควรส่งเสริมกิจกรรมการใช้กลองให้มากที่สุด เพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวและจรรโลงใจของชาวพุทธไม่ให้สูญหาย ลูกหลานควรรู้และเข้าใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้ ฟื้นฟูการมีและการตีกลองปู้จา

๖) โสภณสืบสานภูมิปัญญาล้านนา^{๒๕} ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง ห้องเรียนภูมิปัญญาล้านนา ห้องเรียนชีวิต เรียนรู้ภูมิปัญญา เพื่อการพึ่งพาตนเอง ซึ่งกล่าวถึงเรื่อง การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมอย่างเป็นธรรมชาติปรากฏในวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของชาวล้านนา เพื่อสืบสานอนุรักษ์ไว้ในล้านนา ๘ จังหวัด ซึ่งมีการเรียนรู้ตามหลักสูตรเฉพาะ โดยมีพ่อครู เป็นผู้อบรมสั่งสอน เนื้อหาหลักสูตรในโรงเรียนวัฒนธรรมมีจุดเด่นโดยการสอนศิลปดนตรี ได้แก่ การตีกลองจ้อยมะยมกล กลองปู้จา ตีกลองมองเซิง และดนตรีพื้นบ้าน ต่างๆ ผ่านกระบวนการเรียนรู้

๗) ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พะยอมยงค์ อาจารย์ศิริรัตน์ อาสนะ^{๒๖} ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง เครื่องสักการะในล้านนาไทย ซึ่งกล่าวถึง เรื่องเครื่องสักการะเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ทั้งเคลื่อนที่ได้ และเคลื่อนที่ไม่ได้ ในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะตามวัดในล้านนามีกลองบูชา เป็นกลองศักดิ์สิทธิ์ชาวล้านนามักนิยมสร้างหอกลองขนาดใหญ่ เพื่อประดิษฐานไว้รองรับกลอง ปัจจุบันนี้วัดในภาคเหนือมีหอกลองปู้จากันอยู่ทั่วไป

^{๒๒} กุลธิดา สืบหล้า, ก่องปู้จา กลองศักดิ์สิทธิ์แห่งดินแดนล้านนา, (ลำปาง: พิมพ์ที่โรงพิมพ์ ศิลปะการพิมพ์ ม.ป.ป). อัดสำเนา.

^{๒๓} สนั่น ธรรมธิ, ล้านนาคุณุริยการล้านนา, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (เชียงใหม่: สุเทพการพิมพ์, ๒๕๕๐).

^{๒๔} ทองทวี ยศพิมสาร, ฮิตคนเมือง ฉบับคู่มือเข้าวัด-คู่มือประจำบ้าน, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (ลำพูน: หสม. อนุรักษ์การพิมพ์ คณะบุคคล ๒๕๕๙).

^{๒๕} โสภณสืบสานภูมิปัญญาล้านนา, ห้องเรียนภูมิปัญญาล้านนา ห้องเรียนชีวิต เรียนรู้ภูมิปัญญาเพื่อการพึ่งพาตนเอง, (เชียงใหม่: โรงพิมพ์ยูเนี่ยน, ๒๕๕๔).

^{๒๖} ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พะยอมยงค์ อาจารย์ศิริรัตน์ อาสนะ, เครื่องสักการะในล้านนาไทย, (เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์ ม.ป.ป). อัดสำเนา.

๘) ศศ.วิมล จิโรจพันธุ์ ศศ.ประชิด สกฤษณ์พัฒน์ กนิษฐา เขยกิจวงศ์^{๒๗} ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง มรดกทางวัฒนธรรมภาคเหนือ ซึ่งกล่าวถึงเรื่อง งานสร้างสรรค์ของมนุษย์ในสมัยอดีต โดยผ่านการสืบทอดเกี่ยวข้องกับรูปธรรมและนามธรรม ปัจจุบันกลายเป็นมรดกที่ทรงคุณค่า ของชาวล้านนาไทย โดยศิลปะการแสดง ที่เป็นเอกลักษณ์ ผสมผสานกับจังหวะทำนอง พื้นบ้าน ประกอบท่าทาง สีหน้า อารมณ์ต่างๆ รวมถึงการใช้วืยวะของร่างกาย เช่น ศอก เข่า ประกอบการแสดง จนเป็นที่ยอมรับของคนที่ได้พบเห็น แม้สิ่งเหล่านี้จะผ่านกาลเวลามาช้านาน เสี่ยงกลองสะบัดชัย ก็ยังตรึงใจให้กับผู้ที่ได้รับฟังเกิดความฮึกเหิมล้าพอง เหมือนได้ออกรบเพื่อรับชัยจนมาถึงทุกวันนี้

๙) บุญเสริม สาดทราย^{๒๘} ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง เชียงใหม่กับภัยทางอากาศ ซึ่งได้กล่าวถึง การใช้ดนตรีพื้นเมืองในล้านนา และช่างฟ้อน แห่ต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง ที่มาจากกรุงเทพ เพื่อทัศนจารในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้ใหญ่และแขกผู้มีเกียรติที่มาร่วมมีความปิติยินดีในการต้อนรับเป็นอย่างยิ่ง ถือเป็นการสร้างความประทับใจด้วยเครื่องดนตรีและจัดเลี้ยงอาหารแบบพื้นเมืองที่แท้จริง

๑๐) วิถี พานิชพันธ์^{๒๙} ได้เรียบเรียงหนังสือ วิถีล้านนา ได้กล่าวถึง งานประเพณีวัฒนธรรมของชาวล้านนา โดยเฉพาะงานทำบุญปอยหลวง หลังออกพรรษา จะมีริ้วขบวนช่างฟ้อนเจิง ฟ้อนดาบ รวมถึงดนตรีกลอง ซึ่ง ช้อง กลองปู่เจ่ กันยาวและกลองอื่นๆ ซึ่งเป็นดนตรีของชาวล้านนา ปรากฏในขบวนแห่ครุฑทวนด้วย

๑๑) หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดลำปาง สถาบันราชภัฏลำปาง^{๓๐} ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาวัด ซึ่งกล่าวถึง วัดมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปกรรมของท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นส่วนใดก็ตาม รวมถึงสิ่งที่เคยมีเคยเป็น เช่น การละเล่นของชาวล้านนา เป็นการแสดงออกทางความคิดและอารมณ์ของประชาชนทางวัด หนึ่งในนั้นต้องมีศิลปกรรมการดนตรี ที่จะขาดไม่ได้คือการฟ้อนกลองสะบัดไชย ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความดีมีชัยต่างๆ

^{๒๗} ศศ.วิมล จิโรจพันธุ์ ศศ.ประชิด สกฤษณ์พัฒน์ กนิษฐา เขยกิจวงศ์, **มรดกทางวัฒนธรรมภาคเหนือ**, (กรุงเทพมหานคร: แพลนพรีนซ์ติ้ง, ๒๕๕๑).

^{๒๘} บุญเสริม สาดทราย, **เชียงใหม่กับภัยทางอากาศ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด ม.ป.ป). อัดสำเนา.

^{๒๙} วิถี พานิชพันธ์, **วิถีล้านนา** (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส.พรีนซ์ติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๘).

^{๓๐} หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดลำปาง สถาบันราชภัฏลำปาง, **แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาวัด**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (ลำปาง: บรรณกิจการพิมพ์, ๒๕๔๒).

๑๒) ทองทวี ยศพิมสาร^{๓๑} ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง ฮิตคนเมือง ฉบับปั๊บบสา ขุมผลญาของดีล้านนาซึ่งกล่าวถึงเรื่องคนเมืองชาวล้านนา เป็นชนชาติดั้งเดิม มีศิลปวัฒนธรรมวิถีชีวิตที่สงบสุข มีความผาสุกด้วยเสียงสุนทรียศาสตร์ โดยการใช้เครื่องดนตรีที่ผ่านกาลเวลา ซึ่งพบในวัดวาอารามอันเป็นสถาบันศาสนาพุทธ สิ่งนั้น คือ เสียงดนตรีจากกองปู่จา เมื่อตีแล้วเปรียบเสมือนเสียงปลุกให้ชาวพุทธตื่นขึ้นมาทำคุณงามความดี

๑๓) ทองทวี ยศพิมสาร^{๓๒} ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง ฮิตคนเมือง ฉบับสัปปะเรื่องเมืองล้านนาซึ่งกล่าวถึงเรื่องจังหวัดการตีกลองบูชาในวัด ทำนองตีตั้งย่าง หรือ ตีปู่จา ในวันโกน วันพระ (วันศีล) โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดของ พระภิกษุ สามเณร และชะโยม (ศิษย์วัด) ช่วงเวลา หุ่่มหรือสองหุ่่ม เพื่อประกาศให้พุทธศาสนิกชนทราบวันรุ่งขึ้น เป็นวันพระ

๑๔) ไพโรจน์ สาลิรัตน์^{๓๓} ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง ร้อยเรื่องล้านนา ซึ่งกล่าวถึงเรื่องวิญญานแห่งดนตรีล้านนา ทุกเสียงของดนตรีล้านนามีเสียงสะท้อนให้เห็นถึงธรรมชาติความเป็นอยู่วิถีชีวิตของคน ยิ่งเป็นเสียงของกลองเปรียบเหมือนเสียงเต้นของหัวใจและชีพจร โดยเฉพาะกลองบูชา

๑๕) พระนคร ปณณาวชิโร (ปรั้งฤทธิ์)^{๓๔} ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง กลองสะบัดชัย ศิลปะการแสดงล้านนา ซึ่งกล่าวถึง บทบาทกลองสะบัดชัย ที่เป็นภูมิปัญญาล้านนาโดยผ่านการสืบทอดรุ่นสู่รุ่น และประยุกต์ใช้รูปแบบของกลองไปตามกาลสมัย แต่ก็ไม่ละทิ้งความเป็นขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีดั้งเดิม

๑๖) มงคล เปลียนบางช้าง^{๓๕} ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง บทร้องเล่นและเพลงพื้นบ้านภาคเหนือและบทวิเคราะห์ ซึ่งได้กล่าวถึง เครื่องดนตรีพื้นบ้านอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ได้แก่ สะล้อซึง ปี่ ฆ้อง กลองล้านนา เช่น กลองหลวง กลองปู่จา กลองปู่จา กลองสะบัดชัย กลองลั้งหม้อง กลองมองเซิง กลองโป่งปึง และกลองอีมากมาาย ที่สำคัญตามวัดต่างๆ จะมีและรักษาไว้

^{๓๑} ทองทวี ยศพิมสาร, ฮิตคนเมือง ฉบับปั๊บบสา ขุมผลญาของดีล้านนา, (ลำพูน: ม.ป.ป). อัดสำเนา.

^{๓๒} ทองทวี ยศพิมสาร, ฮิตคนเมือง ฉบับสัปปะเรื่องเมืองล้านนา, (ลำพูน: ม.ป.ป). อัดสำเนา.

^{๓๓} ไพโรจน์ สาลิรัตน์, ร้อยเรื่องล้านนา, (กรุงเทพมหานคร: เอช.เอ็ม. พลัฒิชิง, ๒๕๔๙).

^{๓๔} พระนคร ปณณาวชิโร (ปรั้งฤทธิ์), กลองสะบัดชัยศิลปะการแสดงล้านนา, (เชียงใหม่: แม็กซิมรดกล้านนา, ๒๕๕๓).

^{๓๕} มงคล เปลียนบางช้าง, บทร้องเล่นและเพลงพื้นบ้านภาคเหนือและบทวิเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร: ออฟเซ็ทครีเอชัน, ๒๕๕๘).

๑๗) พระนคร ปณณวชิโร (ปรังฤทธิ์)^{๓๖} ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง กลองในพระไตรปิฎกที่ปรากฏในล้านนา ซึ่งกล่าวถึง คุณสมบัติของกลอง ชนิดต่างๆ ที่ดังก้องกังวาน รวมถึงมีความไพเราะในตัววัสดุที่ทำ ขึ้นอยู่กับภูมิความรู้และลีลาการใช้ของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่สำคัญ กลอง เป็นเครื่องดนตรีประจำพุทธศาสนาในล้านนา มักได้ยินได้ฟังตามงานต่างๆ ที่จัดขึ้น

๑๘) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง สภาวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน)^{๓๗} ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง ประเพณีสิบสองเดือนจังหวัดลำปาง ซึ่งได้กล่าวถึงคุณค่าของขนบธรรมเนียม ประเพณีพื้นบ้านจังหวัดลำปาง แสดงให้เห็นถึงบทบาทในท้องถิ่นที่มีส่วนร่วม ของคนลำปางที่มีวิถีและภูมิปัญญาที่ได้รับการสั่งสมมาล้วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะออกพรรษาจะมีการตั้งธรรมหลวง ฟังเทศน์มหาชาติ และเมื่อเทศน์จบกันต์ ก็จะประโคมก้องปฐกาสัตถ์ใจบนหอกลองบอกอาณาตีสัญญาณให้รู้ว่า เทศน์ธรรมจบแล้ว ทำให้คนที่อยู่ไกลทราบ ได้ร่วมอนุโมทนาบุญนั้นๆ

๑๙) อสิธรา^{๓๘} ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง เล่าเรื่องเมืองเหนือ ฉบับสมบูรณ์ ซึ่งได้กล่าวถึงบริบทอันยิ่งใหญ่ในความเป็นล้านนาในหลากหลายมุมมอง โดยเฉพาะด้านขนบธรรมเนียมประเพณี การแข่งกลองหลวง ทางภาคเหนือ และที่สำคัญการตีกลอง ที่มีจังหวะระบำยามค่ำคืน ในวันโกน นั่นคือ กลองบูชา

๒๐) ธิติธิดา จินาจันทร์^{๓๙} ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง สืบสานล้านนา แรกแสงตะวันยกตราบตะวันตกกลับฟ้า ซึ่งกล่าวถึงเรื่อง การอนุรักษ์ดนตรีล้านนา และการละเล่นวงดนตรีหลักในงานสืบสานล้านนามีความเชื่อตามบรรพบุรุษ ก่อนเริ่มการแสดงทุกครั้งจะต้องมีพิธีกรรมไหว้ครูก่อนเริ่มแสดง เพื่อระลึกถึงครูบาอาจารย์ที่ประสิทธิ์วิชา และเพิ่มความมั่นใจในการแสดงก่อเกิดความสำเร็จในกิจนั้นๆ การไหว้ครูเป็นการบูชาและแสดงออกถึงเคารพและมีความกตัญญูสำนึกในบุญคุณอย่างหนึ่ง ก่อนที่จะมีการแสดงจึงต้องมีการทำพิธีไหว้ครูก่อนทุกครั้ง

^{๓๖} พระนคร ปณณวชิโร (ปรังฤทธิ์), กลองในพระไตรปิฎกที่ปรากฏในล้านนา, (เชียงใหม่: แม็กซ์มรดกล้านนา, ๒๕๕๓).

^{๓๗} สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง สภาวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน), ประเพณีสิบสองเดือนจังหวัดลำปาง, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (ลำพูน : หสม.ณัฐพลกรพิมพ์ คณะกรพิมพ์, ๒๕๔๘).

^{๓๘} อสิธรา, เล่าเรื่องเมืองเหนือ ฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร: มิตรสัมพันธ์กราฟฟิคอินสไมล์ชัยชมพู, ยันต์และคาถา ของดีเมืองเหนือ, ลำพูน: ร้านภิญโญ, ๒๕๕๒).

^{๓๙} ธิติธิดา จินาจันทร์, สืบสานล้านนา แรกแสงตะวันยกตราบตะวันตกกลับฟ้า, (เชียงใหม่: สันติภาพการพิมพ์ ม.ป.ป). อัดสำเนา.

๑.๖.๒ งานวิจัย

๑) **ปรากฏการ ใจดี**^{๔๐} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ก่องปู่จา กรณีศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ผลการศึกษาพบว่า ก่องปู่จาเป็นกลองที่ใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา และใช้เป็นสัญญาณอาณัติที่มีระบบเสียงดังไกล บ่งบอกให้รู้ถึงภัยหรือแจ้งงานบุญต่างๆ ในชุมชนได้เป็นอย่างดี ที่สำคัญที่สุด คือระเบียบวิธีการปฏิบัติก่องปู่จา คือ ดีด้วยความเคารพเพราะมีศรัทธาความเชื่อต่อพระรัตนตรัย และพิธีกรรมต่างๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

๒) **ชุติมา เวทการ**^{๔๑} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้สาระทัศนศิลป์บนพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชน ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการเรียนรู้และการสืบทอดองค์ความรู้ในด้านต่างๆ ทางศิลปะ มีความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะกับวัฒนธรรมชุมชนอย่างเห็นได้ชัด ตามความเชื่อความศรัทธาแบบผสมผสาน ตามวัดวาอารามมีการรักษากลองทางล้านนาเป็นอย่างดี โดยเฉพาะกลองบูชา ที่ดีมีจุดประสงค์เพื่อบูชาเทวอารักษ์ บางท้องถิ่นยังใช้ตีบอกเหตุด่วนหรือภัยอันตรายต่างๆ เพื่อระดมชาวบ้านมา สู่สถานที่วัด

๓) **จิระวัฒน์ บุญล้ำ** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “วงกลองปู่จา ในจังหวัดลำพูน” ผลการศึกษาพบว่า กลองปู่จา หรือ กลองบูชา เป็นกลองที่มีความสำคัญในวิถีชีวิตสังคมของชาวล้านนา ดีเพื่อประกอบ ศาสนพิธี ดีเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ตามความเชื่อโบราณ ใช้เป็นสัญญาณเตือนเหตุการณ์ต่างๆ ถือเป็นกลองที่สื่อกลางชุมชนกับวัด พบในภาคเหนือ^{๔๒}

๔) **ตรีรัตน์ ปิ่นประยงค์ไต้** วิจัยเรื่อง “การศึกษาบทบาทของอุบาสกอุบาสิกา ในการบำรุงพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณี การบำรุงพระพุทธศาสนาของผู้ปฏิบัติงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย สายงานธุรกิจระบบส่ง” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทอุบาสกอุบาสิกาในการบำรุงพระพุทธศาสนา ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและอรรถกถา มีเป้าหมายที่จะ ทำให้พระศาสนามั่นคงเจริญเป็นที่พึ่งแก่สัตว์ทั้งหลาย และอุบาสก อุบาสิกา จะต้อง ศึกษาและนำมาปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักพุทธธรรม ให้เกิดผลสูงสุดแก่ตน พร้อมด้วยการอุปัชฌ์บำรุงพระสงฆ์เพื่อการสืบทอดอายุ

^{๔๐} ปรากฏการ ใจดี, “ก่องปู่จา กรณีศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง”, *วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

^{๔๑} ชุติมา เวทการ, “การจัดการเรียนรู้สาระทัศนศิลป์บนพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชน”, *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ๒๕๔๙).

^{๔๒} จิระวัฒน์ บุญล้ำ, “วงกลองปู่จา ในจังหวัดลำพูน”, *วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑).

พระพุทธศาสนา ความรับผิดชอบต่อพระพุทธศาสนา หรือการบำรุงพระพุทธศาสนา อุบาสก อุบาสิกา ควรรับภาระต่อพระศาสนา ดังนี้คือ ศึกษา ปฏิบัติเผยแผ่ ป้องกันศัตรูและบำรุงให้มั่นคง^{๔๓}

๕) เอนก สีหามาตย์ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทการอนุรักษ์โบราณสถานของกรมศิลปากร” จากผลการวิจัยพบว่า การอนุรักษ์โบราณสถานเป็นงานที่ใช้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง โดยใช้หลักการอนุรักษ์สากลจากต่างประเทศมาประยุกต์ใช้ทำให้ภาคสังคมเข้าใจลักษณะงานยาก และกรมศิลปากรเองก็ขาดการประชาสัมพันธ์การดำเนินการในการอนุรักษ์โบราณสถานในแต่ละพื้นที่ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นไม่ให้ความร่วมมือบ่อยครั้ง นอกจากนี้ที่ผ่านมาภาครัฐไม่ได้ให้ความสนใจกับการมีส่วนร่วมระหว่างภาคสังคมกับหน่วยงานที่ทำการอนุรักษ์โบราณสถาน ทำให้ประชาชนไม่เห็นคุณค่า และประโยชน์ของโบราณสถาน^{๔๔}

๖) ศุภชัย สนธิรักษ์ ได้วิจัยเรื่อง “ศักยภาพการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหน้าพระดู่อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี” การผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง เมื่อพิจารณาตามส่วนร่วมมากที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ จะพบสามกิจกรรมแรกคือให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ชุมชน เป็นแหล่งการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และมีถนนในแหล่งโบราณสถาน ส่วนการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการรับรู้ มีสามกิจกรรม คือ เรื่องการขุดค้นพบโครงกระดูกมนุษย์ หรือเศษภาชนะดินเผาที่แหล่งโบราณคดีบ้านโคกกระโทก รู้จักแหล่งโบราณคดีบ้านโคกกระโทก และรู้เรื่องการขุดค้นพบเศษภาชนะดินเผา^{๔๕}

๗) ทวีศักดิ์ ห่วงจันทร์ ได้วิจัยเรื่อง “แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสถาปัตยกรรมวัดจำปา” จากผลการวิจัยพบว่า การอนุรักษ์โบราณสถานของพระสงฆ์ต้องมองสภาพปัญหาโดยรวมไม่มุ่งทำการอนุรักษ์เพียงส่วนใดโดยเฉพาะ ต้องมีการจัดลำดับของปัญหาที่เกิดขึ้น เพราะการแก้ปัญหาเฉพาะส่วนเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเป็นการแก้ปัญหาที่ไม่ยั่งยืน แต่กรณีของวัดจำปายังไม่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน จำเป็นอย่างยิ่งต้องใช้กฎหมายบังคับ โดยการประกาศขึ้นทะเบียนและจัด

^{๔๓} ตรีรัตน์ ปิ่นประยงค์, “การศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ในการบำรุงพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณี การบำรุงพระพุทธศาสนาของผู้ปฏิบัติงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย สายงานธุรกิจระบบส่ง”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๔๔} เอนก สีหามาตย์, “บทบาทการอนุรักษ์โบราณสถานของกรมศิลปากร”, *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔).

^{๔๕} ศุภชัย สนธิรักษ์, “ศักยภาพการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหน้าพระดู่ อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี”, *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๔).

โครงสร้างขนภายในวัด ที่สำคัญต้องสร้างความเข้าใจกับประชาชน เมื่อประชาชนมีความเข้าใจและเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์โบราณสถานแล้ว การแก้ปัญหา ก็จะมีความสะดวกขึ้น ซึ่งโครงสร้างภายในวัดอาจประกอบด้วย เจ้าอาวาส คณะกรรมการวัด ชาวบ้านนักอนุรักษ์ สถาปนิกวิศวกร และองค์กรต่างๆ ด้วย^{๔๖}

๘) พระวัชรกร ปณฺธโร ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศาสนาวัตถุ ศึกษาเฉพาะกรณีการอนุรักษ์อุโบสถ (สิม) ในอำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด” จากผลวิจัยพบว่า บุคคลที่อยู่ใกล้ชิดและต้องเห็นความสำคัญของสิมอีสานมากกว่าคนอื่น คือ พระสงฆ์พระสงฆ์จึงมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ บุรณะส่วนที่ชำรุดทรุดโทรม และเพิ่มเติมส่วนที่หายไป และพระสงฆ์ยังเป็นผู้กระตุ้นปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนหวงแหนในสถาปัตยกรรมสิมอีสานด้วย^{๔๗}

๙) สาลี แก้วตาทิพย์ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุในจังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีบทบาทมากที่สุดในการดูแลทำความสะอาดโบราณสถานและโบราณวัตถุที่มีอยู่ในวัด และบทบาทที่พระสงฆ์ปฏิบัติน้อยที่สุด คือ การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการป้องกัน และการอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยว ส่วนปัญหาที่พบในการดำเนินบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน และโบราณวัตถุของพระสงฆ์ คือ ขาดงบประมาณในการดำเนินการ รองลงมา คือ ปัญหาการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่กรมศิลปากร ในการดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์ และปัญหาด้านบุคลากรที่เชี่ยวชาญ^{๔๘}

^{๔๖} ทวีศักดิ์ ห่วงจันทร์, “แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสถาปัตยกรรมวัดจำปา”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรอุตสาหกรรมมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๕๕).

^{๔๗} พระวัชรกร ปณฺธโร, “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศาสนาวัตถุ ศึกษาเฉพาะกรณีการอนุรักษ์อุโบสถ (สิม) ในอำเภออาจสามารถจังหวัดร้อยเอ็ด”, **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

^{๔๘} สาลี แก้วตาทิพย์, “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุในจังหวัดนครศรีธรรมราช”, **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐).

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและบทสัมภาษณ์ โดยมีวิธีการและขั้นตอนในการปฏิบัติ ดังนี้

๑.๗.๑ ขั้นตอนการศึกษาข้อมูล ได้แบ่งตามแหล่งข้อมูล ดังนี้

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ ศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูล จากคัมภีร์พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙ และพระไตรปิฎกอรรถกถาฉบับมหามกุฏ ๒๕๕๘

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ ศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือหรืองานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

๑.๗.๒ ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ในขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิธีการสัมภาษณ์ความคิดเห็นจากท่านผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับก่องปู้จา จากวัดพระเจดีย์ขาวหลัง (พระอารามหลวง) สถานศึกษาโรงเรียนวิสุทธิวิทยาการ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยท้องถิ่นเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

๑.๗.๓ ขั้นตอนการประมวลผลและเรียบเรียง เป็นขั้นตอนสุดท้ายซึ่งเป็นการนำข้อมูลจากขั้นตอนต่างๆ ในข้างต้นมาทำการประมวลผล เรียบเรียงและสรุป เพื่อเขียนงานวิจัยให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการทราบและตั้งข้อเสนอแนะทางการวิจัยต่อไป

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ได้ทราบความเป็นมาของก่องปู้จาในล้านนา

๑.๘.๒ ได้ทราบสภาพและคุณค่าก่องปู้จาของชาวพุทธในล้านนา

๑.๘.๓ ได้ทราบกระบวนการอนุรักษ์ก่องปู้จาของชาวพุทธในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

๑.๘.๔ เพื่อเป็นการสืบสาน มรดกทางวัฒนธรรมของชาวพุทธในล้านนา และเป็นแบบอย่างให้กับชุมชนอื่นๆ นำไปเป็นรูปแบบในการอนุรักษ์สืบต่อไป

บทที่ ๒

ความเป็นมาของกองปู่จาในล้านนา

ในบทนี้ ผู้วิจัย ได้ศึกษา ความหมาย ความเป็นมา จุดประสงค์ในการทำและใช้กลอง โดยเฉพาะกองปู่จา รวมถึงองค์ประกอบต่างๆ ของกองปู่จา ซึ่งเป็นกองปู่จาที่ได้จากการลงพื้นที่ เก็บข้อมูลสัมภาษณ์ท่านผู้รู้ เกี่ยวกับ กองปู่จา ในเขตอำเภอเมือง จังหวัด ลำปาง และจากตำราเอกสาร หรืองานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีเนื้อหาสาระสำคัญของการศึกษา ดังต่อไปนี้

๒.๑ ความหมายของกลองล้านนา

คำว่า กอง หรือ กลอง มีการตีความหมายได้หลายอย่าง ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ การนำไปใช้และมุมมองของแต่ละบุคคล หรือท้องถิ่นนั้นๆ จากการศึกษา กลอง หรือ กองปู่จาล้านนา มีความหมาย ดังต่อไปนี้

คำว่า “กลอง” “หรือ “กอง” ทั่วไปในล้านนา ซึ่งมีลักษณะนาม ใช้เรียก สิ่งที่ทำด้วยไม้ มีลักษณะ กลวง กลม มีชนิดต่างๆ ตามขนาดของไม้ที่ทำได้ และที่สำคัญ กลอง หรือ กองในล้านนามีหลายชนิด ซึ่งมีวิธีการทำรวมถึงขั้นตอนการปฏิบัติที่ต่างกัน

คำว่า กลอง หรือ กอง นี้มีความหมายเนื่องด้วย ภาษา พุทธไทยถิ่นเหนือ คำเมืองเหนือ เวลาออกเสียงจะไม่ออกคำควบกล้ำ ส่วนคำว่า ปู่จา เป็นการออกเสียง ภาษาถิ่นคำเมืองที่มาจาก ภาษาเขียนว่า บุษา หรือ ปู่จา เช่น บุษาเทียน ออกเป็น ปู่จาเทียน ปู่จาเทียน แต่ในจังหวัดลำปางได้กำหนดให้ความหมาย ซึ่งกลองบุชา หรือ กองปู่จา ที่ได้จากงานมหกรรมกองปู่จา ตามที่พบเห็นการประชาสัมพันธ์ ในประเพณีของชาวจังหวัดลำปาง^๑

คำว่า กลอง หมายถึง เครื่องดนตรีประเภทตีซึ่งด้วยหนัง มีหลายชนิด ถ้าซึงหนัง หนังร้อย โดยด้วยหวายตัวยาวเรียกว่า กลองแขก กลองชุดที่นั้งตีในวงดนตรีแจ๊ส เรียกว่า กลองแจ๊ส ลักษณะเหมือนกลองมลายู แต่สั้นและอ้วนกว่าเรียกว่า กองชนะ ถ้าซึงหนังหน้าเดียวตัวยาวใช้สะพายในเวลาตีเรียกว่า กลองยาว หรือกลองเถิง^๒

^๑ ดร.พัช ฐรังสี บรมวงศ์ไพศาล, กองปู่จานครลำปาง, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (ลำปาง: จิตวัฒนาการพิมพ์), หน้า ๔๓.

^๒ เจริญชัย เอี่ยมวรเมธ, พจนานุกรมไทย ฉบับนักเรียน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: อักษรพิทยา, ๒๕๔๔), หน้า ๒๔.

สนั่น ธรรมธิ ได้กล่าวในหนังสือชุดล้านนาคดีนาฏดุริยางการล้านนาว่า “กลอง” หรือ “ก้อง” เรื่องดุริยางการล้านนาเครื่องดี ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่มีบทบาทสำคัญใช้ในการต่างๆ เป็นเสียงอาณัติ ของ ก้องปู้จาที่อยู่ในวัด กับกลองสะบัดชัยโบราณ ที่ได้รับการพัฒนาในล้านนา^๓

ก้องปู้จา หมายถึง กลองสองหน้าที่อยู่ในวัดทางภาคเหนือ เป็นเครื่องดนตรีชนิดกระทบ ขนาดใหญ่ หุ้มหนังสองหน้า ภายในเรือนกลองมีน้ำเต้าบรรจุ ยันต์และคาถา อาคมต่างๆ กลองชนิดนี้ จะมีกลองลูกเล็กๆ ๒ -๓ ใบ ผูกติดด้านข้าง ใช้บรรเลงด้วยท่อนไม้ หรือขอนไม้ตีกลอง เพื่อตีเป็น อาณัติสัญญาณ รวมถึงการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในล้านนา

อินสม ไชยชมพู ได้กล่าวในหนังสือยันต์และคาถา ของตีเมืองเหนือ ว่า “ยันต์” คือการ เขียนอักขระ หรือคำที่เป็นบทคาถาใน รูปแบบ “ดาว่าง”ของเรือนยันต์หรือเรียกว่าโปงยันต์ มี รูปลักษณะขนาดที่ต่างกัน ตามรูปแบบครูบาอาจารย์ได้สืบสานกัน โดยการขีดเขียนอักขระลงบนแผ่น ภาชนะต่างๆ เช่น แผ่นกระดาษ แผ่นผ้า แผ่นโลหะ ชาวล้านนาเรียกว่า “ยันต์” ลักษณะของภาชนะ ขึ้นอยู่กับภูมิปัญญาของผู้ใช้ และนิยมเรียกในชื่อยันต์ต่างๆ ตามภูมิรู้เป็นต้น^๔ กลอง ในสมัยก่อนนิยม ใช้ตีในการทำสงครามหรือออกรบ ในพระไตรปิฎกกล่าวว่า

สมัยนั้น พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพนครรัฐ ทำสงครามกับพวกเจ้าลิจฉวีแล้วพ่ายแพ้ ภายหลังทำวธอทรงระดมพลยกไปรบจนได้ชัยชนะ ให้ตีกลองประกาศชัยชนะในการสงครามว่า “พระราชาทรงชนะพวกเจ้าลิจฉวี”^๕

ดังนั้น “ก้อง” หรือ ก้องปู้จา ในล้านนา จึงหมายถึง กลองชนิดหนึ่งที่อยู่ทางภาคเหนือ มี ลักษณะเป็นกลองใบใหญ่ที่ทำจากไม้เนื้อแข็ง มีความหมายในเชิงศรัทธา ความเชื่อ เป็น กลอง ศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในวัด มีรูปลักษณะทรงกลมใบใหญ่ ตามด้วย กลองบริวารเรียกว่า ลูกต๊อบที่อยู่บน หอกกลอง หรือ เรือนกลอง พบตามวัดวาอารามต่างๆ ทั่วภาคเหนือ เพื่อนำไปตีประกอบพิธีกรรมต่างๆ ตามกิจกรรมหรือความประสงค์ของทางวัด ส่วนที่มีคำว่า “ล้านนา” ต่อท้าย เป็น “กลองปู้จา ล้านนา” หมายถึง กลองบูชาที่ใช้ตีถวายเป็นพุทธบูชาในการประกอบพิธีกรรมทางวัด

^๓ สนั่น ธรรมธิ, ล้านนาคดีนาฏดุริยางการล้านนา, (เชียงใหม่: สุเทพการพิมพ์).

^๔ อินสม ไชยชมพู, ยันต์และคาถา ของตีเมืองเหนือ, (ลำพูน: ร้านภิญโญ, ๒๕๕๒), หน้า ๑.

^๕ วิมหา. (ไทย) ๑/๒๓๒/๒๔๖.

๒.๒ ความเป็นมาและวิวัฒนาการกลองล้านนา

จากการศึกษาถึงความเป็นมาของกลองในล้านนา โดยเฉพาะก้องปู่จาล้านนาทั้งในตำรา เอกสาร และสัมภาษณ์ท่านผู้รู้เกี่ยวกับกลองปู่จาแล้ว ได้พบว่า กลอง หรือ ก้อง ในล้านนา นั้น เป็น กลองประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อของคนล้านนา หรือ กลองชุมชน ที่สร้างความสามัคคี ระหว่าง ชุมชนกับวัดได้เป็นอย่างดี ตั้งแต่อดีตได้สืบทอดกันมาอย่างยาวนานจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งกลองดังกล่าว เห็นได้ชัด คือ กลองปู่จา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกลองในล้านนา ถือเป็นกลองศักดิ์สิทธิ์ที่ประกอบ พิธีกรรมที่เป็นไปในทางไสยศาสตร์ อันแฝงด้วยหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่มีมาในการ ประกาศธรรมอย่างกลมกลืน กลองชุมชนนั้นได้มีบทบาทเป็นที่ยอมรับ และคอยรับใช้สังคม ทั้ง อาณาจักร และศาสนจักร ได้มีวิวัฒนาการในบริบทต่างๆ ในล้านนาดังแต่อดีตจวบจนถึงปัจจุบัน ซึ่ง จะได้อธิบายดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ เครื่องดนตรีทางพระพุทธศาสนาในล้านนา

เครื่องดนตรีในทางพระพุทธศาสนา สากลโลกจะพบเห็นการนำเครื่องดนตรีมาประกอบ พิธีกรรมตามศรัทธาความเชื่อ ของแต่ละมุมโลก ทางด้านศาสนาทั้งเถรวาทและมหายานที่มีความเชื่อ ในหลักธรรมนองเดียวกันว่า เครื่องดนตรีเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการประกอบพิธีกรรม รวมถึงการสร้าง กิจกรรมต่างๆ เช่น ชาวทิเบต นำเครื่องดนตรีประกอบการสวดมนต์ และร่วมในกิจกรรมทั้งอาณาจักร และศาสนจักร เครื่องดนตรีบางชนิดของชาวทิเบตมีอักขระอักษรปรากฏตามเครื่องดนตรี ส่วนของ เถรวาทสิ่งที่มี คือภาษาหรืออักษร อักขระปรากฏเด่นชัดในเครื่องดนตรีที่พบ โดยเฉพาะกลอง จัดเป็น เครื่องดนตรี ที่เรียกได้ว่า ประจำพุทธศาสนาในล้านนา ในอดีตเรามักจะได้ยินเสมอ ซึ่งเสียงกลองที่ตั้ง สนั่น นั้นหมายถึง งานบุญประเพณีทางพระพุทธศาสนา ชาวล้านนาได้ให้ความสำคัญ ถือเป็นคติว่า กลองเป็นของสูงและศักดิ์สิทธิ์ มีอักขระอักขระ เป็นคาถาต่างๆ เรียกว่ายันต์^๖ และกลองนี้มีบทบาท สำคัญ ใช้ตีเป็นเครื่องบอกอาณัติสัญญาณในสังคม ชุมชน และนอกเหนือจากนั้น กลองเป็นเครื่อง ดนตรีที่ให้ความบันเทิงในโอกาสต่างๆ เป็นต้น

คติความเชื่อการสร้างกลองมีในวัฒนธรรมล้านนา และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์หลาย กลุ่ม โดยเฉพาะสังคมชาวพุทธล้านนาที่ผสมผสานกันในระบบเครือญาติ ในสมัยที่ล้านนายังปกครอง กันแบบหัวเมืองต่างๆ ชื่อของกลอง แต่ละกลุ่มที่เรียกย่อแตกต่างกันออกไป ดังจะเห็นได้จากแบบ ของกลองเก่าแก่อันเป็นที่ปรากฏในกลุ่มวัฒนธรรมเหล่านี้ มักเรียกชื่อตามภาษาถิ่น เช่นกลองชัย กลองมังคละ กลองชัยมังคละ กลองนันทะเถรี จะเห็นได้ว่าเป็นภาษาบาลี นอกจากนั้น เอกสาร

^๖ ณัฐธัญ มณีรัตน์, “อิทธิพลของพุทธศาสนามหายานที่มีต่อระบบยันต์ในประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์

โบราณล้านนา มีวรรณกรรมทางพุทธศาสนา และตำนานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มักจะกล่าวอ้างถึง กลอง เมื่อสืบค้นพบว่าชื่อกลองเหล่านี้ปรากฏในบริบทต่างๆ ในพระไตรปิฎกมีหลายแห่ง ที่กล่าวถึง ชื่อกลองที่ทรงพลาณภาพศักดิ์สิทธิ์ อันเป็นคติที่สืบทอดกันมาในสังคมอินเดีย สมัยโบราณ ซึ่งเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับอดีตชาติของพระพุทธเจ้า ดังปรากฏใน “สุวรรณกัถกกาตค” โดยพระองค์ทรง นำมาเล่าให้แก่พระสาวกสดับฟังด้วยบุพเพนิวาสานุสติญาณ อันเป็นญาณที่ทำให้ทรงระลึกอดีตชาติได้ มากกว่า ๕๐๐ พระชาติ ชาวพุทธนิยมเรียกว่า “พระเจ้า ๕๐๐ ชาติ” เนื้อหากล่าว คือ เมื่อครั้งที่ทรง ตรัสรู้เป็นพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ มีบางพระชาติ พระองค์ทรงเคยกำเนินเป็นนักตีกลองด้วย เช่นกัน

การตีกลองมีปรากฏใน “เกร็ดวาทชาดก” กลองที่ปรากฏในพระพุทธพจน์ครั้งแรกของชาว พุทธ กล่าวคือพระไตรปิฎกกล่าวถึง พระพุทธเจ้าทรงมีพระดำรัสอ้างอิงถึงกลองเป็นครั้งแรก หลักจาก ที่ทรงตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ทรงพิจารณาถึงเหตุการณ์ต่างๆ เมื่อครั้งปฏิบัติธรรม อย่างหนัก ก็สดับเสียงพิณซึ่งเป็นเครื่องดนตรี ทรงพบวิถีปฏิบัติเหมือนสายพิณ ไม่หย่อน ไม่ตรงเกินไป ดำเนินแต่ทางสายกลางมีขณิมาปฏิบัติทา ธรรมะที่ทรงตรัสรู้นั้น เป็นสิ่งที่ยากสำหรับมนุษย์ ซึ่งยังมี กิเลสตัณหาครอบงำอยู่ ครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าทรงตอบคำถามของอุปากาชีวก ถึงจุดมุ่งหมายในครั้งนั้น ทรงเลือกใช้การตอบคำถามด้วยการอุปมาเปรียบเทียบ โดยอุปมาสิ่งที่ทรงตรัสรู้ และต้องการเผยแผ่ซึ่ง เป็นสิ่งที่ค้นพบใหม่ ยังไม่มีใครกล่าวสอนมาก่อน การตีกลองอมฤตธรรม หรือกลองอมตเกริ เหมือนกับการประกาศธรรมจักร

คำว่า “ธรรมจักร” หมายถึง “วงล้อแห่งธรรม” กล่าวคือ การเคลื่อนที่หรือการกระจาย ของพระธรรม อันหมายถึง การเริ่มต้น วางรากฐานหลักการทางพุทธศาสนา ให้นั่นคง แพร่หลาย เสมือนเป็นอาณาจักรที่มีความเจริญรุ่งเรืองด้วยธรรม ส่วนคำว่า “กลองอมตธรรม” หรือ “อมตเกริ” เป็นชื่ออุปมาหมายถึง “เสียงแห่งกลองคือเสียงแห่งพระธรรม ที่ทรงแสดง มีลักษณะทำให้ไม่ตาย หรือไม่เสื่อม” ซึ่งก็คือ การแสดงพระธรรมของพระพุทธเจ้าที่มีลักษณะปลุกสัตว์โลก ให้ตื่นจากอวิชชา อันได้แก่ ความลุ่มหลง ถูกครอบงำจิตใจ แล้วลุกขึ้นย่ำยีหม่มมาร คือ กิเลสตัณหาให้ย่อยยับ เปรียบเสมือนการตีกลองศึก ซึ่งมีเสียงดังก้องกังวาน เพื่อให้อาณาตีสัญญาณรบแก่ทหารในการทำลาย ข้าศึกศัตรูให้พินาศลง การอุปมาเช่นนี้ ปรากฏในตอนหนึ่งที่ทรงระลึกถึงการแสดงธรรมครั้งแรก และเรื่อง ปุกาชีวก ดังความตอนหนึ่งของเรื่องทรงระลึกถึงการแสดงธรรมครั้งแรก^๗ ทรงตรัสว่า

... เมื่ออุปะกะอาชีวกถามอย่างนี้ เราจึงได้กล่าวคาถาตอบว่า เราเป็นผู้ครอบงำธรรมทั้งปวง รู้ ธรรมทั้งปวง ไม่ติข้องในธรรมทั้งปวง ละเว้นธรรมทั้งปวงได้สิ้นเชิง หลุดพ้นและในธรรมที่สิ้น ตัณหารู้ยังด้วยตนเองแล้ว เราจะพึงแสดงใครเล่าว่า เป็นอาจารย์อาจารย์ของเราไม่มี ผู้ที่เสมอ

^๗ ม.มู. (ไทย) ๑๒/๒๘๕/๓๑๐.

เหมือนเราไม่มี ผู้ที่ทัดเทียมเราไม่มีในโลกพร้อมทั้งเทวโลก เราเองเป็นพระอรหันต์ เป็นศาสดาผู้ยอดเยี่ยม เป็นสัมมาสัมพุทธเจ้าเพียงผู้เดียว เป็นผู้เย็น ดับกิเลสแล้ว เราจะไปราชนาธิของชาวกาสิ เพื่อประกาศธรรมจักร เพื่อตักลงอมตธรรมในโลกที่มีตม...

ส่วนเรื่องอุปกาธิวก กล่าวถึงพระพุทเจ้า ทรงตอบคำถามของอุปกิก ในเรื่องเดียวกัน โดยทรง อุปมาว่า กลองอมตะ (อมตเกริ) ดังความตอนหนึ่งทรงตรัสว่า

เมื่ออุปกาธิวกทูลถามดังนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสคาถาตอบอุปกาธิวกว่า “เราเป็นผู้ครอบำธรรมทั้งปวง รู้ธรรมทั้งปวง มิได้แปดเปื้อนในธรรมทั้งปวง ละธรรมทั้งปวงได้สิ้นเชิง หลุดพ้นเพราะสิ้นตัณหา ตรัสรู้ยิ่งเองแล้วจะพึงกล่าวอ้างใครเล่า เราไม่มีอาจารย์ เราไม่มีผู้เสมอเหมือนเราไม่มีผู้ทัดเทียม ในโลกกับทั้งเทวโลกเพราะเราเป็นอรหันต์ เป็นศาสดาผู้ยอดเยี่ยม เป็นผู้ตรัสรู้ชอบเองเพียงผู้เดียว เป็นผู้เยือกเย็น ดับกิเลสได้แล้วในโลก เราจะไปเมืองหลวงแห่งชาวกาสิ ประกาศธรรมจักรตีกลองอมตธรรมไปในโลกอันมีความมีตม” อุปกาธิวกทูลว่า “อาวุโส ท่านสมควรเป็นพระอนันตชินะตามที่ท่านประกาศ” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ชนเหล่าใดได้ถึงความสิ้นอาสวะแล้ว ชนเหล่านั้นย่อมเป็นพระชินะเช่นเราอุปกะ เราชนะความชั่วได้แล้วเพราะฉะนั้น เราจึงชื่อว่าพระชินะ”^๘ เป็นการประกาศธรรมจักรให้เป็นไป เปรียบกับการตีกลองอมตะ ในโลกอันมีต เพื่อให้สัตว์ทั้งหลายได้ธรรมจักขุ หรือได้ดวงตาเห็นธรรม

เมื่ออุปกาธิวก พังพระดำรัสจบลงแล้ว ก็น้อมรับการตรัสรู้ของพระองค์ ด้วยการสั่นศรีษะ แล้วหลักไป ซึ่งตามคติในวัฒนธรรมอินเดีย การสั่นศรีษะเช่นนี้ หมายถึงการให้ความยอมรับในสิ่งนั้นๆ^๙ ในกาลเมื่อพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่าสุนันทะ เสด็จเข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงลั่นธรรมเกริ (กลองคือธรรม) อันประเสริฐยอดเยี่ยม^{๑๐} และครั้งนั้น บริวารของพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่าสุนันทะมีประมาณ ๙๐ โกฏิ ทั้งหมดนั้น ไม่เหลือเลย ได้บวชด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา^{๑๑}

ดังประวัติของพระพุทเจ้าที่ปึงกร เมื่อครั้งประสูติ ได้เกิดพระพุทปาฏิหาริย์ขึ้นเนื่องจากมีบุพนิมิต ๓๒ ประการเกิดขึ้น หนึ่งในนั้น คือ เครื่องดนตรีทั้งหลาย มีกลองเป็นต้น ประโคมขึ้นเอง อย่างไพเราะ โดยไม่มีใครประโคมเลย บุพนิมิตนี้ พระพุทองค์ทรงเปรียบกับพระอาทิตย์ที่กำลังขึ้นเช่นกันซึ่งเป็นนิมิตหมายแห่งชัยชนะ คือ ได้รู้ปริยมรรคทั้ง ๘ ประการ เป็นกลองที่

^๘ วิ.มทา. (ไทย) ๔/๑๑/๑๗.

^๙ เสถียรพงษ์ วรรณปก, พุทธศาสนา วรรณคดีและวิจารณ์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๓), หน้า ๒๓.

^{๑๐} ขุ.อป. (ไทย) ๒๕/๖/๖๐๒.

^{๑๑} ขุ.อป. (ไทย) ๒๕/๗/๖๐๒.

เป็นนิมิตหมายแห่งธรรมชัย และเมืองประกอบที่มีกัลยาณมิตรเป็นตัวนำในการทำให้มีชัยชนะด้วย ในพระไตรปิฎกพระพุทธองค์ตรัสเปรียบเทียบกับดวงอาทิตย์ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์กำลังจะอุทัย ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อน เป็นบุพนิมิต ฉะนั้น กัลยาณมิตรตาก็เป็นตัวนำ เป็นบุพนิมิตเพื่อเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคมืองค์ ๘ ฉะนั้น

ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรพึงหวังข้อนี้ได้ว่า ‘จักเจริญอริยมรรคมืองค์ ๘ ทำอริยมรรคมืองค์ ๘ ให้มาก

ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรเจริญอริยมรรคมืองค์ ๘ ทำอริยมรรคมืองค์ ๘ ให้มากอย่างไร

๑. เจริญสมาธิภาวนาอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะ เป็นที่สุด ฯลฯ ๘. เจริญสมาสมาธิอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะเป็นที่สุด

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรเจริญอริยมรรคมืองค์ ๘ ทำอริยมรรคมืองค์ ๘ ให้มากอย่างนี้แล^{๑๒}

คำว่า ธรรมเภา (กลองคือพระธรรม) เป็นข้ออุปมาเปรียบเทียบการแสดงพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าที่สามารถย่ำยีเข้าศึก คือกิเลส ตัณหา ที่อยู่ไนจิตสันดานของสัตว์โลก ให้ย่อยยับดับสูญไปได้ เปรียบเสมือน การตีกลองศึก เพื่อให้อาณาตีสัญญาณแก่ทหารหาญในการรบทำลายเข้าศึกศัตรูให้พินาศลง ด้วยศรัทธาความเชื่อ เรื่องของดนตรีที่มีพลังและความศักดิ์สิทธิ์ ทั้งดีด สี เป่า ซึ่งมีบทบาทสำคัญประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ด้านศรัทธาความเชื่อ โดยเฉพาะชาวพุทธล้านนา เขตภาคเหนือตอนบน ให้ความสำคัญและมีศรัทธาความเชื่อ เครื่องดนตรี ประเภทกลอง ที่ประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ในล้านนา หนึ่งในนั้น มีก้องปู่จา หรือ กลองบูชา และถือว่าเป็นของสูง

การที่ชาวล้านนานิยมเชื่อกันว่าเป็นของสูง เพราะไม่นิยมวางไว้กับพื้น ควรยกขึ้นสูง เนื่องด้วย พิธีกรรมการสร้างกลอง มีคาถา อาคม ตามความเชื่อถูกบรรจุลงภายในตัวกลองบูชาด้วย ประวัติความเป็นมาของก้องปู่จา สามารถอธิบายได้เป็น ๒ หัวข้อใหญ่ ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของก้องปู่จาและพัฒนาการของก้องปู่จา

วิชากลองที่ประกอบการบรรจุ หัวใจ หรือ การใช้วิชาเลขยันต์นี้ เป็นวิชาหนึ่งที่มีสำคัญยิ่งไม่ว่าจะเป็นลัทธิหรือชนชาติใด ที่มีความเชื่อและนับถือเรื่องของความขลังของเวทมนต์คาถา ต่างได้บัญญัติยันต์ให้ขึ้นในรูปอักขระนิยมของชนชาตินั้น ภาษาที่ปรากฏ สำหรับยันต์ของชาติอื่นๆ ที่มีพิธีกรรมคล้ายกัน คือ เรื่องของเครื่องดนตรีที่มีภาษาถิ่นกำกับ เช่น ชาวธิเบตใช้เครื่องดนตรี ประกอบพิธีกรรมต่างๆ ชาวล้านนาของไทยเราเช่นกัน เมื่อศึกษาแล้วจะมีที่ปรากฏในกลองล้านนา ชนิดหนึ่งนั่นคือ ก้องปู่จา ซึ่งถือเป็นเครื่องดนตรีประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ส่วนยันต์ที่ใช้ในประเทศไทยนั้น

^{๑๒} สง. มห. (ไทย) ๑๑/๕๖/๔๕-๔๖.

โดยเฉพาะในเขตภาคเหนือที่เรียกกันว่า ล้านนา นิยมใช้ยันที่ลงด้วยอักษรธรรมล้านนา ตัวธรรม (ตัวเมือง) ซึ่งเป็นอักษรประจำถิ่น

ด้วยเหตุนี้ ชาวล้านนาจึงถือว่า กลองเป็นของสูง เป็นของศักดิ์สิทธิ์ และมีวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับกลองที่อิงอยู่คู่กับคติทางพุทธศาสนา ที่ผสมผสานกับคติแบบพราหมณ์แต่เดิม และคติของท้องถิ่นเป็นสำคัญ ซึ่งแสดงให้เห็นถึง ภูมิปัญญาทางด้านดุริยางคศิลป์ บ่งบอกถึงกลองที่มีความเป็นอัตลักษณ์ของชาวล้านนาหลายประเภทดังจะได้แยกดังต่อไปนี้

๒.๒.๒ เครื่องดนตรีในล้านนา

จากการศึกษาดนตรีล้านนา มี ทั้งประเภท ดีด สี ดี เป่า ซึ่งเครื่องดนตรีแต่ละชนิดจะมีความสุนทรีย์ที่แตกต่างกันออกไป ในสมัยโบราณภูมิปัญญาได้สร้างสรรค์ให้เครื่องดนตรีแต่ละชนิดสร้างขึ้นด้วยภูมิปัญญา และที่สำคัญสร้างจากวัสดุอุปกรณ์จากธรรมชาติเท่าที่จะหาได้ ชาวล้านนาส่วนใหญ่ นอกจากจะเล่นดนตรีเป็น ยังมีความสามารถสร้างเครื่องดนตรีเป็นด้วย จนมีการพัฒนาการ จ้างวานให้ทำประกอบอาชีพ จากนั้นได้นำเครื่องดนตรีที่ตนมีอยู่ มาเล่นยามว่าง จากงาน หรือ เข้าวงผสมผสาน ให้ความสุนทรีย์เกิดขึ้นในชุมชนสังคมนั้นๆ เครื่องดนตรีที่สามารถเข้าร่วมได้ทุกวงดนตรี เช่น กลอง ในล้านนา ส่วนใหญ่กลองที่พบแต่ละชนิดในล้านนา จะมีขนาดของกลองที่แตกต่างกันไป ซึ่งกลองล้านนา สามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ กลองหน้าเดียว กับ กลองสองหน้า มีบทบาทหน้าที่การรับใช้สังคม ทั้งในอาณาจักร และศาสนจักร ตามโอกาสต่างๆ

ประเภทที่ ๑ กลองที่ซึงหนึ่งหน้าเดียว จะมีลักษณะต่างกัน กลองที่มีลักษณะก้นยาว ร้อยสายสะพาย ใช้สำหรับการตี เรียกว่า กลองก้นยาว หรือ กลองตีนช้าง รวมถึงที่พบเห็นในการประกอบการแสดงในงานมหรสพต่างๆ เช่น กลองปู่เจ กลองสิ่งหม้อง กลองหลวง กลองแหว ถือเป็นกลองที่ผสมผสาน ประเภทกลองสักการะในขบวนแห่ต่างๆ

ประเภทที่ ๒ กลองที่ซึงหนึ่งสองหน้า มีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ใช้สำหรับการตี เรียกกลองมองเซิง กลองซึงม้อง กลองตะหลดปด กลองเต่งเถิง กลองป่งโป่ง กลองชัยมงคล กลองปู่จา และกลองสะบัดชัย ซึ่งกลองแบบใหม่ได้รับความนิยม และเป็นที่รู้จัก พบในขบวนแห่ ถือเป็นกลองสักการะ เช่นกัน

กลองที่มีลักษณะ ตื้นขึ้นหนึ่งหน้าเดียว เรียกกลองรำมะนา ส่วนกลองอื่นๆ มีการผสมผสานร้อยโยงสายหนัง เรียกว่า กลองมะลายู กลองแขกหรือกลองทัด กลองชนิดนี้ในขบวนพยุหยาตรา ดิด้วยหาวายชด เรียกว่า ชัยเกรี มีในตำนาน ทางประวัติศาสตร์ ฝ่ายเหนือ และภาคกลาง กลองในทางภาคเหนือนอกจากนี้ ยังมีขนาดที่ต่างกัน กลองผสมวงมีทั้งขนาดเล็กขนาดใหญ่ ส่วนกลองที่มีลักษณะที่ซึงหนึ่ง ๒ หน้ารวมถึงกลองพื้นเมือง วง สะล้อ ซอ ซึง ประกอบการฟ้อนรำ ซึ่งดนตรีของล้านนาทุกชนิด ล้วนสะท้อนให้เห็นถึง วิถีชีวิตความเป็นล้านนาอย่างเป็นอัตลักษณ์ที่ลงตัว

โดยเฉพาะวงกลอง เเต่งถึง ในวงปี่พาทย์ ซึ่งบรรเลงในงานไหว้สาผีบรรพชน ผีผด ผีเม้ง และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือ

กลองสองหน้า เช่น กลองเเต่งถึง ในวง ปี่พาทย์ล้านนา เปรียบเสมือนกับการตีเพื่อรำลึกนึกถึงไหว้สากราบไหว้บูชาตระกูลผีบรรพชนของล้านนา วิทยุณแห่งดนตรีล้านนา ทุกเสียงของคนตรีล้านนามีเสียงสะท้อนให้เห็นถึงธรรมชาติความเป็นอยู่วิถีชีวิตของคน ยิ่งเป็นเสียงของกลองเปรียบเหมือนเสียงเต้นของหัวใจที่ขาดไม่ได้

เครื่องดนตรีทั้ง ๒ ประเภท โดยเฉพาะ กลองล้านนามีความสำคัญมีบทบาท ชาวล้านนาได้ให้ความสำคัญและร่วมกันอนุรักษ์สืบสาน โดยการใช้กลองชนิดต่างๆ เพื่อให้คอยรับใช้สังคมตลอดมา และส่วนใหญ่แต่ละชุมชนให้ยอมรับ ซึ่งมีวัฒนธรรมแบบเครือญาติที่ดี รวมถึงจารีตประเพณีอันงดงาม นอกจากให้ความสุนทริยภาพแล้วยังให้ความหมายที่ดีมีไว้ต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง เช่น กลองที่ซึ่งหนึ่งสองหน้าใช้ หาบ หรือ หาม ทางชาวบ้านนำมาตีประกอบการละเล่น ฟ้อนรำ เรียกว่า กลองชัย หรือ กลองสะบัดชัย ซึ่งผสมผสาน คู่ซ้อง ฉาบ ใช้ประกอบใน ขบวน แห่งต่างๆ กลายเป็นวิถีชีวิตและเป็นประเพณีที่ดีงาม ดังเช่นที่เห็นในปัจจุบัน

กลองในเชิงศรัทธา ความเชื่อ ซึ่งมีขนาดใหญ่ มีชื่อเรียกหลายอย่างว่า กลองปู่จาสะบัดไชย หรือ เรียกกันว่า ก่องปู่จา ซึ่งเป็นกลองที่หุ้มด้วยหนังสองหน้า ถือว่าเป็นเครื่องดนตรีที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นของสูง^{๑๓} ตามความเชื่อ ในทางภาคเหนือ ศรัทธาแทบทุกวัดต้องมีไว้ประจำวัด กลองชนิดนี้มักใช้ประกอบพิธีกรรมทางด้านศาสนจักร หรืองานสำคัญต่างๆ ทางอาณาจักรได้ให้ใช้ตีประโคม บอกอาณัติสัญญาณต่างและใช้บอกในงานประเพณีประจำปีต่างๆ ซึ่งสังคมชุมชนแต่ก่อนไม่ได้กว้างเหมือนในสมัยปัจจุบัน ย่อมได้ยินได้ฟังกลองชัดเจน เปรียบเสมือนเป็นเครื่องประชาสัมพันธ์ในวัด และกลองชนิดนี้ ถือได้ว่าสร้างไว้ให้เป็นกลองที่คอยประสานความสัมพันธ์ ระหว่าง วัด กับ ชุมชน สังคม ให้มีความสมานสามัคคีกันตลอดเวลา สร้างความเข้าใจให้ สังคม ชุมชน รู้สึกปลอดภัยอีกด้วย

๒.๒.๓ ก่องล้านนา

วิถีกลองของชาวล้านนา มีวิวัฒนาการ พัฒนาเครื่องดนตรีที่น่าสนใจ และเครื่องดนตรีแต่ละชนิด มีมาเนิ่นนาน สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมในตัว ทางอาณาจักรและศาสนจักร มีการอนุรักษ์เครื่องดนตรี โดยการใช้คู่บ้าน คู่เมือง ตามบริบทของชาวล้านนา ที่เห็นตามประเพณีต่างๆ ซึ่งได้จากการบูรณาการโดยการปรับเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมแบบเครือญาติตามพื้นฐานที่ผสมผสานกันอย่างลงตัว เช่นการผสมผสานเครื่องดนตรีของวง สะล้อ ซอ ซึง ฆ้อง และกลอง รวมถึงกลองในวงปี่พาทย์

^{๑๓} ดร.พัช ฐ รัสสี บรมวงศ์ไพศาล, ก่องปู่จานครลำปาง, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (ลำปาง: จิตวัฒนาการพิมพ์), หน้า ๔๓.

มีไว้เพื่อบรรเลงในประเพณีไหว้สาผีบรรพชน และงานไหว้ครู ต่างๆ และขึ้นอยู่กับประเภท และโอกาสในการใช้ โดยเฉพาะ กลอง หรือ ก้อง ในลำนานาที่มีความหลากหลายชนิด ขนาดย่อมแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์และความคิดสร้างสรรค์ของบรรพบุรุษ ที่สำคัญเสน่ห์ของกลองนั้น สามารถปรับเข้าได้ทุกสถานะของเครื่องดนตรี

การใช้ กลอง หรือ ก้อง ที่สังคมรู้จักกันดี คือ กลอง ที่มีสถานะรับใช้สังคมในอาณาจักรและศาสนจักร เนื่องจาก กลองในลำนานามีหลายประเภท เช่น กลองแอว กลองตะหลดปด กลองถึงบ้อม กลองสิ่งม้อง กลองมองเซิง กลองเต่งถึง กลองปู่เจ้ กลองชัยมงคล สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องดนตรี ประเภทตี มีบทบาทหน้าที่ในการใช้แต่ละชนิดสัมพันธ์กับอาณาจักร และพุทธศาสนา โอกาสใช้จึงแตกต่างกันออกไป กลองบางประเภทมีขนาดใหญ่ สื่อความหมายที่ลึกซึ้ง ทางด้านศรัทธา ความเชื่อ มีไว้ตีเพื่อเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับชุมชน สังคม ให้มีส่วนร่วม ทางศาสนา และตีเป็นอาณัติบอกสัญญาณ บอกเหตุการณ์ต่างๆ ในอาณาจักรลำนานา

พงศาวดารเหนือ ๑๖ จังหวัดภาคเหนือ แห่งประเทศไทย จัดแบ่งตามภูมิศาสตร์แห่งสายน้ำ คือ บริเวณสี่แควเหนือสบเจ้าพระยาขึ้นไปอันได้แก่ จังหวัด นครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก อุตรดิตถ์ กำแพงเพชร สุพรรณบุรี สุโขทัย ตาก แพร่ น่าน พะเยา ลำปาง ลำพูน เชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน แต่โดยประชุมพงศาวดารเหนือ ได้กำหนด ให้สุโขทัย คือ เขตพงศาวดารเหนือ สุโขทัย คือ ชนเผ่า วัฒนธรรมไทย ถิ่นหลักนับ ยี่สิบ เรียกว่า ชาว คำว่า แพ้ หมายถึง ชนะ ร่วมชนเผ่าภานันท์ เราเรียกตนเป็น “คนเมือง” แห่งตระกูลไทย ไตลาว มีคำว่า ร้าเปิง ที่แปลว่าร้าพึงในภาษาจาร์ก

พงศาวดารภาค ๖๑ เรื่องราชวงศ์สิงหนวัติกุมาร คือ วงศ์ไทยเอง ที่แผ่อำนาจจักรคลุมอำนาจขอมเก่าสมัยวิรัชชัยตรี พรหมกุมารโยนกเชียงแสน และท้าวสิริไชยเชียงแสน ความรุ่งเรืองอาณาจักรไทยโยนกเชียงแสนโบราณควบคู่อาณาจักรศรีอยุธยา - เขตแดนยุคพิงควงศ์เชียงใหม่ ๑๘๓๙ เป็นยุค ๓ วงศ์ อำนาจกษัตริย์ คือ พ่อขุนรามคำแหง ลุ่มน้ำยม พ่อขุนจำเมืองแห่งพระยาหล่มแม่ือง และแม่วังตอนเหนือ และพ่อขุนเมงราย (มังราย) แห่งลุ่มแม่น้ำพิง แต่ยุคนี้กษัตริย์ยี่บา แห่งลำพูนบิดาพญาบอนแห่งเมืองแพร่เชษฐาพญาเบิกแห่งเขตแดนยังดำรงตำแหน่งกษัตริย์ลี้ภัยการเมืองอยู่ ณ เมืองสองแควแห่งสุโขทัยชั่วพระชนมายุ

ต้นพงศาวดารเกี่ยวกับเรื่อง ตีกลองลำนานา กลองในลำนานามีหลาย ชนิด และมีหลายขนาด แต่ที่สำคัญ คือ ตีกลองสร้างเมืองของปฐมกษัตริย์ ลุ่มเจ้าพระยาได้แก่ เรื่องราวในราชวงศ์ท้าวแสนปมตีกลองอินทเทรีเนรมิตเมือง^{๑๔} คือ ต้นตำนานปฐมกษัตริย์ กรุงศรีอยุธยา แหล่งตำนานกลองทางโบราณคดีภาคเหนือสืบมาแต่สมัยปฐมกาลจักรวงศ์โยนก และศรีอยุธยา

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๙.

ยุคหอคำนครลำปางสร้างตำนานวัดศรีล้อม และสร้างเจดีย์วัดป่าต้นกุ่มเมือง มีบททำนา ยอนาคตตำแหน่งวัดสะดือเมือง ขยายแผ่ความเจริญรุ่งเรืองของนครหอคำ คุณปริมณฑลเวียงชัย ถึง พระธาตุลำปางหลวง ยุคนี้มีการสร้างกลอง โดยเฉพาะกลองบูชา คู่ตำแหน่งวัดอนาคตตำนานสะดือเมือง ที่มีตำนานว่าเป็นกลองที่มียันต์คาถา ในลูกน้ำเต้าที่แขวนซ่อนอยู่ในเรือนกลอง เรียกว่า หัวใจกลอง ชาวล้านนามีคติความเชื่อว่า เมื่อมีการตีกลองบูชาเมื่อไหร่ เสียงกลองจะช่วยสาธยายมนต์ ถึง วานไปถึงดอยขุนตาล นับเป็นกลองคู่ตำนานยุคกษัตริย์ประเทศราชฝ่ายเหนือ^{๑๕}

๒.๒.๔ ก่องปู้จาล้านนา

จากการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับกลอง หรือกลองปู้จา ไม่ได้จำกัดอยู่แต่ในเอกสารเท่านั้น หากแต่ยังมีความเคลื่อนไหวอยู่ในชุมชน ทั้งปราชญ์ผู้ชำนาญการ เฉพาะด้าน รวมถึงอนุชนที่ได้รับการสืบทอดในจังหวัดลำปาง ความเห็นที่ตรงกัน คือ ให้การยอมรับว่า ก่องปู้จาเป็นกลองที่ชาวล้านนานิยม และมีศรัทธาความเชื่อว่า เป็นกลองศักดิ์สิทธิ์ ใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา และใช้เป็นสัญญาณอาณัติที่มีระบบเสียงดังไกล บ่งบอกให้รู้ถึงภัยต่างๆ หรือแจ้งงานบุญต่างๆ ในชุมชนได้เป็นอย่างดี ที่สำคัญที่สุด คือระเบียบวิธีการปฏิบัติก่องปู้จา คือดีด้วยความเคารพเพราะมีศรัทธาความเชื่อ และพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง

กลองปู้จา หรือ กลองบูชา ที่มีรูปลักษณะลักษณะเป็นกลองที่มีความสำคัญในวิถีชีวิตสังคมของชาวล้านนา ดีเพื่อประกอบศาสนพิธี ดีเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ตามความเชื่อโบราณ ใช้เป็นสัญญาณเตือนเหตุการณ์ต่างๆ ถือเป็นกลองที่สื่อกลางชุมชนกับวัด พบในภาคเหนือ ส่วนหนึ่ง ก่องปู้จา เป็นชื่อคำเมืองของคนภาคพื้นล้านนา ใช้เรียกกลองประเภทหนึ่งซึ่งประจำอยู่ในวัดวาอารามอันเป็นสถาบันศาสนาพุทธ “ก่องปู้จา” ตั้งชื่อตามลักษณะกิจกรรม การตีกลอง คือ ดีเนื่องจากวันสำคัญสำหรับชาวพุทธดี เพื่อเป็นพุทธบูชา แสดงการบอกกล่าวข่าวประกาศ สัญญาณ ให้ทราบว่าเป็นวันสำคัญเหตุการณ์สำคัญเป็นสื่อกลาง ความหมายเสียงกลองนี้ต้องดังมาจากวัด เสมือนเสียงปลุกให้พุทธศาสนิกชน ตื่นเตรียม กาย วาจา ใจ เตรียมความพร้อม เจตนาแน่นแน่วทำบุญปฏิบัติธรรม ณ วัดวาอารามเมื่อมีการตีกลองบอกงานบุญ ทุกคนจะหยุดการทำบาป เว้นประกอบอาชีพมุ่งสู่วัดเป็นประเพณีอันดีงาม ของชาวล้านนาตั้งแต่อดีต

นอกจากนั้น กลองปู้จา เป็นกลองแห่งศรัทธาความเชื่อมาแต่โบราณ ชาวล้านนานิยมสร้างกลองถวายไว้ในวัด ซึ่งมีความเชื่อ ว่ากลองนี้ เป็นกลองศักดิ์สิทธิ์ เรื่องของความศักดิ์สิทธิ์ ของก่องปู้จา หรือ กลองบูชา นิยมเชื่อว่าเป็นของสูง ไม่นิยมวางไว้กับพื้น ต้องยกขึ้นที่สูง เนื่องจาก มีพิธีกรรมสร้างกลอง รวมถึงการใช้กลอง ทุกขั้นตอน มีคาถา อาคม บรรจุลงภายในเรือนกลองบูชาด้วย และที่

^{๑๕} อ้างแล้ว ก่องปู้จานครลำปาง, หน้า ๔๔.

สำคัญ ทางด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี รวมถึงการแสดงวิถีชีวิตเป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการสั่งสมจากบรรพบุรุษ โดยเฉพาะกองปู่จา (กลองบูชา) ถือเป็นกลองที่สำคัญอย่างยิ่งในการ สร้างความสัมพันธ์ระหว่าง วัด กับชุมชนเป็นอย่างดีในอดีต ทำไม กองปู่จากลอง ถึงเป็นกลอง ศักดิ์สิทธิ์แห่งดินแดนล้านนาซึ่งกล่าวถึงเรื่องราวการเรียนรู้ ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากอาณาจักร และศาสนจักร ช่วยกันบำรุงรักษา ฟื้นฟู และการส่งเสริมสนับสนุน ให้ กองปู่จา กลองอันศักดิ์สิทธิ์แห่งดินแดนล้านนา อยู่คู่กับสังคมชาวล้านนาในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะ กองปู่จานครลำปางซึ่งกล่าวถึงเรื่องศิลปวัฒนธรรม ประเพณี การแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต ภูมิปัญญา จากการสั่งสมมาและถ่ายทอด ของบรรพบุรุษ และวิถีการอนุรักษ์สืบทอดมรดกอันดีงามไม่ให้สูญหาย สิ่งนั้น คือ กองปู่จานครลำปาง เพื่อเป็นแนวทางและแบบอย่างที่ดีให้กับสังคมชาวล้านนา สร้างกลองบูชา จำลอง และประกอบการแสดง รวมถึงการร่วมขบวนแตกต่างกัน ที่สำคัญที่สุด สร้าง หอกลอง โหรงกอง (โรงกลอง) ไว้เก็บกลอง และจารึกโน้ตระบำเพลง ซึ่งเป็น วิชากลอง ไว้ต้อนรับให้ผู้ที่สนใจมาศึกษาค้นคว้า ในจังหวัดด้วย ถือได้ว่าเป็นวิวัฒนาการใหม่ของการสืบสาน และที่สำคัญกลองบูชา หรือ กองปู่จา พบมากที่สุดในจังหวัดลำปาง

จากการสัมภาษณ์ นายวิรัตน์ นันเพ็ญ ได้กล่าวว่า ได้ยินเสียงกอง ได้ยินเสียงมอคำข้าว เสียงยี่นตุเจ้าเทศน์ธรรม อันนี้บ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองในวิถีชีวิต ของโบราณมา ไม่สามารถบรรยายได้ แต่ปัจจุบันนี้ คำว่า เสียงฆ้อง เสียงฆ้อง หมายถึง สิ่งที่ยังบอกทางด้านจิตใจ ฆ้อง กองจะตีได้ ต่อเมื่อมีงานบุญงานกุศอยู่ๆ จะมาตีฆ้องตีกองกันไม่ได้ คนโบราณจึงมีความผูกพันเกี่ยวกับด้านวิถีชีวิต เกี่ยวกับเรื่องกอง กองของทางภาคเหนือ มีหลากหลายในวัด การตีก็มีความแตกต่างกันไป คนโบราณบอกว่าจะไม่ตีห่างวัด จะตีเพื่อประกาศบุญ วันขึ้นวันแรม วิถีชีวิตของชาวพุทธเรา วันเดือนขึ้นเดือนแรม จะตีกองพุทธบูชา วันสำคัญทางศาสนา งานบุญ จะตีทำนองฟ้าดลั่ง เพื่อบอกให้เห็นถึงความเบิกบานใจ จิตใจเป็นที่ตั้ง มีเมตตาเป็นที่ตั้ง มีงานถวายทานต่างๆ ก็จะมีกองต่างๆ มาผสมผสานกัน กองปู่จาเป็นกองคู่กับศาสนจักร จะละทิ้งไม่ได้ ถือว่ากองปู่จาและกองทุกประเภท มีอิทธิพลเกี่ยวกับการรักษา ทางสภาวัฒนธรรมได้ทำหนังสือ ให้เจ้าคณะจังหวัด แจ้งพระสงฆ์ทุกวัด ควรตีกองปู่จา ในโอกาสต่างๆ ตีในวัด ส่วนการตีกองนอกวัดก็ยังมีสืบสานกันในการแข่งขันและร่วมก๋องนานาชาติ ในระหว่าง วันที่ ๙ - ๑๐ เมษายน เป็นปีที่ ๑๖ แล้ว^{๑๖}

จากการสัมภาษณ์ นาย สักเสริม รัตนชัย ได้กล่าวว่า กองปู่จาเป็นกองที่ใช้ตั้งแต่สมัยเจ้าเมือง คนละใบคนละชุดกับกองศึก กองปู่จามีตั้งแต่สมัยดั้งเดิม กองลำปางมีลูกคู่ ๓ ใบเรียงกันต่างจังหวัดมีมาภายหลัง ศิลปะล้านนา กองปู่จาเอาตำราของวัดน้ำล้อมเป็นหลัก คุณค่า ของกองปู่จาแต่ก่อนกับสมัยปัจจุบันสรีระความเชื่อเอาพระสงฆ์เป็นหลักเอาเป็นผู้นำ การตีกองมีคาถาธรรมมีเพลงระบำ การแสดงประกวดต่างๆ โดยเยาวชน ในอนาคตพระสงฆ์ จะตีไม่เป็น ทางด้านมหาดานก็

^{๑๖} นายวิรัตน์ นันเพ็ญ ให้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

ยังมีการติดอยู่กับที่ พระสงฆ์ สามเณรตีทองในวัดวาอาราม ดีที่สุด พระสงฆ์มีหน้าที่สืบของเก่า ทำนองที่พระจะตี ก็มีทำนองอยู่ เป็นคำสอน ที่พระควรสอน^{๑๗}

จากการสัมภาษณ์ นาย สิทธิชัย เตชะลือ กล่าวว่า ก่องล้านนา มีหลากหลาย ก่องปู่จ่า เป็นก่องขนาดใหญ่ ใหญ่ที่สุดเคยสร้างมา ๒๓ นิ้ว ตามสัดส่วน ตามสูตร ก่องปู่จ่า มียันต์หน้าก่อง มีหัวใจก่อง เมื่อก่อนมี แต่วัดทาโทกไม่มี ถ้าวัดไหนไม่มีก็ไม่จำเป็นต้องใส่ ก่องไม่มีหัวใจก็ได้ การหาไม้ ทำ การหาไม้มงคล การห้ามของไม้ ต้องหาทิศที่ไปเอาไม้ ไม้อะไร ตั้งอยู่ที่ไหน ถูกกับโสภกวัดใหม่ มีตำราการสร้างการทำ ความเชื่อของการทำก่องของผม การทำก่องที่ดีที่ถูกต้องแล้ว ทำชุดใหม่ขึ้นมา ก็จะเป็นสิ่งที่ดีศรัทธามากขึ้น การทำถูกต้องตามตำรา ก่องขนาดใหญ่ การใช้ในอาณัติสัญญาณต่างๆ เถลิงฉลอง เป็นก่องพระพุทธรูปศาสนา จะดีเมื่อมีงาน ไม่มีงานก็ไม่ได้กัน คนดี คนสืบทอด มีน้อย จะดี ซ้อมอย่างปัจจุบันไม่ได้ ถ้าอยากตื้ออยากซ่อม ต้องไปตีกันในวันงาน เช่น งานบอยหลวง การหาไม้ ตัด มาแล้วช่วยกันทำ กันที่วัด เกิดความสามัคคี ทำตามพิธีกรรมต่างๆ สร้างกันในวัด คุณค่าต่างๆ ความเชื่อต่างๆ การอนุรักษ์การส่งเสริม ลดความเชื่อพิธีกรรม การหาไม้ออกจากป่า สัดส่วน การทำยังเหมือนเดิม การย้ายก่องเดิมหรือสร้างก่องใหม่ย้ายเข้าวัดก็ต้องมีขันเชิญ ลักษณะความเชื่อการดูแล การสร้าง การซ่อม เทคนิคช่างก็จะมีทำขึ้นขอ เพราะความเชื่อก่องวัด เป็นก่องศักดิ์สิทธิ์ ขอกับก่องทำ แล้ว ต้องมีคำขอ แทะขอสร้างขอสร้าง สร้างเสร็จก็ทำขันสุมา (ชะมา) หนักก่องที่เปลี่ยน ก็แล้วแต่ทาง วัดทางบ้าน หรือเจ้าภาพแล้วแต่ว่าจะเอาไปทำอะไร แต่สำหรับช่าง สั่งห้ามไม่ให้เอาอะไร การซ่อม การทำ เราต้องนึกในใจตลอดเวลา ครั้งใดก็ตาม เมื่อเกิดความไม่สบายใจช่างก็จะรู้ตัว และไปอาบน้ำ สัมป่อย ขอขมา ในพิธีกรรมความเชื่อ ในสมัยใหม่ เครื่องไม้เครื่องมือดี จะอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการอนุรักษ์ การรักษา ก่องลูกหนึ่งใช้เวลาแต่ก่อนแรงคนกินเวลายาวนาน ปัจจุบันไม่นานหนึ่งอาทิตย์ก็เสร็จ นอกจากนี้ยังมีการสาธิตให้ความรู้ในค่ายสาธิตให้นักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจ ได้เรียนรู้ การดูแลรักษา ไม่ควรให้โดนแดด โดนฝน โดนแดดมากไม่ได้หนังจะกรอบ โดนฝนมากก็ไม่ได้ ถ้าแต่ละวัดแต่ละโรงเรียน ต้องดูแลรักษา บางครั้งอยู่ที่การตีด้วย สิ่งที่สำคัญก่องปู่จ่านี่ ปรับตั้งได้นิดเดียว ควรไว้ในร่มดีที่สุดในส่วนหัวใจจะติดอยู่ที่ ห่วงมัดติดห่วง เป็นดีที่สุดในก่องปู่จ่ามีการพัฒนาการจากก่องวัด ก่องใหญ่ ย่อเป็นก่องเล็ก เคลื่อนย้ายได้สะดวก ตามความเหมาะสม แต่ก่อนเป็นก่องแม่ ส่วนลูกตึบเสริมขึ้นมา มีจำนวน ๔ ใบ งานสร้างไม่ค่อยได้ทำ ส่วนงานซ่อม จะทำแทบทุกวัน เป็นการอนุรักษ์ไว้^{๑๘}

จากการสัมภาษณ์ นายสุพร กันทะตัน กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของก่องปู่จ่าเป็นก่องที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน มีความเชื่อในเรื่องของการหาไม้ทำก่องปู่จ่า ซึ่งก่องปู่จ่าของชาวลำปางมี

^{๑๗} นาย สักเสรีญ รตนชัย ให้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๑๘} นาย สิทธิชัย เตชะลือ ให้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๐.

ความเป็นไปเป็นมา เดิมทีที่ได้เรียนรู้จากการเข้าค่ายเยาวชนตีกองปู่จา ครูบาอาจารย์ได้บอกไว้ว่า การตีกองปู่จาในอาณัติสงครามต่างๆ ย้ายกองเข้าไปไว้ในวัด เพื่อใช้ในการตีเพื่อบูชา มีพระเป็นคนตี กอง ส่วนศิษย์วัดก็ต้องตั้งข้อมประกอบไป ส่วนคุณค่าของกองปู่จายังมีคุณค่าในเชิงสัญลักษณ์ ในเส้นทาง บุญ เช่นตีในทำนองต่างๆ เช่น ตีทำนองพุทธบูชา พຽ່ງนี้จะเป็นวันศิลาวันพระแล้ว ส่วนพระสงฆ์ สามเณรเมื่อเทศนาธรรมเสร็จก็จะตีกันอีกทำนอง เรียกว่า ทำนอง สะบัดไชย ฟาดแส เพื่อความผ่อนคลาย ให้กับชาวบ้านเมื่อฟังธรรมเสร็จก็จะหันมาดูการตีกองปู่จา เกิดความสุนทรีย์ไปในตัว การตีกอง ดังเดิมคือการตีกองขนาดใหญ่การตีกองก็จะขึ้นไปหอกอง ตีแบบประเพณีนิยม บางที่สร้างหอกอง แบบผสมผสาน มีหอกอง หอธรรม หอระฆัง รวมกัน ส่วนกองที่เคลื่อนที่ได้ก็เป็นกลองพัฒนาการมาใช้ ในวัดเช่นกัน เป็นกองปู่จาเช่นกัน มีการผสมผสาน กับการฟ้อน ต่างๆ การผลิตกองชาวบ้านจะผลิต กันเอง หาไม้ได้ พระสงฆ์สามเณรไปหา ใช้สัตว์ใหญ่มี ไม้ ช้างลากท่อนไม้มาทำกอง มีพิธีกรรมต่างๆ เช่น การทำขันขอมไม้ใหญ่ เชื่อว่ามีเทวดา รักษา การเจาะการหุ้มกอง แต่ก่อนกับปัจจุบัน มีปัญหาอุปสรรค เช่นกัน ปัจจุบันจะหาไม้ท่อนใหญ่ๆ หายาก การขนย้าย และหาหนังหุ้มยาก ความเชื่อด้านอื่นๆ ต่างกัน เช่นการเรียน มีข้อห้ามว่า ห้ามให้คนที่ยังไม่ผ่านการบวช และห้ามไม่ให้ผู้หญิงตี แต่สมัยปัจจุบันนี้ กองปู่จา ที่สร้างขึ้นมาและกองที่ไม่มีคาถา ไม่มีอักขระ ตีได้ เช่นตีกองสะบัดไชย แต่ที่สำคัญนั้นชาวบ้านอยากให้ฟังเณรสืบสานตี ส่วนการอนุรักษ์ที่สำคัญอยู่ที่ผู้ใหญ่ ควรให้คำแนะนำ และสนับสนุน สมัยก่อนอยากเรียน ต้องไปอยู่วัด ต่อมามีการเรียนรู้แบบค่ายเยาวชน เข้าอบรม ผูกซ้อม กระดาษเอ ๔ อยู่ที่มีการเรียนรู้ ลักจำพระ พระตีใจ เราตั้งนี้ ก็สอนๆ กันไป ต่อมาเมื่อครุ่นแบบ ครูภูมิปัญญา มีวิธีการสอน มีตัวโน้ต กับกอง ๔ ใบ เอาบทเพลงใส่ เราได้ดัดดัดธรรม อะไรในกอง เกิดจากความอยาก ความเพียร พยายาม อดทน อดกลั้น ซ้อมมาก ซ้อมไปตามเขา เรามาผ่อนคลาย เรียนรู้ เพื่อสืบต่ออนุรักษ์ เพื่อลูกหลาน และคนรุ่นหลังต่อไป^{๓๙}

๒.๒.๕ พัฒนาการกองปู่จาล้านนา

จากการศึกษาศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏดุริยางการล้านนา ด้านดุริยางการ ล้านนาโดยเฉพาะเครื่องดนตรี ประเภท ตี ที่มีความหลากหลายดังกล่าว ตามบทบาทหน้าที่ที่ต่างกัน ที่สำคัญ คือมีไว้เพื่อประกอบบรรเลง สร้างความสุนทรีย์ภาพให้กับสังคมชุมชน ซึ่งเห็นได้ชัด กลอง เป็นเครื่องดนตรีที่มีบทบาทสำคัญใช้ในการต่างๆ และมีพลังเสียงเป็นเสียงบอกอาณัติสัญญา บอกบุญที่ดังมาจากวัดวาอาราม เช่น กองปู่จาที่อยู่ในวัดและตีในรูปแบบวิถีชาววัด กลองนั้นคนล้านนาสร้างถวายเป็นมิ่งขวัญจะมีเนื้อแข็ง และมีขนาดใหญ่ ไม่นิยมย้ายออกสถานที่ต่างๆ นิยมสร้างหอกอง มีเรือนกลองประจำที่ภายในวัด ส่วนกลองที่พัฒนาการ หรือ ประยุกต์ให้เข้าร่วมสมัย สามารถย้าย เคลื่อนที่ไปในที่ต่างๆ ได้

^{๓๙} นายสุพร กันทะตัน ให้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๖๐.

สะดวก เพื่อต่อการต้อนรับ หรือ ปรับเข้าในรูปแบบกลองมโหระทึกในขบวนแห่ต่างๆ เช่น กลองสะบัดชัย ที่คนทั้งหลายได้รู้และเข้าใจ ซึ่งได้รับการพัฒนาจากกลองวัดในล้านนา การสร้างกลองจะต้องใช้พลังแห่งความเชื่อศรัทธา ของคนในสังคมด้วย ถือได้ว่าเป็นกลองแห่งความสามัคคีประจำชุมชนก็ได้

พัฒนาการของก้องปู่จา สามารถจำแนกได้ ๓ ลักษณะ คือ พัฒนาการในเรื่องการตี พัฒนาการในเรื่องของการผลิต พัฒนาการในเรื่องของบทบาทหน้าที่^{๒๐} ที่สำคัญต่อการอนุรักษ์ เครื่องดนตรีในล้านนา และการดูแลรักษากลองในสังคมแต่ก่อน การใช้กลองปู่จาของคนล้านนาถือว่ามีความสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะสถาบัน วัด ส่งเสริมกิจกรรมการใช้กลองในกิจกรรมต่างๆ ให้มากที่สุด จัดให้เข้ากับพิธีกรรม ทางศาสนา อย่างน้อยไม่ทิ้งไว้เปล่าๆ นำกลองมาตีบอกบุญ ในวันโกนวันพระ ตีหลังจากแสดงธรรมเสร็จ เหมือนแต่เดิม เพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวและจรรโลงใจของชาวพุทธให้รู้อย่างนี้ คือ กลองบูชาประกอบพิธีกรรม รวมถึงตีเพื่อบูชาชั้นแก้วทั้ง ๓ ในบรรพพุทธานุสสา ไม่ให้สูญหาย ลูกหลานควรรู้และเข้าใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้ พื้นฟูการมีและการตี กลองปู่จาในวัด เพื่อต่อยอดในรูปแบบของการตีกลองนอกวัดด้วย

การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมอย่างเป็นธรรมชาติปรากฏในวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของชาวล้านนา เพื่อสืบสานอนุรักษ์ไว้ ในล้านนา ๘ จังหวัด ซึ่งมีการเรียนรู้ตามหลักสูตรเฉพาะ โดยมีพ่อครู เป็นผู้อบรมสั่งสอน เนื้อหาหลักสูตรในโรงเรียนวัฒนธรรมมีจุดเด่นโดยการสอนศิลปะดนตรี ได้แก่ การตีกลองจ้อยมะยมกลอง กลองปู่จา กลองปู่เจ ตีกลองมองเซิง และดนตรีพื้นบ้านแขนงอื่นๆ ขึ้นตอนต่างๆ ผ่านกระบวนการเรียนรู้

ตามวิถีกลอง กลองถือได้ว่าเป็นของสูง เปรียบเสมือนกับ เครื่องสักการะในล้านนาไทย เรื่องเครื่องสักการะนั้นเรามีไว้ เพื่อถวายเป็นพุทธานุสสา กลองบูชาตีเพื่อเป็นพุทธานุสสา รวมถึงการบูรณาการ สร้างกลองแบบตีประกอบพิธีกรรม รวมในขบวนแห่ จะเห็นได้ว่า กลองมีทั้งเคลื่อนที่ได้ และเคลื่อนที่ไม่ได้ ซึ่งกลองที่เคลื่อนที่ได้ คือกลองที่อยู่ในบรรพพุทธานุสสา ได้แก่ วัด ใช้ตีในวัด ส่วนกลองที่เคลื่อนที่ไม่ได้ นั้น คือ กลองที่บูรณาการ ย่อส่วนไว้เคลื่อน นำไปตีโจ้วหรือร่วมขบวนแห่ต่างๆ ดินนอกวัดนั่นเอง

สิ่งเหล่านี้ผ่านกาลเวลามานาน ผลงานงานสร้างสรรค์ของมนุษย์ในสมัยอดีต โดยผ่านการสืบทอดเกี่ยวข้องกับรูปธรรมและนามธรรม ปัจจุบันกลายเป็นมรดกที่ทรงคุณค่า ของชาวล้านนาไทย โดยศิลปะการแสดง ที่เป็นเอกลักษณ์ ผสมผสานกับจังหวะทำนอง พื้นบ้าน ประกอบท่าทาง สีหน้า อารมณ์ต่างๆ รวมถึงกลองสมัยใหม่ ไม่มีหัวใจกลอง ไม่มีคากา อาม สามารถเคลื่อนที่ได้รวดเร็ว และประกอบการใช้ใช้วิธีของร่างกายเป็นอาวุธ เช่น คอก เข้า ประกอบการแสดง ให้ตื่นเต้น โลดโผน

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๒.

จนเป็นที่ยอมรับของคนที่ได้พบเห็น เรียกอีกอย่างหนึ่งว่ากลอง รุ่งรัง แม้สิ่งเหล่านี้จะผ่านกาลเวลามาช้านาน เสียงกลองต่างๆ เช่น กลองสะบัดชัย ก็ยังตรึงใจให้กับผู้ที่ได้รับฟังเกิดความฮึกเหิม ลำพองเหมือนได้ออกรบเพื่อรับชัยจนมาถึงทุกวันนี้

๒.๒.๖ จุดประสงค์ในการทำและการใช้กลองบูชา

การสร้างกลองบูชา หรือ ก่องปู้จา ความเชื่อถือของคนล้านนาไทยมาช้านานแม้จะมีกลองอื่นๆ ในล้านนาจำนวนมาก แต่กลองบูชา หรือ ก่องปู้จามีบทบาทและมีผลทางด้านจิตใจอย่างไม่น่าเชื่อ สิ่งเร้นลับภายใต้กลองบูชา กับความเชื่อความศรัทธาของชาวพุทธอย่างแรงกล้า เมื่อดูในปัจจุบัน กลองบูชายังได้รับความนิยมสร้างถวายวัดและใช้ในโอกาสต่างๆ นอกจากนั้นยังสร้างกลองบูชา เพื่อไปไว้ใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ ภายใต้องค์กรต่างๆ เช่น วัด โรงเรียน หรือสถาบันการศึกษา รวมถึงองค์กร หรือ หน่วยงานต่างๆ เป็นจำนวนมาก จากความเชื่อเดิมที่ช่วยกันด้วยแรงศรัทธาสร้างกลองต่อมาเป็นการพัฒนางานช่าง (สလာ) ผู้มีความชำนาญเฉพาะด้าน ตามที่ได้สืบสารพิธีกรรมการสร้างแบบโบราณ ให้กลองคงอยู่ คู่สังคมล้านนาไทยในปัจจุบัน แม้จะมีการพัฒนาการของก่องปู้จาที่มากมายอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ก่องปู้จาเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป มีทั้งการเพิ่มเติม ประดับ สีสันทาทางลักษณะการตี หรือแม้กระทั่งการปรับโครงสร้างก่องปู้จา กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่ระลึกในงานต่างๆ เกี่ยวข้องกับ ก่องปู้จา

จากการศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับจุดประสงค์ในการทำและใช้กลองบูชา ส่วนใหญ่ข้อมูลที่สอดคล้องกัน คือ คนล้านนานิยมสร้างกลองและใช้กลองถวายวัดตามความเชื่อความศรัทธา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันก็เพื่อจุดประสงค์หลัก คือ ช่วยบรรเทาหรือขจัดปัดเป่าสิ่งที่ไม่ดีให้ออกไปจากอาณาเขต ชุมชน สังคม ชาวล้านนามีความเชื่อว่าการตีกลองบูชาสามารถสาธยาย สาดมนต์ที่มีภายในกลองป้องกันสิ่งต่างๆ ได้

เมื่อเสียงกลองที่ดังขึ้นเป็นเสียงแห่งงานบุญกุศล ปลุกคนในล้านนาให้ทำความดี ให้มีชีวิตที่อยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากโรคภัย ไข้เจ็บ มาเบียดเบียน ชีวิตมีความเจริญรุ่งเรืองด้วย เมื่อชาวล้านนาประสบกับเรื่องอะไรก็จะมีมารมาตีกลอง และบูชาพระรัตนตรัย เพื่อความสบายใจ นอกจากนั้นการสร้างกลองและใช้กลองเพื่อประกอบพิธีกรรม ชาวล้านนามีความเชื่อศรัทธาว่าการตีกลองจะช่วยป้องกันและปัดเป่าความโชคร้ายหรือเคราะห์ร้ายให้รอดพ้นจากภัยอันตรายต่างๆ มีโชคลาภและมีอายุยืนยาวใน การตีกลองที่ดีจะต้องมีพิธีกรรมที่ถูกต้องตามแบบโบราณ นับตั้งการเริ่มหาไม้มงคลมาทำกลอง การขอไม้ การทำกลอง การบรรจุหัวใจลงอักขรธรรม คาถา ต่างๆตามความเชื่อ ที่สำคัญชาวล้านนามีความเชื่อด้านไสยศาสตร์เป็นพื้นฐานดูหลักเกณฑ์ฤกษ์ยามต่างๆ จนประกอบพิธีเคลื่อนย้ายกลองเข้าสู่บรรพพุทธานุชา ถวายวัดเพื่อใช้ตีเป็นพุทธบูชา ชาวล้านนาได้ให้ความสำคัญ กับสลา (ช่าง) ผู้ที่สร้างกลองบูชาแต่ก่อนชาวบ้านมีภูมิความรู้ในการสร้างกลอง และช่วยกันสร้างกลองด้วยความ

สามัคคีกันของชาวบ้าน ทำให้พบวัสดุที่ใช้ทำกลองปู้จาที่ดี และได้ฤกษ์ยามในการทำจากพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำในการทำกลองบูชา คนล้านนาได้กำหนดฤกษ์ยามหรือวันเวลาที่สามารถทำกลอง คือ “จะต้องไม่เป็นวันเสียประจำเดือนควรเป็นวันที่เป็นมงคล”

วันเสียประจำเดือน ตามปฏิทินของล้านนา จะมีการกำหนดวันเสียประจำเดือนเอาไว้ เพื่อเป็นการบอกว่าในแต่ละเดือนวันไหนควรทำ และวันไหนควรเว้น ซึ่งถือเป็นข้อปฏิบัติของชาวล้านนาซึ่งมีความเชื่อในด้านนี้มาก โดยเฉพาะในการทำงานมงคลหรือ อวมงคลต่างๆ และส่วนใหญ่จะยึดถือและปฏิบัติเหมือนกันในเขตล้านนา โดยมีวันเสียประจำเดือน ดังต่อไปนี้

เดือน, เกียง, ห้า, แก้ว, ระวีจันตัง เสียอาทิตย์กับจันทร์

เดือน, ยี่, หก, สิบ, อังการัง เสียอังคารวันเดียว

เดือน, สี่, แปด, สิบสอง, สุโขพุทธา เสียศุกร์ศุภกับพุธ

เดือน, ยีสาม, เจ็ด, สิบเอ็ด, โสริกู่ เสียเสาร์กับพฤหัสบดี^{๒๑}

การนำกลองไปใช้ การตีกลองที่ผ่านพิธีกรรมมาแล้ว จะต้องมีการปฏิบัติและข้อห้าม ตามความเชื่อของชาวล้านนา เป็นพิธีที่จัดทำขึ้นด้วยความเชื่อที่จะทำให้พ้นจากเคราะห์ร้ายที่อาจจะตามมา เมื่อสร้างกลองแล้วทำให้ ได้รับโชคคืออยู่เย็นเป็นสุขในชุมชนสังคม ไม่เจ็บได้ป่วยมีอายุยืนยาวทำอะไรก็เจริญ ชาวล้านนานิยมทำกลองและใช้เพื่อจุดประสงค์หลัก เพื่อใช้เป็นอาถรรพ์สัญญาณ ทางอาณาจักรการปกครองบ้านเมือง และสัญญาณทางศาสนจักร บอกงานบุญต่างๆ ภายในวัด ซึ่งมีองค์ประกอบของกลองบูชาล้านนา ตามที่ได้ศึกษามา ซึ่งมีองค์ประกอบหลายส่วน ทั้งอุปกรณ์ รวมถึงบุคคลที่สำคัญ ก่อ่งปู้จา จากเอกสารต่างๆ และหนังสือที่เกี่ยวข้อง พบว่าการทำกลองบูชาให้มีความศักดิ์สิทธิ์นั้น จำเป็นต้องมีองค์ประกอบที่สมบูรณ์ ตามที่ครูบาอาจารย์แต่กาลก่อนได้กำหนดไว้ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลตามปรารถนา โดยมีองค์ประกอบเข้ากับลักษณะของกลอง ก่อ่งปู้จา โดยลักษณะรูปร่างและขนาดจะเป็นกลองที่ประจำอยู่บนหอกลองในแต่ละวัดไม่เคลื่อนย้าย เพราะก่อก่อ่งปู้จาเป็นกลองที่มีขนาดใหญ่ จึงด้วยหนังสือหน้า แล้วตึงด้วยลิ้ม ภาษาล้านเรียกว่าแส้ (หมุดตอก) ทั้งสองหน้าประกอบด้วยกลองขนาดเล็กอีก ๓ ใบ เรียกว่า ก่อ่งตูป^{๒๒} (ออกเสียงเฉพาะถิ่น) ซึ่งมีลักษณะคล้ายกลองใบใหญ่ โดยมีขนาดลดหลั่นกัน หุ่นกลอง (ตัวกลอง) ทำด้วยไม้สัก ไม่ประคูดู ขนาดประมาณ ๑.๕๐ เมตร ถึง ๒.๕๐ เมตร เส้นผ่าศูนย์กลางหน้ากว้าง ๔๕ - ๑๐๐ ซม. หรือมากกว่านี้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความปรารถนาและแรงศรัทธาของผู้สร้างกลอง แต่ละท้องถิ่น (กลองใบใหญ่นี้บางวัดจะบรรจุน้ำเต้าลงด้วยอักขระพื้นเมืองไว้ภายในกลอง เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล ร่มเย็น มีเสียงไพเราะจับใจ

^{๒๑} ร้านลำปางสังฆภัณฑ์, ตำราประเพณีเมืองเหนือของโบราณ, (กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง, ๒๕๕๒). หน้า ๑.

^{๒๒} คำว่า ก่อ่งตูป หมายถึง กลองสำหรับตี เป็นภาษาเรียกที่คนทางภาคเหนือใช้เรียกกัน.

และมีเสน่ห์แก่ผู้ได้ยินเสียงกลอง) ฆ้องใช้ตีประกอบในกรณีที่ตีกลองปฐาชุดใหญ่ ฆ้องที่ใช้ตีจะใช้ฆ้องใหญ่ (ฆ้องอ้อย) ๑ ชุด ฆ้องโหม่ง ๑ ชุด บางแห่งใช้ฆ้องโหม่ง ๒ ชุด (รวมการใช้ฆ้อง ๓ ชุด) บางแห่งใช้มากกว่านั้นตามความต้องการในแต่ละพื้นที่ ส่วนฉาบ ใช้ตีประกอบกับการตีกลองปฐาชุดใหญ่ โดยมากใช้ฉาบ ๑ ชุด ที่ขาดไม่ได้ คือ ไม้ตีกลอง นิยมใช้ไม้มะขาม นำมาเหลาเป็นป้อม บางวัดใช้ผ้ามัดเป็นเกลียว พันรอบก้านไม้ พันจนเป็นก้อนกลมๆซึ่งการใช้ผ้าพันไม่ต้องพันให้แน่นพอสมควร บางแห่งนิยม เพราะเป็นการรักษาหน้ากลองไม่ให้ด้วย ในการประกอบการเล่นกลองบูชา จะขาดสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งไม่ได้เลย เรียกว่า ไม้ แส้ หรือ แส้ไม้ หรือ ไม้แสะ มีไว้สำหรับเคาะบอกจังหวะ โดยตีด้านข้างของกลอง ลูกใหญ่ ใช้ประกอบบทเพลงในการเพิ่มจังหวะให้ไวขึ้น

จังหวะหรือทำนองที่ใช้ประกอบการตี กลองบูชา หรือ ก้องปฐา ถ้าเป็นวันโกนและวันพระ จะตีกลองบูชาในแต่ละพื้นที่ไม่เหมือนกัน แล้วแต่ภูมิปัญญาของคนในพื้นที่นั้นๆ ในล้านนามีหลายบทเพลงที่ใช้ เช่น ตีก้องปฐา ในจังหวะ เสือขบตุ้ เสือขบจ้าง (ข้าง) สาวหลักเตอะ ถ้าเป็นการตีบอกจำวามบุญ เช่น งานบุญกฐิน จะตีจังหวะล่องน่าน ล่องโขง ส่วนชาวลำปางจะอีกตีได้หลายแบบแล้วแต่อำเภอนั้นๆ โดยเฉพาะอำเภอเมือง ตีแบบพุทธบูชา

คนตีกลองก้องปฐา เดิมใช้พระเณรในวัด รวมถึงกรรมการวัด หรือ ศิษย์วัดโดยใช้คนตี ๒ คน คนหนึ่งถือไม้ตี อีกคนก็จะถือแส้ตี แต่ถ้าเป็นการตีถวายเป็นพุทธบูชา จะใช้คนตี ๔-๕ คนช่วยกันตี คือ คนตีกลองใหญ่ ๑ คน คนใช้ไม้แส้ ๑ คน คนตีฆ้อง ๒-๓ คน และคนตีฉาบ ๑ คน โดยเฉพาะ คนล้านนามีความเชื่อและข้อปฏิบัติในการตีกลอง ต้องให้พระเณร และอาจารย์วัด หรือ ศิษย์วัด ที่ผ่านการศึกษาหรือบวชมาแล้ว ถึงจะตี ไม่ให้คนดิบ หรือ คนที่ยังไม่ผ่านการบวชตี และที่สำคัญ กลองบูชา ซึ่งลงคาถาอาคม ลงอักขระ อักษรธรรม ห้ามผู้หญิงตี เด็ดขาด

ดังคำสัมภาษณ์ ดร.พัช ฐ รังสี บรมวงศ์ไพศาลได้ให้ข้อมูลว่า กลองวัดเป็นกลองที่ศักดิ์สิทธิ์ มีข้อปฏิบัติ ด้วยกาลที่เปลี่ยนไปภูมิปัญญาชาวล้านนาได้พัฒนาการปรับเปลี่ยนทัศนคติเชิงความคิดใหม่ให้บูรณาการปรับสิ่งที่มียุให้เข้ากับสมัย ได้ต่อยอดความคิดจากบรรพบุรุษ ได้ส่งเสริมสนับสนุนให้วิชากลองบูชาที่ลับไหลไม่มีคนสนใจ ให้สามารถปรากฏสู่สายตาอีกครั้ง มีอยู่ครั้งหนึ่งนำกลองวัดไปร่วมขบวนแห่ ระหว่างที่เคลื่อนขบวนไปให้ผู้หญิงตีกลองบูชาระหว่างการแสดง เหตุการณ์ที่ปรากฏฝนตกตลอดการแสดง^{๒๓}

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าสิ่งที่ปรากฏเป็นสิ่งที่ผิดธรรมชาติ อย่างยิ่ง แต่ก็ทำให้รู้ว่าข้อควรปฏิบัติ และข้อห้ามของการใช้กลองบูชาตามตำราที่บรรพบุรุษได้ห้ามไว้มีผลจริง ความนิยม ที่ส่งเสริมให้

^{๒๓} สัมภาษณ์ ดร.พัช ฐ รังสี บรมวงศ์ไพศาล, ประธานชมรมสืบสานศิลปวัฒนธรรมเขลางค์ จังหวัดลำปาง, ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ๒๘ เมษายน ๒๕๕๙.

เยาวชนชายตีกลองบูชา ดังเช่นคำสอนเดิม จึงมีข้อจำกัด ระหว่าง ผู้ชาย กับผู้หญิง แพร่หลายจนถึงทุกวันนี้

การตีกลองชนิดนี้ในสมัยโบราณ จะไม่ให้ตีเล่นด้วยความสนุกสนานโดยเด็ดขาด^{๒๔} ก่อนตีต้องให้ความเคารพ เพราะเป็นกลองแห่งศรัทธาความเชื่อ ว่าเป็นกลองที่ศักดิ์สิทธิ์ แต่ปัจจุบันได้มีการใช้ลีสลาทำทางและจังหวะต่างๆ เข้ามาประสมประสานให้ดูคึกคัก เร่งเร้าและสนุกสนาน บางแห่งมีการฟ้อนประกอบด้วย ลีลาที่ใช้ประกอบ คือ การฟ้อนเจิง ซึ่งเป็นลีลาชั้นเชิงของการต่อสู้ของบรรพบุรุษคนเมืองล้านนา และที่ทำเช่นนั้นได้ เพราะกลองที่ทำคนละใบกับกลองที่อยู่ในวัด กล่าวคือ กลองที่สร้างขึ้นใหม่ ไม่ได้ลงอักษรธรรมหรืออาคาอาคม และไม่ได้บรรจุหัวใจกลอง เช่นกลองวัดที่ใช้ประกอบพิธีกรรม ดังนั้นกลองที่เห็นเป็นกลองที่บ่งบอกถึงวิถีกลองที่ดีในวัด และนอกวัดและเพื่อใช้ในการประกอบการแสดง เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีงาม

เทศบาลนครลำปางเดิมเป็นเทศบาลเมืองลำปาง ได้เริ่มมีการแข่งขันตีกลองปู่จาในงานประเพณีปีใหม่เมืองมาตั้งแต่ปี ๒๕๓๓ ทั้งนี้เพื่ออนุรักษ์ไว้ซึ่งวิถีการตีกองปู่จา ในแต่ละพื้นที่ การเห็นคุณค่าของกลองมิให้สูญหายไปกับการจากไปของปู่-ทวด หรือ ผู้รู้ในท้องถิ่น และเกิดการหวงแหนและฟื้นฟูให้คงอยู่ เพื่อเป็นวิถีชีวิตและความเจริญรุ่งเรืองในพระพุทธศาสนาสืบไป ซึ่งจะเห็นได้ว่า ปี พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๔๖ สมาคมชาวเหนือในกรุงเทพมหานคร ร่วมกับการปิโตเลียมแห่งประเทศไทย เบียร์สิงห์ ภาควิชาเอกชน และมหาชน ชาวลำปาง ได้ร่วมกันจัดการแข่งขันตีกองปู่จา ในงานมหัศจรรย์ก้องปู่จาของจังหวัดลำปางขึ้น ถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม สร้างความร่วมมือสืบสานกิจกรรมดังกล่าว และสามารถช่วยให้วัฒนธรรมการตีกองปู่จามีความยั่งยืนสืบไปชั่วลูกชั่วหลาน

ในปัจจุบันนี้ ยังมีกิจกรรมเช่นนี้อยู่ โดยเฉพาะการปิโตเลียมแห่งประเทศไทยที่จัดให้มีการเข้าค่ายเยาวชนและการอบรมคณะครูผู้สอนดนตรีไทยได้รู้จักและร่วมกันรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ในการตีกองปู่จา ซึ่งถือว่าเป็นการอนุรักษ์วิถีแห่งก้องปู่จาที่มีคุณค่าของแต่ละอำเภอในจังหวัดลำปาง ให้เป็นหนึ่งเดียวกัน เรียนรู้ในทิศทางเดียวกัน เพื่อรักษาศิลปะของท้องถิ่นนครลำปางให้คงอยู่และยั่งยืนสืบต่อไป ดังจะได้พูดถึงคุณค่าในบทที่ ๓ สืบไป

^{๒๔} การห้ามไม่ให้ตีกลองด้วยความสนุกในที่ เพื่อให้คนแสดงความเคารพต่อสิ่งที่บูชา ไม่ว่าจะเป็นครูที่สอนหรือสิ่งที่กำลังตีเพื่อบูชาอยู่ในขณะนั้น เช่น พระรัตนตรัย เป็นต้น.

บทที่ ๓

สภาพและคุณค่าก่องปู่จ่าของชาวพุทธในล้านนา

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาคุณค่าก่องปู่จ่าของชาวพุทธในล้านนา ซึ่งเป็นก่องปู่จ่าที่ได้จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ท่านผู้รู้เกี่ยวกับก่องปู่จ่าในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง และจากตำราเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องโดยมีเนื้อหาสาระสำคัญของการศึกษาดังต่อไปนี้

๓.๑ ความหมายคุณค่า

ความหมายของคำว่า “คุณค่า” ในพจนานุกรมภาษาไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ หมายถึง สิ่งที่มีประโยชน์ หรือมีมูลค่าสูง^๑ หรือว่าลักษณะที่เป็นนามธรรมแต่มีคุณค่าทางนามธรรมอันเกิดจากภูมิรู้ที่ทำให้เป็นที่ยอมรับของคนส่วนมาก

ความหมายของคำว่า “คุณค่า” ในพจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ – ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมาย คำว่า คุณค่าไว้ ดังนี้ “value” คำ, คุณค่า : คุณสมบัติที่ได้จากการประเมินสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น ความงาม เป็นค่าทางศิลปะ ความดีเป็นคุณค่าทางจริยธรรม^๒ ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงประเภทของคุณค่าไว้ ๓ ประเภทใหญ่ๆ ด้วยกัน คือ คุณค่าทางสุนทรียภาพ (aesthetic value) ค่านอกตัว (extrinsic value) และค่าในตัว (intrinsic value)

คุณค่าทางสุนทรียภาพเป็นการให้คุณค่าแก่สิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยการตัดสิน เช่น สุนทรียภาพ อันหมายถึงการตัดสินใจในข้อบ่งชี้ “๓ ลักษณะ คือ สวย ดิตตา ดิตใจ และเลอเลิศ

คุณค่า นอกตัว (extrinsic value) เป็นคุณค่าที่อยู่นอกตัวสิ่งอื่นหรือการกระทำนั้นๆ เป็นเพียงวิถีทางหรืออุปกรณ์จะนำไปสู่จุดหมายสุดท้าย ไม่มีคุณค่าในตัวเอง แต่คุณค่าของมันอยู่ที่ผู้กระทำปรารถนา เช่น เงิน เป็นสิ่งที่มีคุณค่า เป็นคุณค่านอกตัว เพราะมีเงินต้องนำไปซื้อ เพื่อให้สำเร็จสมความมุ่งหมาย

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: นามมีบุ๊คส์พับลิคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓๔.

^๒ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: นามมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๐๔.

คุณค่าในตัว (intrinsic value) เป็นคุณค่าที่ตรงกับจุดหมายสุดท้าย คือเป้าหมายของสิ่งหรือการกระทำนั้นอยู่ในตัวเอง ไม่เป็นวิถีหรืออุปกรณ์นำไปสู่สิ่งอื่นๆ อีก เช่น นักเรียนขยันเรียน เพราะเขาเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี การขยันเรียนมีจุดหมายในตัวเอง นักปรัชญาเรียกคุณค่าประเภทนี้ว่าคุณค่าที่แท้จริง

คำว่า “คุณค่า” ในที่นี้หมายถึง คุณค่าที่ปรากฏในกองปู่จา (กลองบูชา) และมีอิทธิพลต่อชาวล้านนาลำปาง ทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในแต่ละภูมิภาค โดยเฉพาะชาวล้านนาปัจจัยส่วนต่างๆ มีความสำคัญ ไม่ว่าจะเป็น สภาพแวดล้อม ทางธรรมชาติ รวมถึงรากฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มคนในภูมิภาค การยอมรับ หรือ การรับเอาวัฒนธรรมจากภายนอกศรัทธาความเชื่อเดิม และการรับเอาผสมผสานจึงเกิดเป็น ประเพณี วัฒนธรรม ตามวิถีชีวิตประจำวัน ซึ่งคำว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ของชาวบ้านในท้องถิ่น ซึ่งได้มาจากประสบการณ์ และความเฉลียวฉลาดของชาวบ้าน รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการปรับประยุกต์และปรับเปลี่ยนแปลง จนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ ทางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่เป็นไป มีเอกลักษณ์เฉพาะตนหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหนังสือพุทธธรรมกล่าวว่า ในด้านชีวิตภายใน หรือคุณค่าทางจิตใจโดยตรง^๓ คุณค่าของกองปู่จาเมื่อสรุปให้สั้นมีคุณค่า ๓ ด้าน คือ

๑. คุณค่าทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน ที่มีความรู้ของในท้องถิ่นที่ได้มาจากประสบการณ์ของตน เป็นความที่ความรู้อันเฉลียวฉลาดที่ได้สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งเป็นภูมิปัญญาเฉพาะถิ่นไม่ว่าจะเป็นเรื่องการคัดเลือกไม้ การวัดความยาวความกว้างในทุกลูกของกลอง รวมทั้งการใช้อุปกรณ์ในการเจาะท่อนไม้ และการใช้เชือกรัดหนังกลองเป็นต้น เป็นภูมิปัญญาที่มีคุณค่า หรือเรียกอีกอย่างว่า ภูมิปัญญาบ้าน

๒. คุณค่าทางด้านประเพณีวัฒนธรรม เป็นคุณค่าที่มีความหมายอย่างลึกซึ้งอาจเรียกได้ว่าเป็นคลังสมบัติทางด้านจิตวิญญาณก็ว่าได้ และรวมทั้งเป็นคลังสมบัติทางด้านวัตถุที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นมา เช่น ทางด้านสุนทรียภาพ จังหวัดลำปางเป็นเมืองที่มีเอกลักษณ์ที่เด่น ในด้านความงามทางศิลปดนตรีอย่างเห็นได้ชัด ในรูปแบบของการจัดขบวนกลองในงานประเพณีตั้งธรรมหลวงของชาวล้านนา และมักจะมีการแห่ขบวนเครื่องสักการะรวมต่างๆ รวมถึงการละเล่นเครื่องดนตรีแต่ละชนิดในขบวนด้วย ซึ่งเป็นประเพณีวัฒนธรรมที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน แม้กระทั่งสมัยปัจจุบันนี้ก็ยังปฏิบัติกันอยู่ แต่อาจมีการประยุกต์ในบางส่วนเพื่อความเหมาะสมของยุคสมัย

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๗๒.

๓. คุณค่าทางด้านจิตใจ คุณค่าในทางจิตใจนี้เกิดมาจากความศรัทธา เพราะคนจังหวัดลำปางส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และความศรัทธานี้มีความหมายที่ลึกซึ้งที่เกี่ยวข้องกับกองปู่จา ชาวลำปางมีความเชื่อเรื่องการตักลงบูชาแม่ตัวกอลงที่มีไว้สำหรับตีจะเป็นเพียงท่อนไม้หรือวัตถุที่ก็ตาม แต่ที่มีคุณค่าทั้งรูปธรรมนามธรรมด้วย หมายความว่า การเอากลองนั้นมาเป็นเครื่องดนตรีดีเพื่อบูชาพระรัตนตรัย ถือว่าอาศัยสิ่งที่เป็นรูปธรรมที่เป็นวัตถุมารเป็นเครื่องบูชาอย่างหนึ่ง แต่สื่อถึงจิตวิญญาณที่มีความศรัทธาที่แท้จริงต่อพระรัตนตรัย และเพราะความศรัทธานี้เกิดจากใจชาวลำปางจึงมีการตักลงเพื่อบูชาพระพุทธรูป พระธรรม และพระสงฆ์ขึ้นมา

จากการสัมภาษณ์ นาย อภิบาล เป้งเรือน กล่าวว่า คุณค่าของกองปู่จาในจังหวัดลำปาง โดยเฉพาะลำปาง ในแง่ด้านความเชื่อถือ ทางด้านศาสนา กองปู่จาจะมีความเชื่อระดับชาวบ้านทั่วไป ไม่ใช่แค่เฉพาะลำปาง ดีเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ในวันโกนวันพระ วันศีล และมีความเชื่อเกี่ยวกับยักษ์ ถ้าไม่ได้ยินเสียงยักษ์จะลงมากินคน ตามตำนานต่างๆ กองปู่จาเป็นเอกลักษณ์ ดีแล้วมีคุณค่าที่สำคัญที่สุดคือการดีเพื่อพุทธบูชา และดีเป็นสัญญาเป็นประจำในพระราชประกาศบอกบุญในวันพระที่จะได้ทำบุญร่วมกัน^๔

๓.๑.๑ กองปู่จาในฐานะเป็นเครื่องสักการะ

เครื่องสักการะ หมายถึง วัตถุหรือสิ่งของที่ใช้ในการให้ด้วยความนับถือ หรือ ให้เพื่อแสดงความเคารพเทิดทูน ในทางพระพุทธศาสนา เครื่องบูชาถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่คอยเป็นสื่อเชื่อม นำคนเข้าหาธรรมะ หรือสถานที่นั้นๆ ถึงแม้จะเป็นการบูชาด้วยอามิสก็ตาม กองปู่จาซึ่งเป็นเครื่องสักการะที่ใช้ดี คนลำปางมีรู้จักกันดีลักษณะเหมือนคนล้านนาทั่วไป ภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรมทางศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับหลักวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านในวิถีเดิมนั้น

คำว่า เครื่องสักการะ หมายถึง เครื่องแสดงความเคารพ ที่แสดงถึงการเคารพนับถือบูชา^๕ พระไตรปิฎกกล่าวถึงเรื่องสักการะว่า เพราะเห็นแก่สักการะ เพราะเห็นแก่ความเคารพ เพราะเห็นแก่ความนับถือ เพราะเห็นแก่การกราบไหว้ เพราะเห็นแก่การบูชา^๖ ชาวบ้านจึงมีการจัดเครื่องวัตถุสิ่งของต่างๆ เพื่อเป็นเครื่องสักการบูชาด้วยความเคารพ

การใช้ชีวิตของชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วนๆ หากแต่ทุกสิ่งทุกอย่างมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติดังที่กล่าวมา การทำมาหากิน การอยู่อาศัย ร่วมจิตร่วมใจกันในชุมชน

^๔ นาย อภิบาล เป้งเรือน ให้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๖๐.

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕๙.

^๖ วิ.ม. (ไทย) ๒/๑๖๕/๓๓๖.

รวมถึงการปฏิบัติศาสนา พิธีกรรม ประเพณี ความรู้เป็นคุณธรรมเมื่อคนใช้ความรู้นั้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง คนกับคน คนกับธรรมชาติ คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ และที่เห็นได้ชัด วัดกับชุมชน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เข้ากันได้ดี มีภาษาพูดและภาษาเขียนที่เห็นได้ชัด เป็นที่พึ่งให้กันได้ ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า และไม่ประมาท พร้อมทั้งให้ความสำคัญในการช่วยกันดูแลรักษาท้องทุ่งในสถานะที่เป็นเครื่องบูชาไว้ เพื่อแสดงความเคารพ และเทิดทูนต่อพระพุทธศาสนาด้วย การช่วยกันดูแลรักษาท้องทุ่งนี้ อีกประการหนึ่งชาวบ้านมีความเชื่อและศรัทธาในพระพุทธศาสนา จึงถือว่าเป็นเครื่องสักการะในฐานะที่เป็นของสูง และเคารพต่อพระรัตนตรัย

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า คนทุกคน พึงไม่ประมาท ในการบำเพ็ญประโยชน์ตนด้วยการทำตนให้เป็นให้เป็นที่พึ่งได้ และในการบำเพ็ญประโยชน์ผู้อื่นด้วยการช่วยเหลือเขาให้สามารถพึ่งตนเองได้ ... เป็นอยู่ด้วยความไม่ประมาท^๗ ในการอยู่ร่วมกันกับชุมชน และรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีโบราณของชุมชนไว้ โดยเฉพาะช่วยกันรักษาท้องทุ่งซึ่งเป็นสัญลักษณ์ในการสื่อธรรมอย่างหนึ่งในการประกาศดีก้องแห่งธรรมชัย การอยู่ร่วมกันด้วยความไม่ประมาท เป็นที่พึ่งให้ตนเองและผู้อื่นได้นั้นถือว่าเป็นธรรมชัยแห่งชีวิตที่ทุกคนสามารถดีก้องธรรมชัยเพื่อบุชาธรรมด้วยตนเองได้ และประกาศเผยแผ่ให้ชุมชนได้รับรู้ เพื่อความผาสุกในการอยู่ร่วมกัน

พิธีบูชาการขึ้นชั้นครูกองปูจา (กลองบูชา)

พิธีขึ้นชั้นครูฆ้องกลองดารับพิธีกรรมเก่า การขึ้นชั้นครูกลองบูชา (กลองปูจา) ยังไม่เคยพบ เว้นแต่ยันต์คาถาเปลี่ยนน้ำเต้าที่แขวนในเรือนกลองเป็นพิธีกรรมฝ่ายสงฆ์ และสละกลองแต่ก็พบผู้สืบทอดการตีกลองบูชา (กลองปูจา) จากครูฆ้องกลองแบบชาวบ้าน สิ่งของที่ใช้เป็นส่วนประกอบในพิธีขึ้นชั้นครู มีดังนี้

๑. กล้วยดิบ จำนวน ๑ เครือ
๒. มะพร้าว ๑ ทะลาย
๓. หมาก ๑ โหม
๔. เหล้าขาว ๑ ขวด เกลารินให้รินเข้าหาตัว
๕. ข้าวสาร ๑ ถัง (ใส่ผ้าแดง ผ้าขาว อย่างละ ๑ ผืน) แต่โบราณให้ใช้ข้าวสีใหม่ ที่ไม่มีผู้หญิงแตะต้อง
๖. เปี้ยหรือเปลือกหอย ๓๒ อัน
๗. ทาการลงสีและตกแต่งลวดลายเพื่อให้ดูสวยงาม
๘. เงินขึ้นตั้ง ๓๒ บาท บางมีใช้ ๑๕ บาทสลึง

^๗ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๗๐/๕๐.

๙. กระสวย ๑๖ อัน ซึ่งทาด้วยใบตองกล้วยดิบ ประกอบด้วยกรวย (กระสวย) ดอกไม้ รูปเทียน (ให้ไม้ที่กลัดตั้งขึ้น) ๘ กรวย (กระสวย) และกรวยใบพลู ๘ กรวย (หมายความว่า ต้องเรียงซ้อนกัน เอากำนพลู ตั้งขึ้น)

๑๐. น้ำมัน น้ำสัปปาย ๑ แก้ว

๓.๑.๒ กองปู่จาในฐานะเป็นภูมิปัญญาทางประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมท้องถิ่น หมายถึง ความสามารถในการใช้พื้นความรู้สร้างสรรค์งานเพื่อพัฒนาและดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา เป็นพัฒนาการของการปรับตัว เป็นการปรับตัวอย่างสร้างสรรค์ เช่นคนไท โยนก (ไทวน) ในสังคมชาวล้านนามีวัฒนธรรมที่มีคุณค่ารวมถึงการพัฒนาทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของล้านนามีมาต่อเนื่องและเป็นคุณค่าที่มีลักษณะที่โดดเด่น^๙ โดยเฉพาะชาวลำปางเป็นสังคมที่อยู่ท่ามกลางความหลากหลายทางธรรมชาติ จึงมีความสัมพันธ์ที่ดีนี้ เป็นความสัมพันธ์ที่มีความสมดุล ที่เคารพกันและกัน ไม่ทำร้าย ทำลายกัน ทำให้ทุกฝ่าย ทุกส่วนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ชุมชนดั้งเดิมจึงมีกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกัน มีคนเฒ่าคนแก่เป็นผู้นำ คอยให้คำแนะนำตักเตือน ตัดสิน และลงโทษ หากมีการละเมิด ชาวบ้านเคารพธรรมชาติรอบตัว เช่น ดิน น้ำ ป่า เขาข้าว ลม ฝน โลก และ จักรวาล ชาวบ้านเคารพผู้หลักผู้ใหญ่ พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ทั้งที่มีชีวิตอยู่และล่วงลับไปแล้ว เรียกว่าบรรพบุรุษ อาศัยความเชื่อเดิมที่ได้จาประสบการณ์ ทำให้ความเป็นอยู่ ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม และภาษา ก่อให้เกิด อัตลักษณ์ คือ ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

คนไทยในอาณาจักรล้านนามีชีวิตแลความเป็นอยู่อยู่โดยการประกอบอาชีพที่เรียกว่าเกษตรกรรมเป็นหลัก^{๑๐} มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ทำให้เกิดการรักและหวงแหน ลักษณะคุณค่าทั่วไปอันเป็นเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึงความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งเรียนรูมาโดยตรงจากพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ญาติพี่น้อง หรือผู้มีความรู้ในหมู่บ้านในท้องถิ่นต่างๆ ความรู้เหล่านี้สอนให้เด็กเคารพผู้ใหญ่ มีความกตัญญูรู้คุณพ่อแม่ และผู้มีพระคุณมีความเอื้ออาทร ต่อคนอื่นๆ รู้จักช่วยเหลือแบ่งปัน ข้าวของของตนให้แก่ผู้อื่น ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่มีคุณธรรม สอนให้คนเป็นคนดี

^๙ นางจรรยา จินเพชร นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ, ศิลปะการแสดงตลกอลงบุชา (กลองปู่จา), [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.m-culture.go.th/nan/ewtdl_link.php?nid=443> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๐].

^{๑๐} เอกวิทย์ ฌ กลาง, ภูมิปัญญาล้านนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๔), หน้า ๒๑.

^{๑๑} อุดม รุ่งเรืองศรี, วรรณกรรมล้านนา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๖), หน้า ๗.

สอนให้คนเคารพธรรมชาติ รู้จักพึ่งพาอาศัย ธรรมชาติโดยไม่ทำลาย ให้เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์และคนที่ล่วงลับไปแล้ว

๓.๑.๓ กองปู่จาในฐานะเป็นกุศโลบายในการเผยแผ่ธรรม

การเผยแผ่ธรรมคำสอนสิ่งสำคัญ ในสมัยพุทธกาลมีการประกาศธรรมดังกล่าว คือ พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อนำไปเผยแผ่แก่คนทั้งหลายจะต้องมีวิธีการในการเผยแผ่อย่างถูกต้องเหมาะสม ลักษณะคุณค่าทั่วไปที่ปรากฏในกลองบูชา ล้วนเป็นการอนุรักษ์ และการอนุรักษ์ คือ การบำรุงรักษาสิ่งที่ดีงามไว้ เพื่อฟื้นฟู คือ การ รื้อฟื้นสิ่งที่ดีงามที่หายไป เลิกไป หรือกำลังจะเลิก ให้กลับมาใช้ มาเป็นประโยชน์ เช่นการรื้อฟื้นดนตรีไทย นำมาประยุกต์ใช้ การประยุกต์ คือ การปรับ หรือ การผสมผสาน ความรู้เก่า กับความรู้ใหม่เข้าด้วยกัน ให้เหมาะสมกับสมัยใหม่ เช่น การให้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาล ประสอพบกับการรักษาสมัยใหม่ การทำพิธีบวชต้นไม้ทดแทน เพื่อให้คนร่วมมือกันอนุรักษ์ป่า ลักษณะของภูมิปัญญาเช่นนี้ ทำให้เกิดการเรียนรู้ นำไปสู่ประเพณีที่ทำการสืบมาในรอบ ๑๒ เดือน ภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง หรือถ่ายทอดความเดิมจากบรรพบุรุษ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น ภูมิปัญญาการสร้างกองปู่จา

การผลิตกองปู่จา

การสร้างกองปู่จา เป็นภูมิปัญญา นับว่าเป็นสิ่งที่ยิ่ง ต่อคุณภาพของกองปู่จา เนื่องด้วย คุณภาพของเสียงจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับ การสร้าง ในอดีตการสร้างกองปู่จาอาศัยวัตถุดิบเครื่องมือเครื่องมือตามที่พอหาได้ในท้องถิ่น ซึ่งการสร้างส่วนใหญ่จะกำลังความสามัคคีของผู้คนในชุมชนเป็นหลัก แต่ในปัจจุบันการสร้างกองปู่จา ผู้สร้างมีจำนวนลดลง ในเขตจังหวัดลำปาง ผู้ศึกษาได้ศึกษาดำรงที่นักปราชญ์ได้สัมภาษณ์พระสงฆ์ พ่อหน้อย พ่อหนาน วิทยากร กองปู่จา พบว่า สล่าสร้างกองปู่จาที่ให้ความเชื่อถือว่า มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ คือ นายเฉลิม กายสิทธิ์ อายุ ๖๑ ปี อาศัยอยู่ที่บ้านนาแก้วใต้ ตำบลตุ้ย อ.เมือง จังหวัดลำปาง ได้เป็นผู้ชำนาญการ เฉพาะด้านในการ ผลิตหรือการสร้างกองปู่จาได้เป็นอย่างดี

กระบวนการผลิตกองปู่จา

วัตถุดิบในการสร้างกองปู่จา คือไม้กับหนัง รวมถึงอุปกรณ์อื่นๆ ที่เป็นเครื่องมือในการทำ ที่สำคัญต้องมีหัวใจกองปู่จา ต้องเริ่มจากการหาไม้ที่เหมาะสมก่อน เช่น ต้นประดู่ที่ได้ขนาดเมื่อได้แล้ว ก่อนตัดไม้ต้องทำพิธีขออนุญาตก่อนแล้วจึงตัด จากนั้นนำไม้ไปวัดตัดให้ได้ขนาดปอกเปลือกไม้ออกทำการกลึงขึ้นรูปตามขนาดที่ต้องการแล้วจึงใช้เครื่องมือทำการเจาะเอาเนื้อไม้ออก โดยใช้ทั้งขวานขว และส่ว่านเมื่อเจาะเสร็จแล้วไว้ให้ไม้แห้งประมาณหนึ่งเดือนถ้าเป็นสมัยนี้เพราะมีเครื่องมือที่

ทันสมัยช่วย แต่สมัยก่อนใช้เวลามากกว่านั้นตามความเหมาะสมของเนื้อไม้ด้วย เมื่อก่อนชาวบ้านทั้งหมู่บ้านและพระเณรช่วยกันทำเป็นการเรียนเป็นช่างไปในตัวทำกันในวัดเป็นการสร้างทั้งกองปูจาและสร้างทั้งความสามัคคีไปด้วยในตัวเป็นต้น

การใช้หนังวัวเพื่อชิงหนังกองต้องใช้หนังวัวตัวผู้เพราะดั่งกังวานดึกกว่าหนังตัวเมีย ใช้เวลาประมาณ ๗ วัน ทั้งนี้อยู่ที่สภาพอากาศด้วยเช่นกันหลังแห้งดีแล้วหนึ่งถึงสองอาทิตย์ใช้ได้เลย อย่างไรก็ตาม กองปูจาเมื่อสร้างเสร็จแล้ว คณะศรัทธาชาวบ้านจะพร้อมใจกันนำไปถวายวัด เพื่อใช้ในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ตามโอกาส และบทบาทหน้าที่ เพราะการสืบสานและสืบทอดศิลปวัฒนธรรมการทำได้หลายทาง คือ เร่งรัดส่งเสริมสนับสนุน ปลุกฝังสืบสาน และเผยแพร่ แลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น และของชาติอย่างต่อเนื่อง เพื่อดำรงเป็นลักษณะของท้องถิ่นความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่นและของชาติด้วย

การประชาสัมพันธ์ที่ต้องดำเนินการไปพร้อมกับการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเพื่อให้คนไทยได้เห็นคุณค่า เกิดความรู้สึกรักหวงแหนและร่วมกันดูแลรักษา การส่งเสริมภูมิปัญญาให้อนุชนคนรุ่นหลังได้ตระหนักถึงการเรียนรู้ และเข้าใจวัฒนธรรมภูมิปัญญาไทยและนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนา ประสานส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนให้มีความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาไทย ประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ศึกษาค้นคว้าเรียนรู้และเรียนรู้ตลอดชีวิต ช่วยกันผลิตและพัฒนาการศึกษาค้นคว้าเรียนรู้และเรียนรู้ตลอดชีวิต ช่วยกันพัฒนาบุคลากรทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการสืบทอดมรดกศิลปวัฒนธรรม

คำว่า ศิลปะ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), กล่าวไว้ใน พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด... ศัพท์วิเคราะห์ว่า สิบปติ อนุณัติ สิบปติ แปลว่า สิ่งเป็นเครื่องดำเนินไปแห่งชีวิต^{๑๑} ชื่อว่าศิลปะ ส่วนคำว่า วัฒนธรรม คือ ความเจริญ ภาษาบาลีใช้ศัพท์ว่า วชฺสมติ แปลว่า ย่อมเจริญ^{๑๒}

ดังนั้น กองปูจา คนลำปางได้ใช้ดีเพื่อบูชาพระรัตนตรัยนั้น ถือว่าเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งในการเผยแพร่ธรรมต่อชุมชน และสร้างความเจริญทั้งในด้านจิตใจทั้งประเพณีวัฒนธรรมในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน และรวมถึงความเจริญรุ่งเรืองในด้านการอนุรักษ์การเผยแพร่ธรรมแบบเก่าไว้ได้ด้วย

ตามคติธรรมความเชื่อ กลองบูชา (กลองปูจา) จะต้องทำจากไม้ต้นเดียวเท่านั้น ห้ามนำไม้มะม่วงมาทำกลอง แล้วหนังสัตว์ที่ใช้หุ้มกลองบูชา (กลองปูจา) จะต้องเป็นหนังวัว หรือหนังควาย ที่

^{๑๑} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด... ศัพท์วิเคราะห์, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง, ๒๕๕๐), หน้า ๗๐๔.

^{๑๒} บุญสืบ อินสาร, พจนานุกรมบาลี-ไทย ธรรมบทภาค ๑-๔, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) ๒๕๕๕), หน้า ๖๗๘.

เป็นเพศผู้เท่านั้น การหุ้มกลองใบที่ใหญ่ที่สุดนั้น ข้างในจะถูกรรจด้วยลูกน้ำเต้าที่ลงด้วยอักขระเลขยันต์เมตตา มหานิยม เพื่อป้องกันอันตรายด้วยปราชญ์ผู้รู้เวทย์มนต์คาถา เพื่อเป็นการป้องกันเหตุร้ายต่างๆ ของบ้านเมือง อีกทั้งให้เสียงมีความไพเราะนุ่มนวล เยือกเย็นในขณะตีกลองบูชา (กลองปู้จา)^{๑๓}

ลักษณะของกลองปู้จา (กลองบูชา) และเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบในการบรรเลง ดังนี้

๑. กลองหลวง หรือกลองแม่ จำนวน ๑ ใบ มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางหน้ากลอง ๘๗ เซนติเมตร ความยาวของตัวกลอง ๑๔๒ เซนติเมตร ทาจากไม้ประดู่ หรือไม้สัก ภายในแขวนน้ำเต้าลงอักขระพื้นเมืองเป็นคาถากากับเรียกว่าหัวใจกลอง

๒. กลองลูกตุ้ม จำนวน ๓ ใบ มีขนาดลดหลั่นไล่เรียงกันไป อาจทาจากไม้ประดู่ ไม้สัก หรือไม้ขนุน เป็นกลองบริวาร ดังนี้

- กลองลูกตุ้มใบที่ ๑ (ติดกลองหลวง) มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๓๒ เซนติเมตร ความยาวของตัวกลอง ๕๑ เซนติเมตร

- กลองลูกตุ้มใบที่ ๒ (กลองใบกลาง) มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๓๐ เซนติเมตร ความยาวของตัวกลอง ๔๔ เซนติเมตร

- กลองลูกตุ้มใบที่ ๓ (กลองใบซ้ายมือสุด) มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๗ เซนติเมตร ความยาวของตัวกลอง ๓๒ เซนติเมตร

๓. ข้องขนาดใหญ่ หรือข้องอ้อย และข้องขนาดเล็ก หรือข้องโหม่ง

๔. ฉาบ (สว่า) ๑ คู่ ๕. คนตีกกลอง ส่วนใหญ่ใช้ผู้ตี ๒ คน ผลัดกันตีคนละเที่ยวสลับกันไป อุปกรณ์ที่ใช้ตีกลองบูชา (กลองปู้จา) มีไม้ตีกลอง นิยมใช้ต้นไม้ประดู่ ซึ่งเป็นไม้ที่มีลักษณะการยืดหยุ่นได้ดี นามาเหลาเป็นปุ่มตรงปลาย หรือบ้างก็เอาผ้ามาพันอย่างแน่นหนาจนกลมได้ขนาดสำหรับไม้แฉะ หรือไม้แฉ่ ทาจากไม้ไผ่ ผ่าเป็นซีกเล็กๆ ขนาดกว้าง ๒ ซม. ยาวประมาณ ๕๐ ซม. ใช้ตีอีกด้านหนึ่งของกลอง หรือจะตีด้านเดียวกันก็ได้ตามความถนัด เพื่อบอกจังหวะและสวดภาวนาในการตี^{๑๔}

^{๑๓} นางจริยา จินเพชร นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ, ศิลปะการแสดงตีกลองบูชา (กลองปู้จา), หน้า ๑๔.

^{๑๔} นางจริยา จินเพชร นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ ศิลปะการแสดงตีกลองบูชา (กลองปู้จา). [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.m-culture.go.th/nan/ewt_dl_link.php?nid=443> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๐].

๓.๑.๔ กองปู่จาในฐานะเป็นเครื่องช่วยอนุเคราะห์ชาวบ้าน

คำว่า เครื่องช่วยอนุเคราะห์ หมายถึง เอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือ หรือความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือ^{๑๕} ระหว่างวัดกับหมู่บ้าน สมัยก่อนเครื่องช่วยอนุเคราะห์ชาวบ้าน คือเสียงสัญญาณดังมาจากวัด เป็นอาณัติสัญญาณบอกถึง เรื่องราวต่างๆ สมัยก่อนมี ปัจจุบัน เริ่มจะต้องหันมาอนุรักษ์ แนวทางการอนุรักษ์ และพัฒนาวัด ซึ่ง วัด มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปกรรมของท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นส่วนใดก็ตาม รวมถึงสิ่งที่เคยมีเคยเป็น เช่น การละเล่นของชาวล้านนา เป็นการแสดงออกทางความคิดและอารมณ์ของประชาชนทางวัด หนึ่งในนั้นต้องมีศิลปกรรมการดนตรี ที่จะขาดไม่ได้คือการฟ้อนรำที่ผสมผสานเข้ากับกลองล้านนา ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอยู่อย่างวิถีของชาวล้านนาด้วย และระหว่างชาวบ้านกับวัดมีความผูกพันเอื้อเฟื้ออนุเคราะห์กันด้วยดีเสมอมา

พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ศึกษาปฏิบัติธรรม เผยแผ่คำสอน สืบต่อพระพุทธศาสนา มีคุณธรรมและหลักความประพฤติที่ต้องปฏิบัติตามมาโดยตลอด แต่ในที่นี่จะแสดงไว้เฉพาะหน้าที่ที่สัมพันธ์กับคฤหัสถ์ ... ทางความประพฤติปฏิบัติในการช่วยอนุเคราะห์ชาวบ้าน พระสงฆ์อนุเคราะห์คฤหัสถ์ตามหลักปฏิบัติในฐานะที่ตนเป็นเสมือน ทิศเบื้องบน ดังนี้

๑. ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว
๒. แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี
๔. ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง
๕. ชี้แจงอธิบายทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
๖. บอกทางสวรรค์ สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ^{๑๖}

สมณพราหมณ์ ได้ชื่อว่าทิศเบื้องบน เพราะสมณะพราหมณ์เป็นที่เคารพสักการะของคฤหัสถ์ เป็นผู้สูงกว่าคฤหัสถ์โดยคุณสมบัติ ฉะนั้น จึงสมควรเทียบทิศเบื้องบน^{๑๗}

อย่างไรก็ตามพิธีกรรม ด้านตักลงปูชาทั้งในฝ่ายศาสนจักรและในอาณาจักร ที่มีกระแสนการเปลี่ยนแปลง ทางวัดกองปู่จาในเรือนกลองที่เปลือกน้ำเต้าลงยันต์อักขระบูชาพระรัตนตรัย ประเพณีชาววัดถืออักขระในเรือนกลองหลวง คือ ตีบูชาอักขระ ศักดิ์สิทธิ์ด้วย ตีบูชาด้วยไม้โดย

^{๑๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๑.

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมบุญชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๗๓.

^{๑๗} คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลียงเชียง, นวโกวาท ฉบับมาตรฐาน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๓๕), หน้า ๘๒.

อุบาสกหรือพระเณรในวัดในประมณทลศกดิ์สิทธิ์ เช่น เขตสังฆอุโบสถกรรม หอธรรม ถือเป็นเขตพุทธ
ถานต้องห้าม สำหรับอุบาสิกา หรือ สตรี เพศใดๆ ดึงกลองปฐา นีคือ หลักปฏิบัติ

๓.๑.๕ กองปู่จาในฐานะเป็นกองพิธีกรรมความเชื่อท้องถิ่น

พิธีกรรม คือ การประกอบพิธีกรรมต่างๆ^{๑๘} พิธีกรรมในทางศาสนาพุทธ หรือที่เรียกอีก
อย่างหนึ่งว่า ศาสนพิธี ... จำแนกออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๑. พิธีกรรมที่เป็นพุทธบัญญัติ เป็นพิธีการเกี่ยวกับวินัยสงฆ์ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติ
ไว้ จะต้องปฏิบัติพิธีกรรมนั้นๆ ให้ถูกต้องตามที่บัญญัติไว้

๒. พิธีกรรมที่พัฒนาขึ้นในท้องถิ่น คือ พิธีกรรมที่พุทธศาสนิกชนในท้องถิ่นต่างๆ กำหนด
ขึ้น โดยมีการผสมผสานขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นให้เข้ากับกิจกรรมทางพุทธศาสนา และได้
ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นประเพณี^{๑๙}

จากวิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี กล่าวว่า พิธีกรรม หรือ ศาสนพิธี หมายถึง การบูชา
แบบอย่างหรือแบบแผนต่างๆ ที่ปฏิบัติในทางศาสนา^{๒๐}

พิธีกรรมนั้น เป็นการกระทำที่คนเราสมมติขึ้น เป็นขั้นเป็นตอน มีระเบียบวิธี เพื่อให้เป็น
สื่อหรือหนทางที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จตามที่คาดหวังไว้ ซึ่งให้เกิดความสบายใจ และมีกำลังใจที่จะ
ดำเนินชีวิตต่อไป เช่น พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา มีพุทธบริษัทเป็นผู้ประกอบพิธี ส่วนกองปู่จาที่ใช้
นอกวัดวาอาราม เพื่อ การแสดงด้านศิลปกรรมต่างๆ เรือนกลอง ย่อมไม่มีหัวใจที่ลงอักขระกำกับ มี
เพียงแต่หัวใจหนึ่งเดียวของนักแสดงที่ต่อความอ่อนน้อม และเคารพรัก ในศิลปวัฒนธรรม ที่แสดง
ออกมาในกระบวนท่าต่างๆ เท่านั้น จากการศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของกองปู่จาดังกล่าว
สามารถสรุปได้เป็นประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ ๑ คำว่า กองปู่จา เป็นภาษาพูดไทยถิ่นเหนือ คำเมือง ส่วนคำว่า กลองปู่จา
หรือกลองบูชา เป็นภาษาเขียน

ประเด็นที่ ๒ กองปู่จา เป็นกลองที่มีบทบาทหน้าที่หนึ่งในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา
ของวัดในเขตภาคเหนือตอนบน และยังมีบทบาทหน้าที่ ต่างๆ ในชุมชน เช่น ดีเพื่อเป็นอาณัติสัญญาณ
นัดหมายการประชุม แจ้งเหตุ เป็นต้น

^{๑๘} ขุ.อป. (ไทย) ๒๕/๑๐/๑๓๖.

^{๑๙} พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <<http://www.oocities.org/sakyaputto/ritual.htm>> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๐].

^{๒๐} จากวิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, พิธีกรรม. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <<https://th.wikipedia.org/wiki/>> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๐].

บทบาทหน้าที่ของกองปู่จาและประโยชน์ของการตีกองปู่จาเพื่อให้เกิดคุณค่าต่างๆ ถือว่ามีบทบาทหน้าที่ที่เข้าร่วมกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชาวจังหวัดลำปาง แบ่งออกได้เป็น ๔ ลักษณะ คือ

๑. การตีเพื่อนัดหมายประชุม
๒. การตีเพื่อบอกเหตุฉุกเฉิน
๓. การตีหลังจากพระธรรมเทศนาจบ หรือ พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเสร็จสิ้น
๔. และการตีเพื่อบูชาขันแก้วทั้งสาม หรือ บูชาพระรัตนตรัย

๑. การตีเพื่อนัดหมายประชุม การตีในลักษณะนี้ เป็นการตีเรียกคนให้เข้าร่วมประชุมนัดหมาย เพื่อเตรียมทำกิจกรรมต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในวัดหรือชุมชน เช่น งานทำบุญฉลองวัด กฐิน ผ้าป่า ครีวทาน เป็นต้น โดยมีจำนวนผู้ตี ๑ คน ตีเฉพาะกองตั้ง (กองดำ) เริ่มจากจังหวะเข้าไปหาเร็ว เรียกว่า ตี ๓ ตั้ง (รัว ๓ รา)

๒. การตีเพื่อบอกเหตุฉุกเฉินการตีในลักษณะนี้ เป็นการแจ้งเหตุด้วยเหตุร้าย ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน อาทิ พระภิกษุสงฆ์มรณภาพ ขโมยเข้าบ้าน สิริยุปราคา น้ำท่วม จันทรูปราคา โดยมีจำนวน ผู้ตี ๑ คน ตีเฉพาะกลองตั้ง เป็นแบบสม่ำเสมอ

๓. การตีหลังจากพระธรรมเทศนาจบหรือพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเสร็จสิ้น (กานตีแบบสุธรรม) การตีในลักษณะนี้ เป็นการตีหลังจากพระสงฆ์ได้เทศนาจบในวันพระ (๘ ค่ำ และ ๑๕ ค่ำ) หรือหลังจากการทำพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น งานตานก๋วยสลากงานฉลองเสนาสนะ และงานทอดกฐิน เป็นต้น โดยมีจำนวนผู้ตี ๒-๔ คน สลับหมุนเวียนเปลี่ยนกันตี แบ่งเป็นผู้ตี กองปู่จา ๑ คนฟาดแส ๑ คน อยู่คนละด้านของกองปู่จา หรือ อยู่ด้านเดียวกันก็ได้ ตามแต่ถนัดที่จะเอื้ออำนวย เรียกจังหวะในการตีจังหวะนี้ว่า จังหวะ สะบัดไชย จังหวะไชยจังหวะลงธรรมและจังหวะสุธรรม

๔. การเพื่อบูชาขันแก้วทั้งสาม (การตีแบบพุทธบูชา) การตีในลักษณะนี้ ตีทุกวันโกน (๗ ค่ำ, ๑๔ ค่ำ) วันพระ (๘ ค่ำ, ๑๕ ค่ำ) ในช่วงเวลา ๒ ทุ่ม ถึง ๔ ทุ่ม ดังพระราชคุณากรณ์ เจ้าคณะจังหวัดลำปาง กล่าวว่า “เสียงกองปู่จาขันแก้วทั้งสาม ตีปู่จาปาวบ่าหื้อยักษ์มาเกิด ยามใดมีเสียงกองปู่จายักษ์ก่อบ่าได้มาเกิดแล” (พระราชคุณากรณ์ เจ้าคณะจังหวัดลำปาง สัมภาษณ์. พศชกิจายน ๒๕๔๕) ข้อมูลอ้างอิงจาก: ปรากฏใจดี. กองปู่จา: กรณีศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. ศิลปศาสตร์ มหาบัณฑิต. สาขาวิชาดุริยางค์ไทย. คณะศิลปกรรมศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.- สัมภาษณ์ พระราชคุณากรณ์ เจ้าคณะจังหวัดลำปาง ๓ พ.ย. ๒๕๔๕

พระเทพมงคลมุนี ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดลำปาง (อดีตเจ้าคณะจังหวัดลำปาง) ได้กล่าวถึงกองปู่จาในการบันทึกเทปรายการ นับถอยหลัง ของโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง ๕ เมื่อวันที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๔๗ ว่า “กองปู่จา มันเป็นกองประจำวัด โดยปกติคนโบราณจะเรียกว่า กลองหลวง

เพราะมันใหญ่ เขาเรียกว่าหลวง ที่นี้กองหลวงเป็นตีประจำวัด ตะกอนดนตรี อะหยังต่างๆ ตัวอย่างสมัยใหม่ บ่มี เวลาเมือง จะฟังเทศน์ ทำบุญอะหยังต่างๆ ในวัด ก็ใจกองนี้เป็นเครื่องดนตรี”^{๒๑}

จุดประสงค์และช่วงเวลาการตีกองปู่จา (กลองบูชา)

๑. ตีกลองเพื่อบอกวันพระ วันโกน กล่าวคือ เป็นการตีเพื่อเตือนศรัทธาชาวบ้านให้รู้ว่าพรุ่งนี้จะถึงวันพระ ให้เตรียมตัวมาทำบุญตักบาตร ฟังธรรม ถือนิสสัยภาวนา โดยจะตีใน วันแรม ๗ ค่ำ วันแรม ๑๔ ค่ำ หรือ วันขึ้น ๗ ค่ำ วันแรม ๑๔ ค่ำ เพราะในสมัยก่อนไม่มีสื่อใดๆ ที่จะบอกวัน เดือนปี นอกจากปฏิทิน แต่บางครั้งรอบรู้ปฏิทินก็ไม่มี จะใช้วิธีตีกลองนี้เตือนค่าก่อนชาวบ้านจะเข้านอน โดยตีเป็นจังหวะช้าๆ เนิบนาบ นุ่มนวลและลุ่มลึก นำฟัง ผู้ตีจะตีกลองแม่ แล้วไล่ตีตามลูกตบแล้ว มาลงท้ายด้วยการตีฆ้องโหม่ง ซึ่งฆ้องโหม่งนี้จะมีคนตีอีกคนหนึ่ง

๒. พระสงฆ์ตีกลอง เพื่อบอกโมทนาอุบาสกอุบาสิกาที่ได้มาทำบุญ และใส่บาตรในวันพระ โดยจะตีในตอนกลางคืนวันพระ

๓. ตีกลองเพื่อเป็นสัญญาณบอกว่าได้เวลาที่พระสงฆ์จะเริ่มเทศนาพระธรรมคำสอน ซึ่งภาษาพูด เรียกว่า “ธรรมลง”

๔. ตีกลองเพื่อเป็นสัญญาณบอกกล่าวเทวดาทุกชั้นฟ้าได้มาร่วมอนุโมทนา การทำบุญในครั้งนั้นๆ ซึ่งภาษาพูดว่า “ปาวอินทร์ปาวพรหม”

๕. ตีเพื่อเป็นสัญญาณบอกเหตุ หรือมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในหมู่บ้าน เช่น ไฟไหม้ ระเบิดคนไล่ล่าโจรที่มาปล้นวัวปล้นควายของชาวบ้าน

๖. ตีประโคมในเทศกาลต่างๆ เช่น งานทำบุญกินข้าวสลากภัต งานบุญเฉลิมฉลองกุฏิวิหาร ศาลาการเปรียญ เป็นต้น การตีแบบนี้ไม่มีแบบอย่างหรือกติกาใดๆ ผู้ตีจะตีตามความถนัด ตามท่วงทีลีลาของตนเอง^{๒๒}

การตีกองปู่จา (กลองบูชา) มีทั้งหมด ๓ รูปแบบ

๑. การตีแบบบูชา เพื่อเป็นพุทธบูชา และเพื่อเตือนให้พุทธศาสนิกชนได้ทราบล่วงหน้าว่าในวันรุ่งขึ้นเป็นวันธรรมสวนะ หรือตีปาวอินทร์ปาวพรหม จะตีกลองอยู่ ๒ วัน คือ วันขึ้น ๑๔ ค่ำ กับ ๑๕ ค่ำ และวันแรก ๗ ค่ำ กับ ๘ ค่ำ โดยจะตีกลองในวันโกน เรียกว่า ตีกลองรับ ส่วนการตีกลองใน

^{๒๑} ดร.พัช ฐ รังสี บรมวงศ์ไพศาล, กองปู่จานครลำปาง, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (ลำปาง: จิตวัฒนาการพิมพ์), หน้า ๗๕.

^{๒๒} นางจริยา จินเพชร นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ, ศิลปะการแสดงตีกลองบูชา (กลองปู่จา), [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.m-culture.go.th/nan/ewt_dl_link.php?nid=443> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๐].

วันพระ เรียกว่า ตีกลองส่ง จะตีในเวลากลางคืนราว ๒๐.๐๐ น. – ๒๑.๐๐ น. การตีแบบบูชาจะประกอบด้วยฆ้องขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ และฉาบประกอบการตี มีหลายทำนองเรียกว่า “ระบำ” มีระบำเสือบขจ้าง ระบำเสือบขตุ ระบำสาวน้อยเก็บผัก ระบำแม่ฮ้างตัวขึ้น ระบำสีกตุ๊ป ระบำลูกตางเหนือมาสุ่ม ระบำล่องสา เป็นต้น

๒. การตีแบบสะบัดชัยใช้สำหรับบอกเหตุนัดหมาย เฉลิมฉลองงานบุญงานกุศล รับแขก บ้านแขกเมือง รับขบวนแห่ครัวตาน ขบวนกฐิน ขบวนผ้าป่า ก่อน-หลังพิธีพนังธรรม โดยใช้คนตี ๒ คน คือ คนตีกลอง และคนตีแซะ เคาะจังหวะ นอกจากเรียกว่า การตีกลองสะบัดชัย บางแห่งเรียกว่า ตูบต้าง, ม้าย่าไฟ

๓. การตีแบบบอกเหตุ หรือการตีกลองหน้าเดียว เพื่อบอกเหตุร้ายแรงอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเจ้าอาวาสสมรณภาพ

ประเภทการตีกองปู่จา (กลองบูชา)

กลองบูชา หรือกลองปู่จา เป็นกลองชุดประกอบด้วย กลองขนาดใหญ่ ๑ ใบ (แม่กลอง) กลองขนาดเล็ก ขนาดลดหลั่นกันไป ๓ ใบ (ลูกกลอง หรือ ลูกตุ๊ป) เนื่องจากว่ากองปู่จา ในอดีตมีความเกี่ยวข้องกับทั้งด้านศาสนา พิธีการ และสังคมชาวบ้าน ดังนั้นสามารถแบ่งประเภทการตีกลองบูชา ออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ ดังนี้

๑. การตีกลองบูชา (กองปู่จา) ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา การตีกลองบูชา (กลองปู่จา) ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จะมีลักษณะการตีอยู่ ๒ ลักษณะ

๑) ตีกลองบูชา (ปู่จา) เป็นการตีกลอง ที่มีฆ้องชุด และฉาบประกอบการตี และต้องใช้คนตีจำนวน ๕ – ๗ คน การตีแบบนี้ จะใช้ ในช่วงเวลากลางคืนก่อนวันพระ ๑ วัน ซึ่งบางท้องถิ่นในเมืองน่าน จะตีเฉพาะในช่วงฤดูเข้าพรรษาเท่านั้น การตีประเภทนี้ มักมีท่วงทำนองการตี เรียกว่า ระบำ (ภาษาล้าน) ได้แก่ ระบำเสือบขจ้าง ระบำเสือบขตุ ระบำสาวน้อยเก็บผัก ตู๊ปสีก ระบำระย้าจุ่ม ระบำลูกตางเหนือมาสุ่ม (ปู่จา) จะตี ๓ – ๔ ครั้ง เรียกว่า วาร คำว่า วาร นี้เป็นภาษาของท้องถิ่น และนิยมตีเป็น ๔ วาร หรือ วาระ มีดังนี้

- วาร ๑ – ๓ จะตีกลองบูชา (กลองปู่จา) ระบำต่างๆ ตามแต่ละท้องถิ่นที่ยึดถือปฏิบัติมา มีท่วงทำนองจังหวะที่ช้า

- วาร ๔ หรือ วารสุดท้าย ตีหลบ จะตีมีจังหวะกระชับเร็วและเร้าใจ

๒. ตีแซะสะบัดชัย เป็นการตีที่มีลักษณะท่วงทำนองการตีที่เร็ว เร่งเร้า ใช้ผู้ตีจำนวน ๒ คน คือ คนตีกลองใหญ่ ๑ คน และ คนตีไม้แซะ ๑ คน (การตีแซะ คือ การใช้ไม้ซีกตีกระทบหน้ากลองใหญ่ เพื่อบอกจังหวะช้าหรือ เร็ว และกำหนดความสม่ำเสมอของท่วงทำนอง) ในเมืองน่าน มีระบำแซะที่ใช้ตี ได้แก่ ระบำต้องแถม ระบำม้าตีบคอก ระบำม้าย่าไฟ ระบำนพก่อน ระบำสาวเกี่ยวเกล้า

เป็นต้น ทั้งนี้ การติกลองชนิดนี้ ผู้ตีกลองใหญ่จะมีลีลาหรือเจี๊ยะประกอบการตีเพื่อสร้างความสนุกสนาน และความสวยงาม การติกลองชนิดนี้มักใช้ตีในโอกาส ดังนี้

๑) ธรรมลง กล่าวคือ เมื่อได้เวลาที่พระสงฆ์จะเริ่มเทศนาพระธรรม หรือ สลับเปลี่ยนกัณฑ์เทศน์ ในการเทศน์มหาชาติ

๒) ขบวนแห่เครื่องไทยทานต่างๆ เช่น ขบวนแห่องค์ผ้าป่า ขบวนแห่กลืน หรือขบวนแห่งานประเพณีต่างๆ เป็นต้น เมื่อเข้าสู่บริเวณวัดเพื่อเตือนให้พระภิกษุสงฆ์เตรียมตัวรับการถวายไทยทาน

๓) ตีในงานตานสลากภัต คือ เป็นการตีก่อนที่จะหาพิธีถวายทานสลากภัต เรียกว่า “ตีก่อนสลากออก”

๒. การติกลองบูชา (ก้องปู่จา) ที่เกี่ยวข้องกับสังคมในระดับหมู่บ้าน และระดับเมือง การติกลองประเภทนี้ มักตีเพื่อใช้เป็นสัญญาณบอกเหตุ ดังนี้

๑) ตีกลองแลง (ก้องแลง) เป็นการตีเพื่อบอกเวลాయามค่ำ ช่วงเวลาการตี จะตีในเวลา ๑๘.๐๐ น. หรือ ๑๙.๐๐ น. ของทุกวัน

๒) ตียามปกติ ถ้าได้ยินเสียงกลองบูชา (ก้องปู่จา) ตีเว้นระยะ ๓ ครั้ง และตีถี่ขึ้นจนรวดเร็ว เป็นสัญญาณให้ทุกคนไปรวมตัวกันที่วัด มีเรื่องประชุม

๓) ตีช่วงฤดูฝนและฝนตกติดต่อกันหลายวัน ถ้าได้ยินเสียงกลองบูชา (ก้องปู่จา) ตีรวดเร็วแบบเดียวกับตียามปกติ (ข้อ ๒) เป็นสัญญาณบอกวณน้ำท่วมหมู่บ้านและท่วมเมือง

๔) ตีช่วงศึกสงคราม ถ้าได้ยินเสียงกลองบูชา (ก้องปู่จา) ตีรวดเร็ว เป็น สัญญาณบอกว่าข้าศึกเข้าเมือง

จังหวะการตีก้องปู่จา (กลองบูชา)

จังหวะในการตีแบบเดิมที่มีอยู่กันที่ในหอกลองของวัดมีลักษณะการตีที่แตกต่างกันตามโอกาส ดังนี้

๑. ตีเรียกคน เช่น งานประชุมหรืองานส่วนรวมต่างๆ ที่ต้องช่วยกันทำ ลักษณะนี้ จะตีเฉพาะกลองใหญ่ โดยเริ่มจังหวะจากช้า จากนั้นจะเร่งความเร็วของการตีขึ้นเรื่อยๆ

๒. ตีบอกเหตุ เช่น ไฟไหม้ ไล่ขโมย จะตีเฉพาะกลองใหญ่ และมีจังหวะเร่งเร็วติดๆ กัน

๓. ตีบอกวันพระ วันโกน ลักษณะการตีทั้งกลองใบใหญ่ และกลองลูกคู่บ มีฉาบ และฆ้องประกอบจังหวะด้วย

๔. ตีในงานบุญ เช่น งานสลากภัต ลักษณะนี้จะตีทั้งกลองใบใหญ่ และ กลองลูกคู่บ จังหวะเร่งเร็วเสมอดันเสมอปลาย โดยมีคนใช้แส้ไม้ไผ่ที่เรียกว่า “ไม้แชะ” พาดหน้ากลอง ให้จังหวะแต่ไม่มีฉาบและฆ้องประกอบลักษณะการตีดังกล่าวทั้งหมด เป็นการตีอยู่กับที่ ภายหลังเมื่อเข้าขบวน

ก็ได้ใช้จิ้งหะ หรือท่วงทำนองล่องน่าน โดยมีไม้แซะตีประกอบด้วย ต่อมานิยมใช้จิ้งหะหรือทำนอง สะบัดชัย ไม่ใช้ไม้แซะ ลีลาของจิ้งหะ หรือทำนองในการตีกลองบูชา (กลองปู้จา) เรียกแบบชาวเหนือ ว่า “ระบำกลอง”

ระบำกลองของแต่ละท้องถิ่น จะมีความแตกต่างกันไป การตีกลองแม่หรือกลองด้าง และ ลีลาสอดแทรกของกลองลูกคู่บ ส่วนสว่าและฆ้องจะตีเป็นจังหวะยกพื้น เพื่อให้คนตีกลองได้ใส่ลีลา ของลูกคู่บ ระบำกลองบางครั้งมีการนำเอาคางคก มาสร้างแทนเสียงกลอง เพื่อง่ายแก่การจดจำ ซึ่ง มักมีชื่อเรียกที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับวัด หรือระหว่างคนในชุมชนด้วยกัน และ อาจแทรกอารมณ์ขันลงไป เช่น เสือขบตุ้ สาวน้อยเก็บผัก สาวหลับเตอะ เสือขบจ้าง ปี่หนานเจ็บตึง ระบำหลอกเป็ด ระบำหลอกไก่ ระบ้าย่าจุ่ม เป็นต้น แต่มีอีกหลายชุมชนนำเสียงที่ได้ยินจากการตีกลอง มาสร้างเป็นระบำท่องจำ เช่น ระบำตี่งัน

จิ้งหะในการตี (ระบำ) มี ๒ ทำนอง คือ

๑. ทำนองพุทธบูชา (ปู้จา) มีจิ้งหะช้า ใช้ฆ้องโย่ง (โหม่ง) และฆ้องอ้อย (หุ้ย) ประกอบ
๒. ทำนองสะบัดชัยสุธรรม มีจิ้งหะเร็ว มีคนตีแซะ ๑ คน คนตีกลอง ๑ คน

การปรับเปลี่ยนหน้าที่ของกลองปู้จา (กลองบูชา)

การปรับเปลี่ยนหน้าที่ของกลองในการบูชานั้น สามารถจำแนกออกได้ไปอีกเป็น ๓ ลักษณะด้วยกัน คือ

๑. การตีกลองบูชา (กลองปู้จา) พัฒนาการเกี่ยวกับลักษณะการตีกลองบูชา (กลองปู้จา) เป็นกลองประจำวัด แทบจะไม่มีเคลื่อนที่ออกจากบริเวณที่ตั้ง ลักษณะการตีในจังหวะพุทธบูชา (มีฆ้อง มีสว่า ตีประกอบ) จะตีแบบส้ารวม ไม่มีลีลาท่าทาง สวนในจังหวะสะบัดไชย (มีไม้แซะ ตีประกอบ) จะมีลีลาท่าทางบ้าง แต่ไม่มากนัก ปัจจุบันลักษณะการตีทั้ง ๒ จังหวะ ที่กล่าวมา ได้มีการพัฒนาโดยได้นำลีลาท่าทางของการตบมะผาบ ฟอนดาบ ฟอนเจิง เขามาผสมในการตีกลองบูชา (กลองปู้จา) ทั้งจังหวะพุทธบูชา และจังหวะสะบัดไชย เช่น การตบมะผาบก่อนการตี การใช้ลีลาท่าทาง ฟอนดาบ ฟอนเจิง มาใส่ทำให้ผู้ตีกลองบูชา (กลองปู้จา) ผสมกับการตีสว่า เป็นต้น

๒. การสร้างแต่ครั้งอดีตการสร้างกลองบูชา (กลองปู้จา) มิได้เน้นเป็นสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ แต่เป็น การรวมพลังศรัทธาชาวบ้านที่สร้างขึ้นเพื่อถวายวัด ปัจจุบันการพัฒนาจากกลองที่มีขนาดใหญ่ ได้ลดสัดส่วนลง เพื่อสะดวกในการขนย้าย

๓. บทบาทหน้าที่ ปัจจุบันกลองบูชา (กลองปู้จา) ถูกลดบทบาทลงจากการเคยเป็นกลอง สงสัยญาณต่างๆ โดยมีสิ่งใหม่เข้ามาแทนที่ เช่น หอกระจายข่าว หอระฆัง โทรศัพท์ โทรทัศน์

วิทุยชุมชน เป็นต้น ดังนั้นจึงมีการพยายามพัฒนาให้กลองบูชา (ก่องปู้จา) มีบทบาท เพิ่มจากที่เป็นอยู่จากการเคยเป็นกลองที่ตั้งอยู่กับที่ ก็ถูกทำให้เคลื่อนย้ายเข้ามาร่วมกิจกรรมต่างๆ มากมาย

การตีก่องปู้จานี้ถูกใช้งานมานานอย่างวัดเจติยชาวล้งมีก่องปู้จาที่ถูกใช้งานมาแล้วหลายปี จนทำให้หน้าก่องนั้นแตกต่างจากความหนาของหนังก่องประมาณหนึ่งมม.หลังที่ใช้งานจนแตกแล้วเหลือประมาณไม่ถึงครึ่งมม.นี้เป็นสภาพความจริงที่ผ่านการตีมาอย่างยาวนาน

จำนวนชุดก่องปู้จาในชุมชน

๑. ก่องปู้จาที่ใช้งานภายในวัดมีจำนวน วัดพระเจติยชาวล้งมี ๑๐ ใบแยกของในโรงเรียนก่องปู้จามี ๙ ใบ และของวัดจริง ๆ มี ๑ ใบ คือ หมายถึงที่ชาวบ้านสร้างถวายวัดที่เป็นส่วนหนึ่งต่างหาก ส่วนที่แยกในหอกลองหรือโรงเรียนเก็บกลองอีกรวมเป็น ๑๐ ใบ

๒. ก่องปู้จาที่ใช้งานในโรงเรียนพิชัยมี ๙ ใบ โดยใช้ก่องปู้จาที่ทางสภาวัฒนธรรมได้ช่วยส่งเสริมในการให้ทางโรงเรียนได้ยืมนำไปใช้ให้นักเรียนได้ซ้อมกัน ดังนั้นจึงเป็นปัญหาหนึ่งที่ทำให้นักเรียนไม่มีก่องซ้อมที่เป็นของประจำโรงเรียนโดยตรง แต่สภาวัฒนธรรมได้ให้ยืมก่องปู้จาไปซ้อมถือว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะเป็นการสนับสนุนคนรุ่นใหม่ และเป็นความสามัคคีระหว่างสภาวัฒนธรรมกับทางโรงเรียนด้วย แต่อดีตทางโรงเรียนยังไม่เคยมีก่องเป็นของตัวเอง แม้ปัจจุบันการที่จะให้นักเรียนได้ฝึกซ้อมก็ต้องยืมก่องทางสภาวัฒนธรรมมาซ้อม แต่ต่อไปในอนาคตทางโรงเรียนควรมีก่องประจำเป็นของตัวเอง เพราะสะดวกในการใช้งาน

๓. จำนวนก่องปู้จาที่มาจากต่างอำเภอที่มารวมกันตีในงานประเพณีต่างๆ มีจำนวนมากรวมเป็น ๑๐๐ ใบได้ แต่ที่มากกว่านั้นเวลามีงานใหญ่ๆ เช่น งานมหกรรมก่อง งานสรงหลวง ก่องใหญ่ปีใหม่เมือง เป็นต้น มีจำนวนก่องเป็น ๑๒๐๐-๑๓๐๐ ใบ แต่อย่างไรก็ตามจำนวนก่องปู้จาในชุมชนที่ผู้วิจัยได้ไปศึกษามีทั้งหมด ๑๙ ใบ

แบบของก่องปู้จา

ก่องปู้จานี้ เป็นสมบัติที่มีคุณค่าทางจิตใจและเป็นประเพณีวัฒนธรรมของคนภาคเหนือ โดยเฉพาะชาวลำปางได้สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นมีทั้งหมดถึง ๕ แบบด้วยกัน

๑. กลองที่มีหน้ากลองกว้าง ๖ กำมือต่อกัน ยาว ๑๖ กำมือต่อกัน ชื่อว่า “นันทเกรี”
๒. กลองที่มีขนาดความยาว เป็นสองเท่าของหน้ากลอง ชื่อว่า “สุขาวหา”
๓. กลองที่มีความยาวเป็น ๓ เท่าของรัศมีของหน้ากลอง ชื่อว่า “ไชยเกรี”
๔. กลองที่มีความยาวเท่าเส้นผ่าศูนย์กลางของหน้ากลอง ชื่อว่า “เกรี”
๕. กลองที่มีความยาวเท่ากับความยาวของรัศมีของหน้ากลอง ชื่อว่า “รัตนเกรี”

การซ่อมบำรุงกองปู่จา

การทำกลองจะใช้ไม้ประดู่เป็นหลัก และหนังหุ้มกลองจะนิยมเอาหนังวัวตัวผู้ไม่นิยมเอาหนังวัวตัวเมีย เหตุผลเพราะวัวตัวผู้หนังหนากว่าและทำให้เสียงดังกังวานดี แต่อายุการใช้งานก็ไม่ได้หมายความว่าคงทนมากกว่าหนังวัวตัวเมีย ทั้งนี้ก็อยู่ที่ความหนักเบาของการใช้งานนั้นด้วย

การซ่อมบำรุงกองปู่จานั้นจะมีช่างโดยเฉพาะ ส่วนทางชุมชนก็ทำได้ในบางส่วน เช่น การช่วยกันดูแลรักษาโดยสร้างโรงเรือนเป็นต้น ถ้ากองเสียหายผุพังหรือแตกต้องอาศัยช่างอย่างเดียว และนั่นมีทั้งเป็นช่างโบราณและช่างสมัยใหม่งานซ่อมบำรุงนี้เป็นงานที่ไม่ค่อยว่างสำหรับช่างต้องดูแลซ่อมบำรุงทุกวันค่าซ่อมแต่ละครั้งรวมแล้วประมาณ ๒๐,๐๐๐ บาท และที่ช่างต้องซ่อมทุกวันเพราะไม่ได้มีแต่เฉพาะกองภายในชุมชนเท่านั้นมีมาจากที่อื่นด้วย เป็นงานของช่างโดยเฉพาะ กองปู่จานั้นไม่ได้เสียหายแต่เฉพาะตัวกลองอย่างเดียวมีขากลองด้วย หากขาของเสียหายก็จำต้องซ่อมบำรุงเช่นกัน ขาของของกลองสมัยก่อนใช้ไม้เป็นหลักซึ่งไม่คงทน แต่มาสมัยปัจจุบันเห็นใช้เหล็กทำขาของกลองยกระดับจากพื้นมาประมาณเมตรแปดสิบทำให้คงทนหน่อย แต่ผู้วิจัยเห็นว่าการใช้ไม้และเหล็กทำขาของกลองนั้นมีปัญหา คือ การขึ้นสนิม แม้จะมีการเคลือบหรือทาสีก็ตาม ทางแก้ที่คิดว่าควรใช้เหล็กสแตนเลส เพราะเป็นเหล็กกล้าที่ไร้สนิม มีความคงทนต้านทานต่อการกัดกร่อนสูง เพื่อเป็นการช่วยรักษาและอนุรักษ์ได้อีกทางหนึ่งด้วย

ประเพณีการเก็บรักษากองปู่จา (กลองบูชา)

กองปู่จา ส่วนมากจะมีโธงกลอง (หอกกลอง) โดยเฉพาะ จะแขวนกลองด้านที่ตีเรียกว่า “หน้ากลอง” ด้านตรงข้ามกับด้านที่ตีเรียกว่า “ก้นกลอง” ถ้าแขวนกลองโดยนำก้นกลองหันไปทางทิศใต้จะเรียกว่า “แขวนกลองแบบล่องเมือง” แต่ไม่นิยมแขวนแบบขวางเมือง คือ ทิศตะวันออก กับทิศตะวันตก^{๒๓} ส่วนสภาพความคงทนในการใช้งาน ๓๐ ปีขึ้นไป แต่มีช่างกลองและเจ้าอาวาสวัดเจดีย์ขาวหลังให้สัมภาษณ์ว่า หน้ากลองที่วัดใช้ได้ประมาณ ๓๐ ปี เปลี่ยนครั้งหนึ่ง เหตุผลเพราะหน้าหน้ากลองแตก และบางวัดอายุการใช้งานอยู่ได้ถึง ๖๐ ปีก็มี แต่ผู้วิจัยได้ศึกษาดูแล้วเห็นว่า

การที่กลองคงทนไม่ได้นาน สาเหตุเพราะมาจากความชื้นส่วนหนึ่ง ทำให้หน้ากลองเป็นเชื้อรา หน้าขยายตัวหยอดขึ้นบ้าง แห้งตึงบ้าง เพราะการเก็บรักษาในอุณหภูมิไม่พอเหมาะที่ควร คือ กลองภายในวัดมีโรงเรือนมีที่มุงบังเก็บรักษาไว้ก็จริงอยู่ แต่หน้าหน้ากลองไม่มีภาชนะใดบดปิดไว้เลย ฉะนั้นวิธีแก้ปัญหา คือ ควรหาภาชนะที่เป็นผ้าเย็บสำหรับปกปิดหน้ากลองไว้โดยเฉพาะ จะได้ช่วยยืดอายุได้อีกเป็น ๑๐-๑๕ ปีได้ แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับสภาพการใช้งานด้วยเช่นกัน

^{๒๓} อ้างแล้ว, นางจริยา จินเพชร, หน้า ๑๖.

๓.๒ บริบทของวัดและสถานศึกษาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

วัดวาอารามของชาวพุทธในล้านนา ถือว่ามีบทบาทที่สำคัญต่อชุมชน สังคม เป็นอย่างมาก วัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางด้านศาสนา วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ วัดกับชุมชนจะมีความสัมพันธ์กันมาตั้งแต่สมัยโบราณ บรรพบุรุษ ได้ให้ความสำคัญกับวัด มีการปฏิบัติในรูปแบบต่างๆ ตามวิถีปฏิบัติของคนเข้าวัด ดังคำสัมภาษณ์ ท่านเจ้าคุณพระจินดารัตนาภรณ์ รองเจ้าคณะจังหวัดลำปาง ได้ให้ข้อมูลว่า สมัยโบราณทุกย่างก้าวจะมีความเชื่อแฝงหลักคำสอนต่างๆ การตีทองปูลาดถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา ปัจจุบันเป็นวัดท่องเที่ยวผู้คนสนใจ อยากเรียนรู้ ก็สามารถทำได้ โดยเฉพาะวันสงกรานต์คนจะมาตีกัน^{๒๔} นอกจากนั้นหลายวัด เราจะสังเกตเห็นว่า เวลาเข้าวัดวาอาราม ต้องถอดรองเท้าแล้วเดินเข้าสู่ช่วงแก้วทั้งสาม นอกจากนั้นมีประเพณีอื่นดังาม จะเห็นในช่วงปีใหม่เมือง มีความเชื่อ ขนทรายเข้าวัดตามประเพณีส่วนหนึ่ง จังหวัดลำปางมีวัดจำนวนมาก เห็นได้ชัดจากการสำรวจ ประเพณีตีทองปูลาด ในวัดปัจจุบันมีการขยายอิทธิพลกลองบูชาสู่สถาบันการศึกษาตีทองรักษาประเพณีวัฒนธรรมในโรงเรียน ดังคำสัมภาษณ์ พระครูวิบูลปริยัติยากร ผู้อำนวยการโรงเรียนวิสุทธิวิทยากร ได้ให้ข้อมูลว่า กลองปูลาดเป็นกลองที่มีคุณค่าทางสังคมและทางวัฒนธรรมได้นำกลองเข้ามาในโรงเรียนเพื่อสืบสานและร่วมรักษาในการตีประเพณีต่างๆ^{๒๕} และที่สำคัญคนจังหวัดลำปางได้สำรวจพบว่ากลองบูชา หรือกลองปูลาด ที่อยู่ในแต่ละวัดในจังหวัดลำปางพบมากที่สุด มีประมาณ ๑,๒๐๐- ๑,๓๐๐ ชุด^{๒๖} ซึ่งกลองชนิดนี้ใช้ตีเป็นอาณัติสัญญาณบอกเหตุการณ์และตีบอกงานบุญต่างๆ เป็นกลองสัมพันธ์ที่ดังมาระหว่าง วัด กับ ชุมชน ได้เป็นอย่างดี

๓.๒.๑ ประวัติวัดพระเจดีย์ขาวหลัง (พระอารามหลวง)

วัดพระเจดีย์ขาวหลัง (พระอารามหลวง) มีความเป็นมาที่ยาวนานทางประวัติศาสตร์ เป็นวัดที่เก่าแก่โบราณวัดหนึ่งในจังหวัดลำปาง ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของตัวเมืองลำปาง ตามถนนสายลำปาง-แจ้ห่ม หัวใจหลักสำคัญของประวัติความเป็นมาของวัดพระเจดีย์ขาวหลัง (พระอารามหลวง) ที่น่าสนใจ คำว่า “ขาว” และ “หลัง” เป็นภาษาท้องถิ่น ให้ความหมาย ดังนี้ คำว่า “ขาว” หมายถึง “ยี่สิบ” ส่วนคำว่า “หลัง” หมายถึง “องค์” ดังนั้นวัดพระเจดีย์ขาวหลัง ก็คือ วัดพระเจดีย์ยี่สิบองค์ ซึ่งวัดนี้มีชื่อเรียกอยู่หลายชื่อด้วยกัน เช่น วัดป่าเจดีย์ขาว วัดเจดีย์ขาว วัดพระธาตุเจดีย์ขาว วัดพระ

^{๒๔} สัมภาษณ์ ท่านเจ้าคุณพระจินดารัตนาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม พระอารามหลวง รองเจ้าคณะจังหวัดลำปาง, ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐ .

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลปริยัติยากร ผู้อำนวยการโรงเรียนวิสุทธิวิทยากร อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ๓ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๖} กุลธิดา สืบหล้า, กลองปูลาดจากล่องคักดีลพิธีแห่งดินแดนล้านนา, (ลำปาง: โรงพิมพ์ ศิลปะการพิมพ์), (ม.ป.ป.) หน้า ๖๑.

เจดีย์ขาวหลัง ทั้งหมดนี้ก็เป็นวัดเดียวกัน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๙ วัดพระเจดีย์ขาวหลัง ได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ได้ยกฐานะวัดเป็นพระอารามหลวง จากอดีตถึงปัจจุบัน วัดพระเจดีย์ขาวหลังมีประเพณีวัฒนธรรมการตีกองปู่จาเหมือนวัดทั่วไปในจังหวัดลำปาง ปัจจุบันพระราชจินดานายก สิริธมโม ดำรงตำแหน่งเป็น เจ้าคณะจังหวัดลำปาง ได้ให้โอวาทและส่งเสริมสนับสนุนวัดทุกวัดในจังหวัดลำปางตีกองปู่จาในของวัดตน เนื่องในวันโกน วันพระ วันสำคัญทางพุทธศาสนา เพื่อรักษาประเพณีอันดีงามของจังหวัดลำปาง ซึ่งวัดพระเจดีย์ขาวหลัง ในปัจจุบันเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เรื่องประเพณีวัฒนธรรมการตีกองปู่จา ของจังหวัดด้วย ซึ่งมีกลองบูชาขนาดใหญ่มากถึง ๙ ใบอยู่ในโรงกลองบูชา (โองก้องปู่จา)

จากการสัมภาษณ์ นาง สุมาลา เครืออินตา ได้ให้ข้อมูลว่า เป็นประชาชนในวัด ในปัจจุบันนี้ได้ยินเสียงก้องปู่จาในวัดพระเจดีย์ขาวหลังอยู่ เด็กเยาวชนมาตีในวันศีลวันพระ และตีในงานต่างๆ รวมถึงการตีซ่อมก้องปู่จา เราเป็นชาวบ้านเรามีความรู้สึกว่าเด็กเยาวชนเก่งขึ้น เด็กตัวเล็ก ๆ ก็ตีกองชุด ๙ ใบ ได้พร้อมเพียงกัน อยากส่งเสริมเยาวชนคนตีกอง ถ้าพี่มีลูกชาย ก็อยากจะให้เข้าร่วมในโครงการด้วย แต่ก่อนในอดีตจะเห็นได้ว่า คนเฒ่าคนแก่ตีกองในวัด แต่ปัจจุบันเด็กเยาวชนได้เข้ามาสืบสานตี ก้องปู่จา สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ดีงามในสังคม น่าสนับสนุน^{๒๗}

กระบวนการรูปแบบการอนุรักษ์ก้องปู่จา (กลองบูชา) ในวัด

จากการศึกษาในด้านกระบวนการรูปแบบการอนุรักษ์กลองบูชา (ก้องปู่จา) ของวัดพระเจดีย์ขาวหลัง (พระอารามหลวง) พบว่าก้องปู่จาของวัดพระเจดีย์ขาวหลัง พระอารามหลวง มีก้องปู่จา ๑๐ ใบ ใบที่ ๑ เป็นกลองบูชาแบบดั้งเดิม ใช้ตีภายในวัด ประจำวันโกน วันพระ หรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ไม่เน้นการประกอบทำทางต่างๆ ในการตี จุดมุ่งหมายสูงสุดของการตีกลองในวัดตีเพื่อถวายเป็นบูชา คือการตีด้วยความเคารพ เรียกอีกอย่างว่า ตีกลองบูชาในวัดนั้น ตีเพื่อบูชาถวายพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ตามความเชื่อแบบโบราณเหมือนวัดทั่วไปทางภาคเหนือ

ส่วนกลองบูชา ที่เป็นชุดอยู่ในโรงกลองบูชา หรือโองก้องปู่จา มีไว้เพื่อให้เยาวชนและผู้สนใจในการศึกษาได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ตามวิถีกลองบูชา มีภาพ มีประวัติกลอง รวมถึงโน้ตกลองที่ใช้แต่ละอำเภอในจังหวัด ซึ่งได้รับจากครูต้นแบบ หรือ ได้จากครูภูมิปัญญา เป็นผู้ถ่ายทอด สืบสานต่อยอดวิชากลองบูชา ซึ่งมีกระบวนการเรียนการสอนและการอนุรักษ์ก้องปู่จาในวัด พระเจดีย์ขาวหลัง พระอารามหลวง โดยมีครูผู้รู้ทางด้านภูมิปัญญาเฉพาะด้าน เข้ามาถ่ายทอด จัดการให้ความรู้แก่เยาวชนในรูปแบบการเข้าค่าย ของแต่ละเดือน เวียนไปให้ครบทั้ง ๑๓ อำเภอ รวมถึงส่งตัวแทนคนตีกลองในวัดแต่ละอำเภอเข้ารับการอบรมในการตีในรูปแบบเดียวกัน เน้นการตีแต่ละทำนอง หรือระบำ

^{๒๗} สัมภาษณ์นาง สุมาลา เครืออินตา ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

ที่กำหนดให้ กระบวนการเรียนการสอนในรูปแบบนี้ เป้าหมายสูงสุดในปัจจุบันคือการนำไปแข่งขัน การติกลองปู่จาในจังหวัดลำปาง เพื่อเป็นการอนุรักษ์ประเพณีอันดีงาม อย่างมีเอกลักษณ์เฉพาะ ที่สำคัญต่างจากวิถีกลองวัดในจังหวัดลำปาง เนื่องจากมีพัฒนากลองบูชา ประกอบการแสดง ใน กระบวนท่าและทำนองที่เพิ่มมีจังหวะที่มีความสุนทรีย์ภาพ อีกมิติหนึ่ง ต่างจากวิถีการติกลองในวัด

องค์ความรู้ ที่มีการพัฒนารุ่นสู่รุ่น กระบวนการสอนผ่านพิธีกรรมมากมาย เช่น การสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง จนกลายเป็นแบบแผนที่สามารถเรียนรู้และก่อให้เกิดความสามัคคีเป็นอันหนึ่งเดียวกัน ย่อมมีพิธีกรรมไหว้ครูรวมถึงพิธีกรรมอื่นๆ เพื่อสอดแทรกสื่อถึงความเคารพในตัววัตถุคือกลองบูชาและเคารพในองค์ความรู้ของบุคคลที่ถ่ายทอด เพื่อให้เกิดความเคารพซึ่งกันและกันในการสืบสาน อนุรักษ์ สืบทอด ต่อยอด เผยแพร่ ฟันฟู งาน ก่อ่งปู่จา ทั้งในวัด สถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัย รวมถึงโรงเรียน หรือ ชุมชนที่สนใจและร่วมอนุรักษ์การติกลองบูชา ดังจะเห็นได้ชัดจากการส่งเสริม สนับสนุนจากองค์กรต่างๆ เช่น การนำของ สภาวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง เครือข่ายวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง และบริษัท ปตท.จำกัด (มหาชน) ร่วมกันจัดงานมหกรรมประกวดติกก่อ่งปู่จาฯ ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๔ เป็นต้นมาอย่างต่อเนื่องโดยตลอด ในปี ๒๕๖๐ นี้ นับเป็นปีที่ ๑๖

จากการศึกษาสังเกตเห็นว่าระหว่างการติกลองบูชาในวัด หรือ กลองบูชาเพื่อการอนุรักษ์ ตามกระบวนการสมัยใหม่ ย่อมส่งผลดีกับวิถีกลองบูชา พิธีกรรม คือ การกระทำที่คนเราสมมติขึ้น ให้เป็นสิ่งที่ต่างๆ เพื่อให้เห็นรากเหง้าของตน เป็นขั้นเป็นตอน มีระเบียบแบบแผน ระเบียบวิธีปฏิบัติ ข้อควรทำ ข้อห้าม เพื่อให้เป็นสื่อหรือหนทาง ที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวังไว้ เพื่อให้เกิดกำลังใจ เกิดความสบายใจ ดำเนินการสู่ชีวิตต่อไปได้ เช่น พิธีกรรมติกลองบูชา

ผู้วิจัยได้ศึกษาบริบททางวัดพระเจดีย์ขาวหลวง ทราบว่าวัดแห่งนี้เป็นพระอารามหลวง ที่มีกิจกรรมการ ส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมด้านการติกก่อ่งปู่จา ซึ่งทางวัดมีหอกลอง มีกลองที่พร้อมใช้งานจำนวน ๙ ใบ มีประวัติความเป็นมา รวมถึงมีตัวโน้ตเพลง ระเบียบ ทำนองของแต่ละอำเภอ รวม ๑๓ อำเภอ ซึ่งวัดพระเจดีย์ขาวหลวงนี้ได้ส่งเสริมสนับสนุนแก่ผู้ที่สนใจ และมีใจรักในวัฒนธรรมด้านดนตรี ติกก่อ่งปู่จา ได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ โดยมีครูต้นแบบ หรือ ครูภูมิปัญญา ช่วยขับเคลื่อนกระบวนการ การเรียนการสอน การสอนมีลักษณะโดดเด่น ความเป็นมาของก่อก่อ่งปู่จาในวัด กลองวัดก็คือกลองวัด ส่วนกลองในโรงกลองบูชาเป็น ที่สร้างมาเพื่อเรียนรู้ ใช้ในกิจกรรมการเข้าค่าย เยาวชน และคือ การสอนเป็นกลุ่ม ผ่านการเข้าค่ายบ้าง สร้างเครือข่ายให้เยาวชนได้นำไปสอน ในโรงเรียนของตน กระบวนการถ่ายทอดโดยการเข้าค่ายที่สำคัญทั้ง ๑๓ อำเภอ ได้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

จากการสัมภาษณ์ พระราชจินดานายก ได้ให้ข้อมูลว่า หลวงพ่อได้แนะนำการติกลองที่มี จังหวะลีลาการติกลองบูชา ขอให้ส่งเสริมและรักษา โดยใช้หลักธรรมหรือคตินิยม คือ เน้นความสามัคคีธรรม ลำปางมีประวัติเกี่ยวกับกลองบูชามาก สมัยก่อน เมื่อถึงวัน ขึ้น หรือแรม ๗ ค่ำ ๑๔ ค่ำ

ชาวบ้านจะตีกลองบูชา เพื่อให้ศรัทธาชาวบ้านได้รู้ ฟุ้งนี้ วันศีลวันพระ อีกประการหนึ่ง เมื่อทางวัดมีงาน บุญ ก็ตีกลองบูชา การตีแต่กลอง ช้องไม่มี อีกอย่างหนึ่ง การตีปาวๆ เป็นเสียงอาณัติสัญญาณแจ้งเหตุต่างๆ ไฟไหม้ เกิดเหตุ โจรผู้ร้ายมา ก็จะตีอีกแบบหนึ่ง นอกจากนี้ทางวัดยังตีกลองอีกแบบหนึ่ง เรียกว่า กลองยาม ตีแค่ลูกตุ๊บ ตีช่วงเวลาเช้า ตีช่วงเวลาค่ำ ทุกวัน ปั่นค้ำ ปั่นแจ้ง และตีกลับกัน ปั่นแจ้งปั่นค้ำ เพื่อบอกถึงเวลาทำงาน และเวลาพักผ่อนของคนทั้งหลาย บางคนไม่รู้เวลา วัดใดมีกลองบูชาและมีพระเณรเเยาะควรวตี เป็นอย่างยิ่ง ควรทำสืบไป^{๒๘}

พระครูอนุศาสน์กัวรรณ ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ศาสนาพุทธมีพุทธบริษัทเป็นผู้ร่วมประกอบพิธีในการตีกลองบูชา ซึ่งเป็นกลองศักดิ์สิทธิ์ ห้ามคนดิบตี หมายถึง ผู้ที่ยังไม่ผ่านการบวชเรียนมาก่อน ต้องให้พระสงฆ์ สามเณรตี หรือ ห้ามให้ผู้หญิงตีกลองบูชา^{๒๙} เพราะ กลองบูชาเป็นกลองศักดิ์สิทธิ์ถึงอักขระธรรมแฝงด้วยธรรมของพระพุทธศาสนาต่างๆ ที่ควรอนุรักษ์ไว้ ดังที่ พระกฤษฎา ทาติ ได้ให้การสัมภาษณ์ว่า การอนุรักษ์กองปูจานั้นมีการตีช่วง เช้า พรรษาออก พรรษา งานประเพณี วันโกน วันพระ ก็ตีกองปูจา แต่จะมีทำนอง ซ้ำ กับไว มีคนที่ตีกองเป็นในหมู่บ้านได้มารวมกันเป็นกลุ่ม (เป็นจุม) มาช่วยกันตีกองปูจา ไม่ว่าทางวัดจะมีงานอะไรก็แล้วแต่จะมาช่วยกันที่วัดหมด วัดปงสนุก จังหวัดลำปาง เป็นจุดศูนย์กลาง เหมือนได้ย้อนกลับไปเหมือนแต่เดิม ช่วงพญาแก้วได้ ชาวบ้านส่วนมากจะมากันตลอด ไม่ใช่แค่วันศีลวันพระ ถ้าเป็นวันประเพณี เดือนยี่ ออก ๑ ค่ำ งานประจำปีของที่นี่ต้องมาช่วยกัน และไม่ว่าจะเป็น กองปูจา จักสาน ดาบ เครื่องสักการะเดิมมีอยู่ที่นี่ซึ่งมีคณะอาจารย์ปิงปอง ดูแลรักษา และคนส่วนมากที่นั่นช่วยกันสนับสนุนและอนุรักษ์ไว้ไม่ว่าจะเป็น เครื่องรางของดี ยันต์คาถา อักขระ ของล้านนา ที่ลงในกองปูจา และรวมถึงหัวใจกองปูจาด้วย ชาวบ้านจะร่วมด้วยช่วยกันเป็นอย่างดี ส่วนมากของเหล่านี้จะไม่พุงง่าย ๆ อยู่นานคงทน โดยเฉพาะกองปูจาอยู่ได้เป็นสามสิบสี่สิบปีถึงร้อยปีขึ้นไป^{๓๐}

พระกิตติพงษ์ อุปคำ ได้ให้การสัมภาษณ์ว่า กองปูจามีหัวใจกอง ทำจากน้ำเต้า (บ่าน้ำ) คาถาที่ลงส่วนมากเป็นคาถาหมานิยม หัวใจบทย่างๆ บูชาหัวใจพุทธเจ้า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และคาถาเมตตาทบอื่นๆ เช่น นะมะพะทะ คาถาปลุกธาตุต่างๆ ธาตุทั้งสี่ ดิน น้ำ ไฟ ลม นะ โม พุท ธา ยะ เป็นพระคาถาหัวใจพระเจ้า นะ หมายถึง พระกุกกุสันโธ พระพุทธเจ้าองค์ที่ ๑ โม หมายถึง พระโกนาคมน์ พระพุทธเจ้าองค์ที่ ๒ พุท หมายถึง พระสมณโคดม พระพุทธเจ้าองค์ที่ ๓ ธา หมายถึง พระสมณโคดม พระพุทธเจ้าองค์ที่ ๔ ยะ หมายถึง พระศรีอาริยมฤตโดย พระพุทธเจ้าองค์ที่

^{๒๘} สัมภาษณ์พระราชจินดานายก เจ้าคณะจังหวัดลำปาง ๘ มีนาคม ๒๕๖๐

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระครูอนุศาสน์กัวรรณ, รองเจ้าอาวาสวัดบุญวาทย์วิหาร พระอารามหลวง เจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ๓ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๓๐} สัมภาษณ์พระกฤษฎา ทาติ ๕ มีนาคม ๒๕๖๐.

๕ นะโมพุทธานะ จึงเป็นพระคาถาที่พิเศษเรื่องอานุภาพสูงส่งในการภาวนาให้เกิดอิทธิปาฏิหาริย์ใช้ได้หลายทางนับตั้งแต่โบราณกาลมาแล้ว ว่าดียิ่งนัก นอกจากนี้กองปู่ยายังมีมนต์คาถา บทต่างๆ ใช้ได้หลายทาง นับตั้งแต่โบราณการ ใส่ในหัวใจกองปู่ยา ใส่เมตตาทั่วไป ตีเพื่อบูชา ให้มีเสียงกองที่ไพเราะ และเป็นกองเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ทุกวัดต้องมีบูชาในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันโกน วันพระ เข้าพรรษา ออกพรรษา ตีกองประชุม งานประเพณีต่างๆ งานราชงานหลวง ใช้ได้หมด เปรียบเหมือนกองสายสัมพันธ์ กองปู่ยาเป็นกองยั่งยืน ทนทาน อยู่ที่มีการดูแลรักษา การทำกองห้าปีหกปีกว่าจะซ่อมแซมใหม่ ใช้หลายปีบางวัดสิบปี การเขียนคาถา เขียนอักขระ บอกครูบาอาจารย์ นอกจากนี้การใช้คาถาเมตตาตามหานิยมในน้ำเต้า (บ่าน้ำ) บางคนเปิดร้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ ใช้ประดับร้านค้า ร้านขาย ความเชื่อต่างๆ ศัตรูกลายเป็นมิตร คนรังแก ใช้คาถาเมตตา รวมถึง หลักคี่ล หลักธรรม เมตตา ปกป้องต่างๆ เข้าช่วยด้วย ที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ต้องช่วยกันอนุรักษ์ไว้เพื่อให้ลูกหลานรุ่นหลังต่อไป^{๓๑}

การช่วยกันอนุรักษ์การตีกลองแฝงไปด้วยเรื่องราวที่ลึกซึ้งระหว่างชาวบ้านกับวัด โดยเฉพาะที่เป็นชาวพุทธ จากการสัมภาษณ์ พระราชธรรมมาลังการ ได้ให้ข้อมูลว่า ปัจจุบันวัดบุญวาทยวิหาร มีกองปู่ยาอยู่ มีอยู่สองใบ ใบที่หนึ่งได้ให้โรงเรียนวิสุทธวิทย์วิทยาใช้ในโรงเรียน และอีกใบหนึ่ง ได้รับจากโยมนำมาถวาย ในวัดบุญวาทยวิหารมีการตี ในรัชกาลที่ ๖ โปรดเกล้า ซึ่งวัดบุญวาทยวิหารเป็นวัดพระอารามหลวงวัดกลางเวียง วัดใกล้คุ้ม มีการตีใน คือในคุ้มหรือวัง (อาณาจักร) กับกลองที่ใช้ตีในวัดวาอาราม คนละใบกัน ไม่ใช่กลองศึก คนละอย่างกัน กลองบูชาคล้ายๆกับการตีตอน ในวันขึ้นแรม ๗ ค่ำ ๑๔ ค่ำ ตีให้คนทราบ งานบุญ รวมถึงการตีบอกข่าว เหตุการณ์ต่างๆ ประชุม ใช้แทนเสียงตามสายเหมือนในปัจจุบัน กลองพิธีกรรม ต้องมีเหตุจึงตี ตีกลองบอกเหตุการณ์ในวัด ในชุมชน ที่ผ่านไปแล้วเพื่อให้ชาวบ้านได้รู้ เช่น โจรขึ้นมาในวัดปล้นพระพุทธรูปไป และตีเพื่อรู้เหตุอื่นๆ เหตุจำเป็นเช่น เจ้าอาวาส หรือ พระเณร มรณะ ส่วนวันเผาไม่จำเป็นต้องตีก็ได้ ในปัจจุบันก็ยังตีอยู่ เช่น ตีในวันศีลวันพระ ตีเพื่อบูชา^{๓๒} และการอนุรักษ์กลองนี้ จากการสัมภาษณ์ พระวรการโกวิท ได้ให้ข้อมูลว่า

กองปู่ยาเดิมมีอยู่ชุดหนึ่ง ได้อนุรักษ์บูรณะหุ้มกลองซ่อมแซมกลองใหม่ และวันขึ้นแรม ๗ ค่ำ ๑๔ ค่ำ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ที่วัดยังมีการร่วมอนุรักษ์ ด้วยการสร้าง การตี มีชมรมเด็กเยาวชน เข้ามาเรียนรู้ ปัจจุบันได้สร้างหอกกลอง หอระฆังขึ้น นอกจากนี้ได้ให้ข้อเสนอแนะ ให้ใช้กลองในทางดีถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา ควรอนุรักษ์ไว้ ในงานประเพณีต่างๆ เช่น ทำบุญสลากภัต วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และทางวัดได้เปิดให้เยาวชนได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ในเรื่องของการตีกองปู่ยาในวัดด้วย^{๓๓}

^{๓๑} สัมภาษณ์พระกิตติพงษ์ อุปคำ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๓๒} สัมภาษณ์พระราชธรรมมาลังการ ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๓๓} สัมภาษณ์พระวรการโกวิท ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

จากการสัมภาษณ์ นาย อนุกุล ศิริพันธ์ ได้ให้ข้อมูลว่า ก่อ่งปู่จาเป็นที่ใช้ในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในอดีต แต่ในวิถี ก่อ่งปู่จาในมิติปัจจุบันมีความเชื่อการอนุรักษ์ตามรูปแบบที่เปลี่ยนไปตามสภาพความเป็นจริง คุณค่าของก่อก่งปู่จายังมีอยู่แต่ถูกปรับเปลี่ยนไปตามวิถีปัจจุบัน มีอยู่แต่ก็น้อย กล่าวคือ การตีในวัดในวา ยังมีอยู่แต่บางแห่งมีน้อย แต่ส่วนมากเรื่องราวแบบใหม่มีมาก เรื่องราวในอดีตของก่อก่งปู่จามีน้อย เน้นการตีเพื่อให้คนมาท่องเที่ยวชมได้ เช่น งานสรงหลวงปีใหม่เมือง เมื่อในอดีตตีบอกกล่าว ตีบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ก่อ่งปู่จาเป็นกลองที่มีทุกๆจังหวัดที่มีวัฒนธรรมการตีก่อก่งปู่จา เป็นกลองสานสัมพันธ์ เป็นของที่ใช้ในพิธีกรรมเมื่อในอดีต แต่ปัจจุบันเป็นการตีก่อก่งรับใช้โชว์ เปิดงานต่างๆ ตีกลองเพื่อความเป็นสิริมงคล อยู่ในความเชื่อด้วย ส่วนการอนุรักษ์ในอดีตและปัจจุบันเปลี่ยนไป งานพุทธศิลป์ เจื้อนไขต่างๆ ช่างทำกลอง ความต้องการ ก็น้อยลง แต่ก่อนพระสงฆ์ สามเณรให้ความสนใจ และตีก่อก่ง ในวัด ต่างจากปัจจุบัน ถ้าไม่ให้ความสำคัญก็จะหายไป ก่อ่งปู่จาแต่เดิมไม่มีการเคลื่อนย้าย แต่ปัจจุบันกลองต่างๆ ถูกเคลื่อนย้าย เครื่องสักการะมีความหมายถึงการ ถวายแล้วแต่จะถวายใคร ถ้าถวายให้พระพุทธรูป ใช้คำว่า ถวายเป็นพุทธรูป อาจารย์พยายามสืบสานตามรูปแบบเดิม ไม่ตามกระแส และไม่ต้านกระแส ปัจจุบันนี้เป็นคนใกล้วัดด้วย ยังได้ยินเสียงก่อก่งปู่จาในวัดอยู่ ในวันขึ้นวันโกน พรุ่งนี้วันพระ เป็นกิจกรรมของพระเณรต้องตีในวัด สิ่งนี้อาจารย์ฝาก อยากให้เด็กเยาวชนเข้ามาในวัด ตีก่อก่งเพื่อได้บุญได้อานิสงส์ของการตีก่อก่งปู่จา ในวันสี่วันพระ พยายามสอน ให้คนสมัยใหม่ถ้าทำกับพระพุทธศาสนา ต้องพูดอานิสงส์ในการทำในการใช้ ให้ความรู้เขา ด้วย เข้าสิ่งของเข้าวัด ก็ดี พระสงฆ์สามเณรตายก็ต้องตีก่อก่งปู่จา ตีก่อก่งในเทศกาลต่างๆ เน้นให้ความรู้ด้วย^{๓๔}

๓.๒.๒ โรงเรียนพิชัยวิทยา

สถาบันการศึกษาหลายสถาบันในจังหวัดลำปางได้เห็นคุณค่าต่อการตีกลองบูชาในโรงเรียนเพื่อการสืบสานและต่อยอดให้เยาวชนได้ร่วมอนุรักษ์การตีกลองบูชา เนื่องจากจังหวัดลำปางมีครูต้นแบบหรือครูภูมิปัญญาคอยถ่ายทอดศิลปกรรมด้านดนตรีโดยตรง เดิมจากวัด สู่ชุมชน ปัจจุบันเข้าสู่โรงเรียน รวมถึงมหาวิทยาลัยแหล่ง เพื่อต่อยอดศิลปกรรมด้านดนตรีให้อยู่คู่เยาวชนโดยใช้พื้นฐานการตีเดียวกันและนำไปประกวดแข่งขันสืบไป

ประวัติความเป็นมาของโรงเรียนพิชัยวิทยา

โรงเรียนพิชัยวิทยา ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑๓ ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง สังกัด สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีนายจรัส ไชยา เป็นผู้อำนวยการ มีนาย อธิธิ พุ่งแก้ว เป็น

^{๓๔} สัมภาษณ์นาย อนุกุล ศิริพันธ์ ๓ มีนาคม ๒๕๖๐.

ผู้สนับสนุนส่งเสริมงานศิลปวัฒนธรรมดูแลนักเรียนที่มีความสามารถด้านการอนุรักษ์ท้องทุ่งป่า โรงเรียนพิชัยวิทยา เปิดทำการสอน ๓ ระดับ คือระดับปฐมวัย ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาต้นต้น บริบทของโรงเรียนเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขนาดเล็ก “เน้นความรู้คู่คุณธรรม” โรงเรียนมีนักเรียน ๙๙ คน ครูสอน ๑๐ คน คณะครูนักเรียนมีอัตลักษณ์ที่ดี รักสิ่งแวดล้อม น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปลูกจิตสำนึกที่ดี สร้างเด็กเก่ง เด็กดี เด็กมีความสุข เป็นความสำเร็จของการศึกษา ต้องมาที่หนึ่ง และที่สำคัญจุดเด่นของโรงเรียน “นักเรียนมีความรู้ความสามารถด้านศิลปวัฒนธรรม” ดังคำสัมภาษณ์ นายจรัส ไชยา ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ด้านการตีทอง ปู่จาในโรงเรียน ทางโรงเรียนได้เพิ่มในหลักสูตรให้เรียนในกิจกรรม^{๓๕} หรือเพิ่มกิจกรรม^{๓๖}

การลดในที่นี่เป็นการทำกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม ทางโรงเรียนได้เห็นความสำคัญ ปรับลงในกระบวนการเรียนรู้และต่อยอดให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะเต็มความสามารถแต่ต้องเป็นช่วงเวลา เพราะบริบทรอบๆ โรงเรียน ถ้าตีไม่เข้ากันไม่เพราะสร้างความอึดอัดให้กับชาวบ้านได้ แต่ถ้าตีเพราะก็ยังมีคำชม ว่าเสียงกลองดังเพราะ เป็นต้น ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลในพื้นที่และสังเกตเห็น กลองบูชาในโรงเรียนซึ่งได้นำมาตีในกิจกรรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านในโรงเรียน เพื่อปลูกจิตสำนึก รวมถึงผู้รู้ภูมิปัญญาให้ความรู้ การถ่ายทอด เป็นกิจกรรมเสริม ลดกิจกรรมเรียนเพิ่มกิจกรรมรู้ ตามหลักสูตร กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ได้รับท้องทุ่งจากสภาวัฒนธรรมให้ไว้ฝึกซ้อมและตีประกอบการแสดงทั้งในโรงเรียนและสถานที่ต่างๆ ที่สำคัญเคยส่งนักเรียนเข้าร่วมแข่งขันระดับจังหวัดหลายครั้ง

กระบวนการรูปแบบการอนุรักษ์ท้องทุ่ง (กลองบูชา) ในโรงเรียน

จากการศึกษาในด้านกระบวนการรูปแบบการอนุรักษ์กลองบูชา (ท้องทุ่ง) ของโรงเรียนพิชัยวิทยา พบว่าท้องทุ่งของโรงเรียนที่ได้สภาวัฒนธรรมอำเภอเมืองลำปาง เป็นกลองที่พัฒนาการโดยใช้ถังน้ำมันและประกอบด้วยตัวไม้ครอบ ซึ่งเป็นกลองแก้ว หรือ กลองขาวทั้งชุด มีหกชุด ชุดละสี่ใบ ประกอบไปด้วย กลองใหญ่หนึ่ง กลองบริวารอีกสาม เรียกว่าลูกต๊อบ ใช้ตีภายในโรงเรียนเพื่อฝึกซ้อม ทั้งตีต้อนรับแขกผู้ใหญ่ที่มาเยี่ยมงานโรงเรียน หรือตีแสดงในงานต่างๆ รวมถึงการเป็นตัวแทนของนักเรียนในเขตอำเภอเมืองลำปาง เข้าร่วมแข่งขันงานมหกรรมท้องทุ่งลานครลำปาง ในกระบวนการ การเรียนการสอนวิชาการตีทองได้เชิญครูผู้รู้ ครูต้นแบบหรือครูภูมิปัญญาเข้ามาสอนลักษณะหมุนเวียน ต่อยอดภายในโรงเรียน รวมถึงส่งนักเรียนเยาวชนเข้าค่าย เรียนวิชากลองตามวิถีแล้วมาปรับใช้ ผสมผสานประกอบท่าทางการตี ซึ่งต่างจากวิถีตีกลองแบบในวัด เพ็งจันทะให้

^{๓๕} สัมภาษณ์ นายจรัส ไชยา ผู้อำนวยการโรงเรียนพิชัยวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๓๖} เพิ่มกิจกรรมในที่นี้ หมายถึง ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ ให้กับเด็กนักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง.

สนุกสนานแต่ไม่เกินเลยในขอบเขตของกลองบูชา ลักษณะการตีมีทั้งตีเดี่ยวและตีผสมวง ทั้งจังหวะช้า และจังหวะฟาดแฉ่ (จังหวะเร็ว) จุดมุ่งหมายสูงสุดของการตีกลองในโรงเรียน ตีเพื่อถวายสืบทอดอนุรักษ์ ต่อยอดโดยการเรียนกับครู และเข้าค่าย ขยายเครือข่าย โดยให้พี่ที่เคยเข้าค่าย มาสอนรุ่นน้องในโรงเรียนให้มีความรู้ความสามารถ และช่วยกันอนุรักษ์สืบทอด การเรียนการสอนมีขั้นตอนในการสอดแทรก จะต้อย่างเดียวไม่ได้ต้องให้ความเคารพ ต้องมีระเบียบวินัย ตีเป็นแล้วต้องให้ความรู้กับรุ่นน้อง เน้นคุณธรรมในหมู่คณะ ซึ่งนักเรียนที่มาตีกองปู่จาในโรงเรียนแห่งนี้แม้จะจบไปหลายรุ่น รุ่นพี่ที่จบไปก็ยังกลับมาช่วยสอนรุ่นน้องเสมอ เพื่อความยั่งยืน ของกลองที่ตีในโรงเรียนด้วย สิ่งนี้ทำให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของโรงเรียนพิชัย มีศิลปวัฒนธรรมนำชีวิต ที่ได้มีการมุ่งถึงผลสัมฤทธิ์คุณค่าแห่งความเป็นไทย

จากการที่ได้เก็บข้อมูลในพื้นที่โรงเรียนพิชัยวิทยา ที่มีพื้นที่ ๑๒ ไร่ ๑ งาน ๑๑ ตารางวา ในทามการบรรยายภาคที่สบายและเจียบสด เมื่อเสียงกลองที่ทำจากถังน้ำมัน ประกอบกรอบด้วยไม้ ซึ่งเป็นกลองที่พัฒนาการจากกลองวัด ใช้สำหรับประกอบการแสดง เมื่อนักเรียนตีพร้อมเพียงกัน ๖ ใบ เสียงนั้นดังสนั่นทั่วท้องปฐพี ถือว่ากลองบูชาในโรงเรียนนี้ดังไม่แพ้กลองวัด จากการสัมภาษณ์ ดังคำสัมภาษณ์ นายอิทธิ พุงเกล้า ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ทางโรงเรียนยังได้ต่อยอดงานศิลปวัฒนธรรมกองปู่จา จากงานอบรมค่ายเยาวชน^{๓๗} และได้เชิญครูภูมิปัญญา หรือ ครูต้นแบบมาสอนในโรงเรียน และนักเรียนสนใจได้เข้าค่ายหลายครั้ง มีการพัฒนาต่อยอดความคิด เช่น การผสมผสาน การตีกองปู่จา การเล่นดนตรีพื้นเมือง การฟ้อนรำ การแสดงฟั่นไฟ รวมถึงการแสดงกระบี่กระบองศิลปะการป้องกันตัวที่น่าสนใจในโรงเรียนพิชัยด้วย นายบุญยืน วงสวรรค์ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า งานวัดในปัจจุบันมีความหลากหลายในวัฒนธรรมและการอนุรักษ์ ส่วนการสืบทอดอนุรักษ์กองปู่จาในงานเฉลิมฉลองกฐิน สร้างห้องครัว โรงทานต่างๆ กองปู่จาในงานนี้มีกองอื่นผสมผสานด้วย เช่น กองยาว ซอ จ้อย มาขับร้อง แต่ถ้าเป็นสมัยเดิมไม่มีความเจริญเข้ามา กองปู่จาซึ่งเป็นกองประเพณีก็ยังรับใช้สังคมเป็นเอกลักษณ์ในงานปอยหลวง และนายบุญยืนกล่าวอีกว่า กองปู่จา มีไว้ต่อกับงานประเพณีและแข่งขัน ตีเพื่อบูชา และตีในงานเฉลิมฉลองต่างๆ^{๓๘}

จากการสัมภาษณ์ นาย ณัฐวุฒิ บุญคลี ได้ให้ข้อมูลว่า ได้ทราบประวัติความเป็นมาของกองปู่จา เพราะได้เข้าร่วมโครงการ เยาวชนตีกองปู่จา ได้เข้าอบรมและร่วมการแข่งขันในหลายๆงาน จึงทำให้โรงเรียนได้กลองมาซ่อมเพื่อต่อยอดการตีกองปู่จาในโรงเรียนพิชัยวิทยา ทรงคุณค่า ในหน้าที่ของการตีกองโดยเฉพาะวันพระหรือวันงานต่างๆของวัด ที่พบเห็นมีพิธีการตีกองปู่จาร่วมอยู่ด้วย การ

^{๓๗} สัมภาษณ์ นายอิทธิ พุงเกล้า เจ้าหน้าที่ธุรการผู้ดูแลสนับสนุนเยาวชนตีกลองในโรงเรียนพิชัยวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๓๘} สัมภาษณ์นาย บุญยืน วงสวรรค์ ๙ มีนาคม ๒๕๖๐.

อนุรักษ์และส่งเสริมเป็นการอบรมประวัติการตีทองปู่จา ตามจังหวัด รวมถึงวิธีการใช้ท่วงท่าอย่างละเอียด เพื่อจะได้นำมาสอนให้รุ่นน้องในโรงเรียน น้องบาส (นั่งถัดจากน้องฟิล์มเสือเทา) มีความสนใจใน ก่อ่งปู่จา ต้องการร่วมอนุรักษ์ไม่ให้ก่อกองปู่จาหายไปจากโรงเรียนและจังหวัดลำปาง การเรียนการสอนก่อกองเริ่มจากค่ายเยาวชน หลังจากการอบรม มีครูบาอาจารย์ได้เข้ามาสอนให้ถึงในโรงเรียนพิชัยวิทยาด้วย ได้นำสอนต่อยอดให้น้องๆ มีการฝึกในโรงเรียน และก่อนออกงานทำให้ต่อยอด และสืบสานที่โรงเรียน^{๓๙} ถือว่าเป็นการร่วมอนุรักษ์ไว้อีกทางหนึ่งด้วย

^{๓๙} สัมภาษณ์นาย ณัฐวุฒิ บุญคลี ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

บทที่ ๔

กระบวนการอนุรักษ์กองปู่จาของชาวพุทธในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงกระบวนการอนุรักษ์กองปู่จาของชาวพุทธในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นกระบวนการอนุรักษ์กองปู่จาที่ได้จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลสัมภาษณ์ท่านผู้รู้ เกี่ยวกับการอนุรักษ์กองปู่จาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง และจากตำราเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีเนื้อหาสาระสำคัญของการศึกษา ดังต่อไปนี้

๔.๑ ความเชื่อเกี่ยวกับกองปู่จาของชาวพุทธในล้านนา

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในแต่ละภูมิภาคของล้านนา โดยเฉพาะชาวพุทธเมืองลำปาง ขึ้นอยู่กับปัจจัย หรือ สภาพแวดล้อมต่างๆ ทางธรรมชาติ และลักษณะการผสมผสานของความเชื่อทางวัฒนธรรม ซึ่ง ถือเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของกลุ่มคนในภูมิภาค มีการแผ่ขยาย และรับเอาวัฒนธรรมจากภายนอก ซึ่งเป็นผลทำให้ลักษณะการดำเนินวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนไทยในภูมิภาคต่างๆ โดยมีเอกลักษณ์เฉพาะตน

คนลำปางมีลักษณะต่างๆเหมือนคนล้านนาทั่วไป มีภาษาพูดและเขียนเป็นภาษาถิ่นของตนเอง และเรียกตนเองว่า “คนเมือง” สภาพสังคมของชาวล้านนาลำปางเป็นสังคมที่มีความหลากหลายท่ามกลางความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ เนื่องด้วยปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์มีเทือกเขาล้อมรอบ โดยมีปัจจัยที่ส่งผลต่อวิถีการเป็นอยู่บ่งชี้แสดงออกให้เห็นความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งทางด้าน วิถีการดำรงชีวิต ความเป็นอยู่ ศรัทธาความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม และภาษา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ ก่อให้เกิดอัตลักษณ์ที่งดงาม คนไทยในอาณาจักรล้านนา มีวิถีชีวิตและความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย มีความสัมพันธ์ไมตรีที่ดีต่อกันที่สำคัญมีความเป็นอยู่โดยการประกอบอาชีพการเกษตรกรรมเป็นหลัก^๑ นอกจากนี้ยังมีอาชีพอื่นตามวิถีของชาวล้านนา และที่สำคัญแต่ละอาชีพจะมีความเชื่อเข้ามาเกี่ยวข้องตามบรรพบุรุษถือปฏิบัติมาเช่นการนับถือสิ่งศักดิ์ต่างๆ

^๑ อุดม รุ่งเรืองศรี, **วรรณกรรมล้านนา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๖), หน้า ๗.

อำเภอเมืองลำปาง เป็นศูนย์กลางความเจริญรุ่งเรือง เป็นอำเภอที่เรียกได้ว่า เป็นศูนย์กลางแห่งวัฒนธรรมของจังหวัดลำปาง นับเป็นหนึ่งในสิบสามอำเภอที่มีความเจริญที่สุดในภาคเหนือตอนบน ตามตำนานหรือพงศาวดาร บ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองทางประวัติศาสตร์อย่างยาวนาน ประชากรส่วนใหญ่สืบเชื้อสายมาจากไทยยวน หรือ โยนก มีประเพณีวัฒนธรรม และค่านิยมอันเป็นเอกลักษณ์ หลากอย่าง ที่สำคัญแต่ละอย่างมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย การใช้ภาษาพูดและเขียน รวมถึงความเชื่อด้านประเพณีต่างๆ ที่ยึดถือสืบปฏิบัติกันมาสมัยบรรพบุรุษ เห็นได้ชัด คนเหนือ มีความเชื่อเรื่องระบบการนับวันเดือนปีตามประเพณีงานบุญต่างๆ เช่น ประเพณี ๑๒ เดือน^๒ สิ่งที่สำคัญศรัทธาความเชื่อของชาวพุทธในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปางมีต่อประเพณีส่วนใหญ่ก็เหมือนกับจังหวัดอื่นๆ ในล้านนา

๔.๒ ขบวนการอนุรักษ์ท้องถิ่นของชาวพุทธในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

จากความศรัทธาความเชื่อที่ชาวพุทธมีให้กับบริบทการใช้กลองในสมัยอดีต ด้วยเห็นคุณค่าและความสำคัญ ทำอย่างไรให้มีการต่อยอดและพัฒนา ทั้งประชาชน ทั้งหน่วยงานต่างๆ หันหน้าเข้าหากันปรึกษาดำเนินการ ขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน สภาพสังคมในอาณาจักรล้านนาใช้ก้องปู้จา เป็นเสียงอันดีสัญญาณคู่วัดวาอาราม คู่มั่นคู่มือง ประชาชนหล่อหลอมสร้างความสัมพันธ์ไมตรี สร้างความสุนทรีย์กับดนตรีพื้นบ้าน หนึ่งในนั้นมีกลองปู้จาที่ทรงคุณค่าเป็นเครื่องสักการะ และเป็นเครื่องดนตรี ทางวัฒนธรรม หน่วยงานสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำปางได้ฟื้นฟู และอนุรักษ์กลองบูชา (ก้องปู้จา) พร้อมด้วยประชาชน โดยเฉพาะ ได้แจ้งให้เจ้าคณะจังหวัดช่วยกันอนุรักษ์ให้ทุกวัดได้ตีกลองปู้จา ในวันศีล วันพระ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ดังคำสัมภาษณ์ ดร.อุดมศักดิ์ ศักดิ์มั่งนวงศ์ ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ไม่ต้องกล่าวถึงการตีกลองบูชาจะหายจากเมืองลำปาง^๓ เพราะปัจจุบันนี้ กลองบูชาหรือก้องปู้จาเมืองลำปาง เป็นกลองที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดลำปางไปแล้ว และยังมีการตีการถ่ายทอดสืบสาน สนับสนุนอย่างต่อเนื่อง จากหน่วยงานสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง และเจ้าคณะจังหวัดลำปาง ได้นำพาประชาชนให้ร่วมในการช่วยกันอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดี

^๒ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง สภาวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง, พิมพ์ครั้งที่ ๒, ประเพณีสิบสองเดือนจังหวัดลำปาง, (ลำพูน : หสม.ณัฐพลกรพิมพ์, ๒๕๕๘).

^๓ สัมภาษณ์ ดร.อุดมศักดิ์ ศักดิ์มั่งนวงศ์ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง ประธานกิตติมศักดิ์สภาองค์กรวัฒนธรรมพื้นบ้านโลก CIOFF WORLD ประธาน CIOFF AO SECTOR อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

จากการได้สัมภาษณ์ นาง นงนุช ปาเขียว ได้ให้ข้อมูลว่า ก่อ่งปู่จา ตามตำราอดีตเจ้าคณะจังหวัดลำปาง แต่ก่อนใช้ก่อ่งปู่จาในโอกาสต่างๆ เช่น การตีก่อ่งเพื่อเป็นการบอกบุญต่างๆ ตีก่อ่งยามมีเหตุร้ายด่วนต่างๆ ตีก่อ่งยามพระสงฆ์สามเณร เทศนาธรรมเสร็จ เช่น งานบุญต่างๆ ตีก่อ่งปู่จาในช่วงแกว่ทั้ง ๓ ตีเป็นอาณัติสัญญาณ ในศาสนจักรและอาณาจักร ส่วนความเชื่อต่างๆทางด้านใช้ก่อ่งปู่จาทรงคุณค่า ยังคงอยู่โดยการแจ้งให้ทางเจ้าคณะจังหวัดลำปางแจ้งวัดต่างๆ ให้ตีก่อ่งปู่จาในวันสัปดาห์พระ และมีแนวความคิดตีก่อ่งปู่จา ๔ ทิศ ๘ ทิศ ในวันโกน วันพระ ด้วย เริ่มจากการตีก่อ่ง ๘ ทิศ จะเริ่มโครงการ โดยนิมนต์พระสงฆ์สามเณรและเยาวชนคนตีก่อ่งมาฝึกอบรมเรียนรู้ ในการตีก่อ่งปู่จารูปแบบของก่อ่งปู่จา เราจะใช้เพื่อการอนุรักษ์ ไม่นิยมการใช้ หมัด ซอก เข่า ประกอบท่วงท่า ตีตามระบำทำนองทำนองเพลง เฉพาะถิ่น และคนที่เข้ามาต้องมีใจรัก ในด้านดนตรี ในด้านการอนุรักษ์ หมั่นฝึกฝน นำไปสอนต่อ พี่สอนน้อง รุ่นสู่รุ่น ขั้นตอนการอนุรักษ์ในแนวความคิดในอนาคตข้างหน้านี้ เราจะนำเด็กเยาวชนที่ไม่เคยตีก่อ่งมาก่อนให้เข้ามาเรียนรู้แล้วนำไปสอนต่อ ตีก่อ่งสมัยใหม่นั้น สอนในโรงเรียน เพื่อให้เด็กรู้จักธรรมแฝงอยู่ จิตใจอ่อนสงบ สนุกสนานบันเทิง เป็นประโยชน์ต่อเยาวชน สร้างความสามัคคี ในสังคมได้ ถือเป็นกิจกรรมที่ดี ที่ควรส่งเสริมให้เกิดประโยชน์และนำไปใช้ในงานประเพณีวัฒนธรรม จนเป็นเอกลักษณ์ ท้องถิ่นสืบไป^๔

นาย สุวัฒน์ พรหมสุวรรณ ผู้ว่าราชการจังหวัดลำปาง ให้สัมภาษณ์ว่า จังหวัดลำปางมีของดี ก่อ่งปู่จาต้องดำรงอยู่ต่อไป แต่ต้องพัฒนาให้ยิ่งใหญ่กว่านี้ เป็นมหรหรรmogongอาเชียน รวมกับประเทศต่างๆ ที่มีกลอง มาตีร่วมกันเป็นอาทิตย์ เลย และจังหวัดลำปาง ก่อ่งปู่จาควรมีเพราะไม่มีที่ใดสามารถรวมกลองได้มากเท่านี้อีกแล้ว ในอนาคตน่าจะเป็นไปได้ ก่อ่งปู่จาลำปางถือว่ามีก่อ่งปู่จามากมีคนระดมก่อ่งมหรหรรmogongได้มาก มีคนศึกษา มีจำนวนก่อ่งปู่จาได้มากขนาดนี้ ผู้ว่ามองว่าการจะทำให้ยิ่งใหญ่ต้องมีก่อ่งมากกว่านี้อีก ในเรื่องของการอนุรักษ์ก่อ่งควรมีการต่อยอดไม่ใช่เรื่องเฉพาะก่อ่งปู่จา ต้องมีทุกก่อ่งเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และเผยแผ่สู่สายตาชาวโลกจะได้ยิ่งใหญ่มากกว่านี้^๕

จากการสัมภาษณ์ นาย บุญโชติ ไชยโลกา กล่าวว่า ก่อ่งปู่จามีมาโดยมีคนเฒ่าคนแก่บอกว่าเป็นก่อ่งประจำวัด บอกเหตุการณ์ต่างๆ งานบุญประเพณีต่างๆ เรียกชาวบ้านประชุม ตีตามทำนองคนละทำนองไป การตีวันพระวันศรี วันโกน ใช้ ๕ คนขึ้นไป ต้องใช้ฆ้องใช้ฉาบ(สั่ว) ประกอบ ตีจบธรรมวันพระก็ใช้สั้ตีประกอบใช้คน ๒ คน ตีเพื่อประกาศ บอกบุญว่าเสร็จสิ้นพิธีกรรมแล้ว ตีบอกประชุม ตีบอกเหตุ ตีขึ้นธรรม ลงธรรม ตีประชุม คนละทำนองกัน ก่อ่งที่ได้มาในวัดส่วนมากไปหาไม้มาทำเอง มีขั้นตอนสร้างต่างๆ คนละใบกับกลองรบ อดีตใช้ก่อ่งเป็นเครื่องประชาสัมพันธ์ปัจจุบันใช้เครื่องกระจายเสียงอย่างที่เราเห็น ด้านความเชื่อต่างๆ ก่อ่งปู่จาเป็นก่อ่งปู่จาเป็นก่อ่งศักดิ์สิทธิ์ ผู้หญิงก็

^๔ สัมภาษณ์นาง นงนุช ปาเขียว ๒ มีนาคม ๒๕๖๐.

^๕ สัมภาษณ์นาย สุวัฒน์ พรหมสุวรรณ ผู้ว่าราชการจังหวัดลำปาง ๑๑ เมษายน ๒๕๖๐.

ไม่ให้ตรี มีคาถาในกองหัวใจกองทำจากบ่าน้ำ (น้ำเต้า) มีคาถาทุกอย่าง กองลูกตูปไม่มี คาถาเกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปศาสนา ดีแล้วคนรัก ดีแล้วพันภัยวิบัติต่างๆ ส่วนคาถา รวมอยู่ในกองใบใหญ่เรียกว่า กองแม่ ลูกตูปบ่อต้องใส่ เพราะว่ากลองแม่คลุมอยู่แล้ว คาถาฆาตานิยม คาถาเวฬุกันตัว ปัจจุบันนี้ คุณค่ายังมีอยู่แต่ก็ยังมีการวิวัฒนาการเปลี่ยนบทบาทจากดีในวัดเอาไปดินนอกวัด ดีไปตามสมัยนิยม ทำให้คนรู้จักกันมากขึ้น แต่ก่อนรู้จักกันในวัด ปัจจุบันโลกกว้าง คนรู้จักกันมาก

ดังนั้นต้องร่วมใจกันอนุรักษ์รักษา กองปู่จาปัจจุบันย่อส่วนจากอดีต จากกองใบใหญ่ นั่นก็อยู่กับช่างทำกองปู่จาว่าจะใช้รูปแบบเดิมหรือรูปแบบใหม่ ตามภูมิปัญญา การฟ้อน การรำ เจริญ ทำประกอบต่างๆ ที่เห็นในปัจจุบันเพื่อสร้างความสนใจ หนักแน่นมากขึ้น ส่วนอดีตใช้เพียงแค่เสียงเท่านั้นไม่ประกอบท่าทางใดๆ แต่เดิมพระสงฆ์สามเณรทุกวัดดีกองปู่จาฝึกสอนกันในวัด ทุกวัดดีได้หมด ไม่ผิด แต่ถ้าไปตีโชว์ในเวทีต่างๆนั้นไม่ได้ การเรียนต้องมีการให้ความเคารพนับถือ ครูบาอาจารย์ อักษระ ดุริยะดนตรี ต้องเคารพ ในการสืบสาน มีการสืบทอดโดยการจับมือถือดีสอนให้รู้ ตามแบบภูมิปัญญา ท้องถิ่น นับปัจจุบันเลือนหาย มาใช้ไนต์เพลงในสมัยใหม่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นโบราณ สืบมาจากวัดทั้งหมด สืบมาแต่โบราณการณ ที่ได้สืบได้เรียนกันมาแต่แบบโบราณ การสร้างกองการหาไม้ เป็นกองสร้างความสามัคคี ปัจจุบันก็ฝึกสอน เปิดสอน ที่บ้านมีเยาวชนให้ความสนใจอยู่มากในปัจจุบัน ส่วนมากมีทำนองช่างกับเร็ว เสียง กองปู่จาเมื่อก่อนไปไกล ปัจจุบันมีตึกมีบ้านเรือนมาก เสียงกลองจึงไม่ดังไกล^๖

๔.๒.๑ การอนุรักษ์และการส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องกองปู่จา

การอนุรักษ์และการส่งเสริมการเรียนรู้กองปู่จาในปัจจุบัน มีความพร้อมในเรื่องอุปกรณ์และวิธีการสอน เช่น มีโรงกลองบูชา มีกลองเพียงพอต่อการเรียนรู้ของผู้ที่ต้องการ มีกลองของสภาวัฒนธรรมประจำอำเภอ ดังคำสัมภาษณ์ นาย ปราการ ใจดี ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า จังหวัดลำปางโชคดีที่มีทั้งครูต้นแบบ หรือ ครูภูมิปัญญา^๗ มีเทคนิควิธีการสอนการตีกลองบูชาในวัยต่างๆ เพื่อปรับใช้ พัฒนาองค์ความรู้จากครูต้นแบบที่ใช้ทักษะ การสังเกต จดจำ รวมถึงการบูรณาการซึ่งออกเป็นตัวโน้ตเพื่อง่ายต่อการเรียนทุกวัย การใช้ทักษะในการสังเกต และจดจำไว้นั้น เพื่อให้สืบสานและการนำไปใช้ดี ในการอนุรักษ์พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา หรือรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอันทรงคุณค่าของชุมชนในหมู่บ้านไว้แบบยั่งยืนสืบลูกหลานต่อไป

^๖ สัมภาษณ์นาย บุญโชติ ไชยโลกา, ๕ มีนาคม ๒๕๖๐.

^๗ สัมภาษณ์ นายปราการ ใจดี อาจารย์สาขาดนตรีคณะมนุษยและสังคมศาสตร์ ม.ราชภัฏลำปาง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

จากการสัมภาษณ์ ร.ต.ต.เทียนชัย บุญตันบุตร ได้ให้ข้อมูลว่า ก่อ่งปู่จาโดยเฉพาะก่อกในวัดทางภาคเหนือ พบมาในจังหวัดลำปาง วัดในลำปางมีก่อกปู่จาในหอ ก่อกเกือบทุกวัด และในแต่ละวัดนิยมใช้ในการบอกเหตุการณ์ เพื่อเป็นสื่อให้ชาวพุทธได้ตระหนักสู้ เช่น วันโกน ไม่ว่าจะวันขึ้นหรือแรม ๗ ค่ำ ๑๔ ค่ำ พระเณรในวัดก็จะมาตีก่อกปู่จาให้ทราบว่าเป็นวันรุ่งขึ้นจะเป็นวันศีลวันพระ ในด้านของคุณค่าถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของวัดในจังหวัดลำปางก็ว่าได้ บ่งบอกในด้านต่างๆ ของวิถีชีวิตของชาวพุทธในจังหวัดลำปางเป็นประเพณีต่างๆ งานสลากภัตร งานตั้งธรรมหลวงในประเพณีเดือนสิบสอง เป็นต้น นอกจากนี้เวลา วัว ควาย ของชาวบ้านถูกโจรผู้ร้ายขโมยไปชาวบ้านก็ออกไปตามเมื่อพบแล้วมาตีก่อกประกาศให้เลิกตามเป็นต้น การสนับสนุนเรียนรู้เรื่องก่อกปู่จาควรไปเป็นในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะเยาวชนรุ่นใหม่ฝึกการตีก่อกปู่จา และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาให้ดีขึ้นเหมือนเดิม เพื่อเป็นการอนุรักษ์ ด้านการส่งเสริมช่างก็เห็นความสำคัญเช่นกันก่อกสมัยเก่า ก่อกสมัยใหม่ มีคุณธรรมในการซ่อมการสร้าง ตามหลัก ตามตำรา ซ่อมรักษาคงทน ดำรงอยู่ สอนรุ่นต่อรุ่นในการสืบสานการสร้าง โดยเฉพาะเยาวชนควรเรียนรู้เรื่องก่อกปู่จาเป็นการอนุรักษ์การเข้าค่ายพัฒนาการ ส่วนกระบวนการต่อยอดมีขั้นตอนการรักษาและการอนุรักษ์ที่ยั่งยืนจะเป็นไปในรูปแบบต่อเนื่องเช่นวันสำคัญทางศาสนาต้องใช้ก่อกปู่จาในวัดโดย วันศีล วันพระ วันโกน ส่วนกลุ่มเยาวชนการเข้าค่ายการตีก่อกปู่จาก็ให้ออกมาศึกษาเรียนรู้ในวัดพระเจดีย์หลวงหรือเชิงวิทยาการไปให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง การอนุรักษ์ก่อกปู่จาจะไม่สูญไปไหน จะมีโครงการ ตีก่อกปู่จา เทวอารักษ์ ตีให้ได้รับรู้รับทราบ ในการตีก่อกสี่ทิศ ตีก่อกแปดทิศในวัดที่อยู่ในทิศนั้นๆ ด้วย แล้วค่อยขยายไปในทิศต่างๆ เพื่อความสงบสุข สามารถสร้างความสามัคคี ในชุมชน สังคม ของเราให้เข้มแข็ง สร้างคน สร้างชาติ ข้อเสนอแนะต่างๆ เห็นควรอย่างยิ่งสร้างความต่อเนื่องในกิจกรรมต่างๆ ที่มีและเกิดขึ้นในชุมชน เพราะชุมชนในแต่ละแห่งจะมีการร่วมอนุรักษ์ก่อกพื้นบ้านโดยในชุมชน^๘

นาย สุทธิชัย คำปันบุตร ได้ให้ข้อมูลว่า ก่อกปู่จาเป็นศิลปวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งมีการเล่นสืบทอดกันมาจากผู้รู้ ทรงคุณค่าเชื่อว่าถ้าวันพระหรือวันโกน วันสำคัญต่างๆ จะมีการตีก่อกปู่จาที่วัด การส่งเสริมควรอนุรักษ์โดยการส่งเสริมให้เด็กในชุมชนหรือเด็กที่สนใจในเรื่องก่อกปู่จามาฝึกเล่นหรือศึกษาเรื่องก่อกปู่จา ที่สำคัญที่สุดการอบรมก่อกปู่จา เพื่อให้เยาวชนรู้สึกรักและหวงแหนในศิลปวัฒนธรรมของเรา ขั้นตอนการเรียนรู้และถ่ายทอดในโรงเรียนพิชัยวิทยาส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับก่อกปู่จาเพื่อให้เยาวชนร่วมอนุรักษ์ด้วยจิตใจที่สำนึกเอง นอกจากนี้ น้องเจมส์ บอกว่าการที่มีก่อกปู่จาเข้ามาอยู่ในโรงเรียน รู้สึกดี ได้เป็นเยาวชนตีก่อกในโรงเรียน ได้ถ่ายทอด แม้จะจบจากที่โรงเรียนพิชัย ก็จะไปต่อยอดในสถาบันอื่นๆ ที่มีก่อกปู่จา และกลับมาสอนน้องๆ ในโรงเรียนพิชัย

^๘ สัมภาษณ์ร.ต.ต. เทียนชัย บุญตันบุตร, ๓ มีนาคม ๒๕๖๐.

ด้วย ซึ่งกลองบูชาในโรงเรียนพิชัยได้ให้สิ่งดีๆ กับโรงเรียนและสังคมในเชิงการอนุรักษ์ให้สืบทอดยาวนานต่อไป^๙

๔.๒.๒ การอนุรักษ์และการส่งเสริมสละในการสร้างกองปู่จา

การอนุรักษ์และการส่งเสริมสละในการสร้างกองปู่จานั้น ผู้ทำวิจัยได้ไปสัมภาษณ์ ผู้มีความรู้ทั้งที่เป็นพระและคฤหัสถ์ ดังนี้

พระครูวิบูลปริยัติยากร ปริยัตติวุฑโฒ วัดดอกพรวัว อ.เมือง จ.ลำปาง ท่านให้ข้อมูลว่า ในโรงเรียนวิสุทธิวิทยากร ได้นำกองปู่จาเข้ามาเผยแพร่ให้นักเรียนได้มีความสำนึกในการสืบสานวัฒนธรรม โดยความริเริ่มจากพระสิทธิปัญญาภรณ์ เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้ง^{๑๐}

นาย อธิติ พุงเกล้า เจ้าหน้าที่ธุรการ โรงเรียนพิชัยวิทยา ได้ให้ข้อมูลว่า กลองควรมีไว้ในหมู่บ้านอื่นไม่จำเป็นต้องมีไว้ที่วัดอย่างเดียว ส่วนการอนุรักษ์ด้านการฝึกสอนจากรุ่นสู่รุ่น เป็นพี่สอนน้องเพื่อนสอนเพื่อน หรือจัดหาปราชญ์ผู้มีความรู้ความสามารถฝึกให้กับครูหรือโรงเรียน เพื่อที่จะได้ไปฝึกสอนต่อ เพื่อความยั่งยืนสืบไป^{๑๑}

นาย จิรายุส สายพะเยา ตำแหน่งมือกลอง ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการส่งเสริมการอนุรักษ์เรื่องกองปู่จาว่า การจัดนิทรรศการ หรืออบรมเรื่องกลองปู่จา เป็นอีกทางหนึ่งที่เป็นการช่วยส่งเสริมและอนุรักษ์กลองปู่จาไว้ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เห็นและได้ช่วยกันรักษาสืบต่อไป^{๑๒}

จากการสัมภาษณ์ นาย ภาณุพันธ์ กายสิทธิ์ กล่าวว่า การสร้างกองปู่จายังมีคนสนใจ และสั่งสร้างกองปู่จาเรื่อยๆ ทั้งแบบเก่า และแบบสมัยใหม่ ใส่ล้อเลื่อนได้ด้วย สะดวกในเวลาเคลื่อนย้าย การสร้างกองปู่จาปัจจุบันยังนิยมกันมากทั้งสร้างและการซ่อม ทั้งในวัดและส่วนต่างๆ เช่น โรงเรียน ที่มีกองปู่จา ส่วนมากนิยม ๙ ชุด ตามงบสนับสนุน ของหน่วยงานต่างๆ คุณค่าของการสร้างปัจจุบันยังสร้างและซ่อม ต่อยอดงานศิลปะรวมถึง งานช่าง (สละ) ทรงคุณค่ารักษาความเป็นโบราณ สร้างแบบโบราณ ซ่อมแบบโบราณ ทำแบบที่เคยทำ แนะนำให้ความรู้ด้วย เวลาซ่อมเสร็จ สร้างเสร็จ บอกวิธีการดูแลรักษา ด้วย ไม่ให้โดนแดด โดนฝน อายุหนึ่งกองปู่จา บางที่อยู่ได้ถึง ๓๐ ปี ถ้าไม่โดนแดด โดนฝน การหุ้มกองปู่จา ใช้หนังเหมือนกัน หนังวัว หนังควาย ความเชื่อการสร้าง การซ่อมกองปู่จาของสละมีความเชื่อแบบโบราณ การขึ้นหน้ากอง การสร้าง การซ่อม การแกะหนัง ขออนุญาตคนสร้าง

^๙ สัมภาษณ์นาย สุทธิชัย คำปันบุตร, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลปริยัติยากร ปริยัตติวุฑโฒ ผู้อำนวยการโรงเรียน วิสุทธิวิทยากร อ.เมือง จ.ลำปาง, ๓ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๑๑} สัมภาษณ์นาย อธิติ พุงเกล้า เจ้าหน้าที่ธุรการ โรงเรียนพิชัยวิทยา อ.เมือง จ.ลำปาง, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๑๒} สัมภาษณ์นาย จิรายุส สายพะเยา ตำแหน่งมือกลอง บ้านเด่นพัฒนา หมู่ ๑๓ บ้านเลขที่ ๑๒๐ ต.พิชัย อ.เมือง จ.ลำปาง, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

เดิม เขาหวง บางครั้งอาจจะหวงวิชา เคล็ดลับการสร้าง ไม่มีศพบในบ้าน ไม่ตรงวันเสียของเดือนนั้นๆ มีวิธีการแก้อยู่ ทั้งเวลาเคลื่อนย้ายกองออกวัด ขนกองเข้าวัด ทำเพื่อเป็นมงคล ดีกับตัว ดีกับวัด ดีกับบ้านเป็นต้น ความเชื่อที่หลากหลายสิ่งเหล่านี้แล้วแต่ศรัทธาแต่ละคน คนละตำรา ต่างคนต่างมีดี ขึ้นกองขึ้นกลางวัน เวลาทำ จะทำกลางคืน สงบร่มเย็น ส่วนมากสภาพความเป็นจริง ขึ้นอยู่กับความต้องการของคนใช้ กองปุ๋จาสภาพพร้อมๆ ที่สร้างมีกองใบใหญ่ มีกองลูกตูปเป็นบริวาร ๓ ใบ มีหัวใจกองปุ๋จา บางที่ซ่อมกองหวงกอง ช่างบอกไม่ได้เอาหัวใจไปไหน ไม่ได้เปลี่ยน เราต้องมีความซื่อสัตย์ มีคุณธรรม ศีลธรรม ประจำ ศีลห้า ส่วนหัวใจกองภายในมีเหรียญมีพระ มียันต์ คาถา ต่างๆ ตามความเชื่อ ของแต่ละพื้นที่ เราก็คึกษา ดูแล้วใส่คืน หัวใจไหนพุงก็นำไปคืนวัดแล้วทำใส่ใบใหม่ให้ ปัจจุบันได้รับการสนับสนุนจากสภาวัฒนธรรม จากวัดวาอาราม จากโรงเรียนต่างๆ ได้นำกองปุ๋จามาซ่อม กองปุ๋จาที่สร้าง ทำแบบโบราณ ไม่ว่าจะเป็นกองวัด กองโรงเรียน กองที่ไหนๆ ผมก็จะทรงคุณค่า ใส่หัวใจแบบเดิม ทำให้เหมือนเดิมทุกประการ เพื่อให้เด็กเยาวชนคนรุ่นหลัง ได้ศึกษา รวมถึงสาขาช่าง (สล่ารุ่นหลัง) ได้ศึกษาต่อยอด จากงานของเรา เอกลักษณ์กองปุ๋จาที่เราสร้าง กองเด่นๆ ของเราแท้ๆ ของกองแล้ว ลูกตูปเมืองลำปาง จะไ้ด้านซ้ายมือเรียงกอง ๓ ใบเรียงกัน ทุกอย่างอยู่ที่มุ่มมองสล่า ไม้ต้นเดียวกันก็ทำกองปุ๋จาได้ อยู่ที่สล่า ช่างผู้ทำ ถ้าเราทำให้มันดี มันก็ย่อมดี การที่มีโครงการต่างๆ รวมถึงการสนับสนุนของ ปตท.ของสภาวัฒนธรรมและหน่วยงานอื่นๆ ทำให้เยาวชนรู้จักกองปุ๋จามากขึ้น^{๑๓}

ส่วนประกอบโครงสร้างของกองปุ๋จา (กลองบูชา)

กลองบูชา (กองปุ๋จา) เป็นกลองสองหน้าขนาดใหญ่แขวนหรือวางอยู่บนหอกลอง หรือศาลาตามวัดต่างๆ เป็นกลองที่มีขนาดใหญ่ชื่อว่า “กลองหลวง” หรือกลองแม่ นอกจากนี้ ยังมีกลองขนาดเล็ก จานวน ๓ ใบ ผูกเรียงไว้ใกล้ๆ กับกลองหลวงเพื่อตีสอดแทรก สลับเสียง กลองหลวงเรียกว่า “กลองลูกตูป”

วิธีการสร้างกองปุ๋จา (กลองบูชา)

๑. นำไม้ประดู่ที่ได้ขนาดตามที่ต้องการมาเจาะรู ซึ่งไม้จะต้องไม่กลวงในการเจาะรูนั้น ต้องเจาะรูให้เหลือขอบไม้ไว้ประมาณ ๓-๔ นิ้ว สำหรับกลองใบใหญ่ หากเป็นกลองใบเล็ก ให้เหลือขอบไม้ไว้ประมาณ ๑-๑.๕ นิ้ว

๒. นำหนังวัวดิบมาซึ่งตากให้แห้งประมาณ ๕-๗ วัน ถ้าเป็นหนังวัวตัวผู้ ให้ใช้ตัวผู้ทั้งหมด แต่ถ้าเป็นหนังวัวตัวเมีย ให้ใช้หนังวัวตัวเมียทั้งหมด หุ้มกลองหลวงและกลองลูกตูป แต่ส่วนมากจะนิยมใช้หนังวัวตัวผู้ เพราะให้เสียงไพเราะนุ่มนวลและดังกังวานได้ดี

^{๑๓} สัมภาษณ์นาย ภาณุพันธ์ กายสิทธิ์, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

๓. นำหัวของชำและต้นชำมาตาให้ละเอียด แล้วผสมกับน้ำ นาหนักกลองที่แห้งมาแช่ไว้ประมาณ ๑ คืน เพื่อไม่ให้หนักกลองเหี้ยน และทำให้หนักกลองขยายตัวง่ายขึ้น

๔. นำหนักกลองที่แช่น้ำขำมามัดติดกับก้างหมึกกลอง ปิดหนักกลองไว้แล้วใช้เชือกหรือตอกมัดหนัง โดยเจาะรูหนังเรียกว่าหูหึง แล้วจดจี้ม เพื่อให้ หนักกลองตึง

๕. ให้ชายฉกรรจ์ตีกลองประมาณ ๑ วัน เพื่อให้หนักกลองตึง ๖. เมื่อกลองตึงแล้ว ให้นำปลอกสวมก่อน แล้วจดแช่ตึงหนักกลองรอบๆ ขอบหนักกลองจดครบทุกรูแช่ของกลอง ๗. นาหนักกลองที่หุ้มหนักกลองแล้ว ไปตากแดดเพื่อให้หนังวูแห้งเป็นอันเสร็จขั้นตอนการสร้างกลองบูชา (กลองปู่จา)

การสร้างกลองหลวง จะมีการแกะสลักเป็นลายดอกไม้และลายกนกโบราณ ทั้งสองหัวท้ายของกลอง มีความสวยงามมาก ซึ่งเชื่อว่าน่าจะมามีมาตั้งแต่แรกสร้าง แล้วมีการกลัดแช่กลองบริเวณขอบด้านนอกของขอบลายกนก และมีไม้ที่เหลาเป็นท่อนเล็กๆ ขนาดเท่านิ้วหัวแม่มือ แล้วตอกลงไปในรูของกลองที่มีการเจาะรูไว้แล้ว เพื่อยึดหนักกลองให้ติดกับตัวกลอง ซึ่งเป็นวิธีที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณที่ได้สืบทอดกันมา

การนับโนลกหน้ากลอง

๑. นันทเกรีตี
๒. สลีเมืองขึ้นดี
๓. หมื่นเมืองพรหมดี
๔. สารมอยู่สร้างดี
๕. ม้างสังโฆ ไม่ดี
๖. โพธิสัตว์ ดี
๗. วัดพระเจ้าไม่ดี

เดือนสำหรับหมึกกลอง

๑. เดือนสิบสอง เดือน กันยายน
๒. เดือนเกียง เดือน ตุลาคม
๓. เดือนสี่ เดือน มกราคม
๔. เดือนหก เดือน มีนาคม

การนับเดือนของชาวเหนือหรือชาวล้านนา จะนับไม่เหมือนที่อื่นๆ โดยจะไม่เรียกชื่อเดือนตามปฏิทินของทางภาคกลาง แต่จะเรียกชื่อเดือนเป็นตัวเลขและตามภาษาของชาวเหนือเองเช่น เดือน ๔ เดือน ๖ เดือนเกียง เป็นต้น นำมาเปรียบเทียบได้ ดังนี้

เดือน ๔ ตรงกับ เดือนมกราคม

เดือน ๕ ตรงกับ เดือนกุมภาพันธ์

เดือน ๖ ตรงกับ เดือนมีนาคม
 เดือน ๗ ตรงกับ เดือนเมษายน
 เดือน ๘ ตรงกับ เดือนพฤษภาคม
 เดือน ๙ ตรงกับ เดือนมิถุนายน
 เดือน ๑๐ ตรงกับ เดือนกรกฎาคม
 เดือน ๑๑ ตรงกับ เดือนสิงหาคม
 เดือน ๑๒ ตรงกับ เดือนกันยายน
 เดือนเกียง ตรงกับ เดือนตุลาคม
 เดือนยี่ ตรงกับ เดือนพฤศจิกายน
 เดือน ๓ ตรงกับ เดือนธันวาคม

วันครบหุ้มกลอง

๑. วันยี่
๒. วันเหมา หุ้มกลองศึก
๓. วันเม็ด
๔. วันเส็ด
๕. วันไก่อ

การเขียนคาถาสาวหุ้มนหน้ากลอง

คำว่า หุ้มหรือหุ้ม แปลว่า ชอบ ทำนองเดียวกับคำว่า ชอบสู่ หมายถึง ชอบใจหรือชอบในเชิงชู้สาวหรือชอบเหลือเกินทำนองนั้น คาถาสาวหุ้มนั้นทั้งที่เป็นภาษาบาลี ภาษาพื้นถิ่นล้านนา ภาษานานาชาติอื่นๆ เช่น ไทใหญ่ พม่า ขอม หรือที่ไม่เป็นภาษาใดๆ ก็มีคือแปลไม่ออก คาถาเป็นของคู่ตัวชายชาวล้านนา กล่าวกันว่า “ชายใดบ่มีคาถา บ่ได้สักยันต์ขาลาย บ่เป็นชายแท้ว่าอัน” ส่วนคนที่ถือคาถาขึ้น หมายถึงคนที่ใช้คาถาแล้วสัมฤทธิ์ผลด้วยดี ส่วนมากจะเป็นคนดิบคือคนที่ยังไม่เคยได้บวชเรียน และได้คาถาโดยแอบจำมาหรือลักจำ เชื่อว่าจะถือขึ้นดินกแล คือใช้ได้หลังมีพลังมาก คาถามหานิยมสาวหุ้มใช้เสกเป่า เพื่อให้บุคคลที่ตนหมายใจนั้นรู้สึกพอใจหรือมีไมตรีจิตต่อตัวเราเป็นพิเศษ

วิธีในการใช้ ให้ท่องระลึกในใจแล้วเสกเป่า เสกใส่สิ่งของต่างๆ เช่น เสกแป้ง เสกน้ำล้างหน้า เป็นต้น สำหรับคาถาสาวหุ้มที่เขียนลงบนหนังก่องปูจาด้านใน ก่อนที่จะมีการหุ้มก่องปูจา เพื่อให้เสียงกลองดังไพเราะ ใครอยู่ที่ไหนถ้าได้ยินเสียงกลองแล้วจะทำให้ติดใจในเสียงกลองนั้น และอีกประการหนึ่งการสร้างก่องปูจาทุกครั้งจะมีการทำ หัวใจกลอง โดยจะมีการเขียนคาถาอาคมลงไปบรรจุภายในกลองอยู่ ดังนั้นส่วนมากจึงพบคาถาทางด้านเมตตามหานิยมในใจก่องปูจา

คาถาใส่หัวใจกองปู่จา

คาถาที่เป็นหัวใจกลองเขียนเป็นภาษาทางภาคเหนือ คือ หื้อเสียงกว่าฟ้า เสียงหนักรักกว่านางปันहुง รักกว่าหลอน แสนขอนวอนใจ อยู่บ่ได้ ตูจักหื้อมิงปาวเสียงขวาง หื้อมีเสียงถึงเทวดาอยู่อากาศ เสียงฟ้าฟาดแสนดี ตูจักหื้อมิงปาว เสียงขวางหื้อมิงรัก รักเอยสวาหุบ

ชนิดของกองปู่จา (กลองบูชา)

การสร้างกลองบูชา (กลองปู่จา) จะสร้างขึ้นตามคติความเชื่อ เพราะถือว่าเป็นของมงคลประจำบ้าน ประจำเมือง จึงมีคติการสร้างที่หลากหลาย และในกลอง (กอง) จะต้องบรรจุน้ำเต้าลงยันต์ เพื่อเป็นใจกลอง

ขนาดและลักษณะของกลองบูชา (กองปู่จา) เป็นกลองประเภทซึงหนึ่งสองหน้า มีขนาดใหญ่ ขุดเจาะด้วยไม้สัก ไม้ประดู่ หรือไม้ขนุน เส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๗ นิ้วขึ้นไป ยาวประมาณ ๕๖ นิ้ว ตอกด้วยหมุดที่ทำจากไม้เนื้อแข็ง (แซ่ว) กลองใหญ่เรียกว่า “แม่” ส่วนกลองเล็ก อีก ๓ ลูก เรียงตามขนาดและเสียงต่างกันไป เรียกว่า “ลูกต๊อบ” นิยมทำจากไม้ต้นเดียวกัน นอกจากนั้นตามคติความเชื่อของคนเมืองน่าน กลองบูชา (กลองปู่จา) เป็นของสูง เป็นเครื่องหมายของความศักดิ์สิทธิ์ เชื่อกันว่าหัวใจของความสามัคคีของหมู่บ้านอยู่ที่กลองบูชา (กลองปู่จา) จึงจำเป็นต้องมีขนาดสัดส่วนการผูกโฉลกที่ถูกต้อง รวมถึงทิศทางของการวางกลองและการแขวนกลองได้ถูกต้องตามตำรา

ชนิดของกองปู่จา (กลองบูชา) ตัวแม่กลอง มีลักษณะ ดังนี้

๑. กลอง นันทเกรี มีหน้ากลองกว้าง ๖ กำมือต่อกัน ยาว ๑๖ กำมือต่อกัน
๒. กลอง สุขาวหา มีขนาดความยาว เป็นสองเท่าของหน้ากลอง
๓. กลอง ไชยเกรี มีความยาวเป็น ๓ เท่าของรัศมีของหน้ากลอง
๔. กลอง เกรี มีความยาวเท่าเส้นผ่าศูนย์กลางของหน้ากลอง
๕. กลอง รัตนเกรี มีความยาวเท่ากับความยาวของรัศมีของหน้ากลอง

ทั้งนี้ กลองบูชา (กลองปู่จา) จะถูกตีและยึดด้วยลิ้มไม้ที่เรียกว่า “ไม้แซ่” วัสดุที่ใช้เสียบไม้แซ่ เรียกว่า “รูแซ่ว” เพื่อความเป็นมงคลจะต้องเจาะรูแซ่วให้เป็นมงคล โดยให้ดูโฉลกรูแซ่ว ดังนี้

๑. ตีฟาดผี
๒. ตีกินเหล้า
๓. ตีอยู่เฝ้านาง
๔. ตีมาเมืองใหม่ (ตีมาเมืองใหม่)
๕. ตีอุ้มตัวกินเมือง

๔.๒.๓ การอนุรักษ์ด้วยการสร้างเครือข่ายก่องปู้จาในชุมชน

การอนุรักษ์ด้วยการสร้างเครือข่ายก่องปู้จา เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้ชุมชนได้มารวมกันเครื่องอนุรักษ์ และรวมกลุ่มกันเมื่อเวลาว่างงาน รวมทั้งมีการนัดฝึกซ้อมกันเป็นประจำทุกๆ วัน โทนก่อนวันพระหนึ่งวัน มีบทสัมภาษณ์ดังนี้

ร้อยตำรวจตรีเทียนชัย บุญคำบุตร ได้ให้ข้อมูลว่า การเข้าค่ายของแต่ละอำเภอจะมีการมารวมกันเป็นเครือข่าย โดยมีครูกลองมาฝึกหัดให้ได้เรียนรู้วิชาการในการตีกลองตามตัวโน้ต เพื่อให้ผู้ฝึกได้เรียนรู้กันไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีการสนับสนุนจาก บริษัท ป.ต.ท. จ.ลำปาง ด้วยการกำหนดสถานที่ในการเข้าค่าย ณ วัดพระเจดีย์ขาวหลังเป็นประจำทุกปี ซึ่งเป็นศูนย์รวมของเครือข่ายหลักประจำจังหวัดลำปาง^{๑๔}

การสร้างเครือข่ายเป็นสิ่งที่ทำให้ช่วยในด้านการส่งเสริมให้เยาวชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของก่องปู้จา และประเพณีวัฒนธรรมของจังหวัดลำปางด้วย อีกประการหนึ่งเป็นการสร้างความสามัคคีให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่และสังคมโดยรวมในการสืบต่อสู่รุ่นลูกหลานในอนาคตได้อีก และเป็น การช่วยอนุรักษ์ส่งเสริมให้นานาชาติได้รับรู้ถึงของดีเมืองลำปาง โดยเฉพาะประเพณีการตีก่องปู้จา เป็นการส่งเสริมให้ชาวต่างชาติได้มาท่องเที่ยวจังหวัดลำปางมากขึ้นต่อไป

๔.๒.๔ หลักพุทธธรรมกับการอนุรักษ์ก่องปู้จา

พระปริยัติยากร ผู้อำนวยการโรงเรียนวิสุทธิวิทยากร ได้ให้ข้อมูลว่า หลักพุทธธรรมกับการอนุรักษ์ก่องปู้จา มีความเกี่ยวข้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาอย่าง เช่น สัจจะ, ทม, ขันติ, จาคะในหลักธรรมข้อนี้จะทำให้ประสบผลสำเร็จในทุกด้าน^{๑๕} และพระพรหมคุณาภรณ์ ได้กล่าวในหนังสือพุทธธรรมกล่าวว่า สัจจะ มี ๒ ระดับ คือ

๑. สมมติสัจจะ ความจริงโดยสมมติ (เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า โวหารสัจจะ ความเจริญโดยโวหาร หรือโดยสำนวนพูด) คือ จริงตามสมมติร่วมกัน ตามที่ได้ตกลงกันไว้ หรือหมายรู้ด้วยกัน เป็นเครื่องมือสื่อสาร พอให้สำเร็จประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เช่น คน สัตว์ คนดี คนชั่ว ไต้อะ แก้อี้ เป็นต้น

๒. ปรมัตถสัจจะ ความจริงโดยปรมัตถ์ คือ จริงตามความหมายสูงสุด ตามความหมายแท้ อย่างเข้าใจกันได้ เพื่อสำหรับให้เกิดความรู้ความเข้าใจเท่าทันความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลาย คือ รู้จัก

^{๑๔} สัมภาษณ์ ร้อยตำรวจตรีเทียนชัย บุญคำบุตร ๔๒๙, หมู่ ๑๓ ถ.พระเจ้าทันใจ ซอย ๑๑ ต.ต้นธงชัย อ.เมือง จ.ลำปาง, ๓ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๑๕} พระปริยัติยากร ผู้อำนวยการโรงเรียนวิสุทธิวิทยากร ปริยัตติวุฑโฒ ผู้อำนวยการโรงเรียน วิสุทธิวิทยากร อ.เมือง จ.ลำปาง, ๓ มีนาคม ๒๕๖๐.

สิ่งเหล่านั้นตามที่มีนัยเป็น และเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด คือ การหยั่งรู้สัจธรรม ที่จะทำให้เกิดความยึดติด ถือมั่นหลงผิดทั้งหลายสลายหมดไป^{๑๖} บุคคลที่มีสัจจะทำอะไรก็ตามย่อมนำมาซึ่งความสำเร็จ

นาย อธิ พุ่งเกล้า ได้ให้คำสัมภาษณ์ว่า การอนุรักษ์ท้องทุ่งเกี่ยวกับธรรมนั้นต้องมีความอดทนมีสมาธิ และมีระเบียบวินัยในการทำงานเป็นทีมในการรู้จักวางแผน มีความคิดสร้างสรรค์ในการตีจังหวะใหม่ๆ คิดการแสดงประกอบกับการตีกลอง รู้จักบุญคุณต่อผู้ฝึกสอนและมีความรักต่อพระพุทธรูปศาสนา^{๑๗}

ร้อยตำรวจตรีเทียนชัยได้ให้ความเห็นว่า การสร้างและความตระหนักถึงความสามัคคีธรรมให้เกิดขึ้นในชุมชน และสร้างขันติธรรมให้เกิดขึ้นในหมู่คณะให้จงได้ และนำไปสู่หลักสงเคราะห์ซึ่งกันและกันของคนในชุมชนให้ร่วมระหนกรู้ในการรับผิดชอบ การดูแลรักษาวัฒนธรรมที่ดี เพราะวัฒนธรรมสร้างคน และคนร่วมกันสร้างชาติ^{๑๘} การอนุรักษ์ท้องทุ่งนั้นมีหลักธรรมหลายอย่าง เช่น สังคหวัตถุ แปลว่า สิ่งเป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์ สิ่งอันเป็นความเอื้อเพื่อเกื้อกูล ๑. ให้ปันสิ่งของของตนแก่ผู้อื่นที่ควรให้ ๒. การพูดเอาใจ มีวาจาไพเราะน่าฟัง น่ารัก พูดในสิ่งเป็นคุณเป็นประโยชน์ ๓. ประพฤติสิ่งที่ประเสริฐ ไม่เหลวไหล ๔. วางตนเสมอ ไม่ถือตัว ผู้ประพฤติธรรม ๔ ประการนี้ย่อมสามารถสมานสามัคคีให้แน่นแฟ้น เป็นผู้มีบริษัทบริวารมาก^{๑๙} และเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นไว้ได้ และคนที่มีบุญคุณแก่ส่วนรวมถือว่าเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และควรนำหลักพุทธธรรมมาใช้ มีพรหมวิหารธรรมประจำใจเป็นผู้มีจิตใจที่ประเสริฐ และยิ่งใหญ่กว้างขวางดุจดั่ง พระพรหม ๔ อย่าง ดังนี้ คือ

๑. เมตตา ความรัก คือ ความปรารถนาดี มีไมตรี ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข

๒. กรุณา^{๒๐} ความสงสาร คือ อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์โศกใจที่จะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, หน้า ๕๕.

^{๑๗} สัมภาษณ์นาย อธิ พุ่งเกล้า เจ้าหน้าที่ธุรการ โรงเรียนพิชัยวิทยา อ.เมือง จ.ลำปาง, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๑๘} สัมภาษณ์ ร้อยตำรวจตรี เทียนชัย บุญคำบุตร ๔๒๙, หมู่ ๑๓ ถนนพระเจ้าทันใจ ซอย ๑๑ ต.ต้นธงชัย อ.เมือง จ.ลำปาง, ๓ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๑๙} คณานาจารย์โรงพิมพ์เลี้ยงช้าง, **นวโกวาท**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: เลี้ยงช้าง, ๒๕๕๓), หน้า ๗๕.

^{๒๐} กรุณา หมายถึง การลงมือทำ ไม่ใช่แต่เพียงสงสารอย่างเดียว และกรุณาจริงๆ เพราะคำว่า **กรุณา** มาจากภาษาบาลีว่า **กร ธาตุ** ในการกระทำ คือ ต้องลงมือไปทำช่วยเหลือด้วยความจริงใจ.

๓. มุทิตา ความเบิกบานพลอยยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข ก็มีใจแช่มชื่นเบิกบาน เมื่อเห็นเขาทำดีงามประสบความสำเร็จก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย พร้อมทั้งจะช่วยส่งเสริมสนับสนุน

๔. อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง คือ มองตามเป็นจริง โดยวางใจเรียบสม่ำเสมอ มั่นคงเที่ยงตรงดุจดั่ง มงเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดี หรือชั่วสมควรแก่เหตุที่ตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัย วางตน และปฏิบัติไปตามหลักการ เหตุผล และความเที่ยงธรรม^{๒๑} ในพระไตรปิฎกกล่าวว่า พรหมวิหารธรรม (ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม)^{๒๒} คนมีพรหมวิหารธรรมย่อมไม่เบียดเบียนกัน ดังในอังคุตตรนิกาย ติกนิบาตรกล่าวไว้ว่า “อาวุโส คนที่โกรธขึ้นมาแล้ว ถูกความโกรธครอบงำแล้ว มีจิตอันความโกรธยึดครองไว้แล้ว ย่อมอาจล้างผลาญชีวิตของกันและกันได้ทีเดียว”^{๒๓} การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันต้องเผื่อใจเขาใจเรา และต้องมีขันติธรรมด้วย ดังในวิสุทธิมรรคกล่าวว่า ต้องพิจารณาให้อานิสสของขันติ ทั้งนี้โดยอาศัยที่พระพุทธร่องค์ตรัสสอนไว้เป็นหลัก^{๒๔} เช่น ในพระไตรปิฎกกล่าวว่า

“ขันติ คือ ความยับยั้งใจไว้ได้ เป็นธรรมเครื่องเผาบาปให้เหือดแห้งสิ้นเยี่ยม”^{๒๕} เรายกย่องบุคคลผู้มีขันติเป็นกำลัง มีขันติเป็นกองทัพบว่าเป็นพราหมณ์^{๒๖} คุณธรรมที่จะเป็นเครื่องป้องกันความฉิบหาย และนำไปซึ่งประโยชน์อันยิ่งใหญ่มาให้ตนและคนอื่น ที่จะประเสริฐวิเศษยิ่งไปกว่าขันตินั้น ย่อมไม่มี^{๒๗}” ความอดทนที่ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการทำ ความดี หรือทำกิจกรรมความดีร่วมกันได้ เป็นการบอกถึงจิตใจภายใน คือเป็นคนมีธรรมภายในใจ และโดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการช่วยกันอนุรักษ์ของเก่าไว้ ซึ่งเป็นของที่มีคุณค่าทางจิตใจ ซึ่งมีกองปูจาที่เป็นของสูงและเคารพตามความเชื่อของคนลำปาง หรือชาวพุทธโดยทั่วไป และแฝงด้วยหลักธรรมต่างๆ ที่ชาวลำปางได้นำมาปฏิบัติ สิ่งที่เกิดขึ้นเห็นได้อย่างชัดเจน คือมีความเอื้อเฟื้อมีน้ำใจ บอกถึงความเมตตาที่ออกมาจากภายใน ดังในพระไตรปิฎกกล่าว เป็นภาษาบาลีไว้ว่า

โย อปฺปทฺทฺธสฺส นรฺสฺส ทฺทฺสฺสตี

สุทฺธสฺส โปสฺสส อนนฺคณสฺส

^{๒๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **ธรรมบุญชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒๐.

^{๒๒} ที.ปา. (ไทย) ๓/๓๐๕/๒๗๕.

^{๒๓} ดุราลละเอียดใน อง.ตัก. (ไทย) ๒๐/๓๒/๒๙๒.

^{๒๔} พระพุทธโฆสเถระ รัตน, สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร แผลและเรียบเรียง), **คัมภีร์ วิสุทธิมรรค**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๔๘๒.

^{๒๕} ดุราลละเอียดใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๐/๕๐.

^{๒๖} ดุราลละเอียดใน ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๙๙/๑๕๙.

^{๒๗} ดุราลละเอียดใน ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๕๐/๓๖๕.

ตเมว พาลํ ปจเจติ ปาป^{๒๘}

“ผู้ใดประทุษร้ายต่อคนผู้ไม่มีความผิด ทั้งเป็นคนบริสุทธิ์หมดจด หมดกิเลส บาปจะส่งผลให้เขาผู้นั้นซึ่งเป็นคนพาลเสียเอง เหมือนธูลีอันละเอียดที่คนชดไปทวนลมย่อมจะปลิวกลับมาถูกเขาเองฉะนั้น”^{๒๙} หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีหลายอย่าง โดยเฉพาะหลักธรรมเพื่อความเจริญของสังคม ดังพระพุทธองค์ตรัสกับพราหมณ์ว่า

“พราหมณ์ สมัยหนึ่ง เราอยู่ที่สารันทเจดีย์ เขตกรุงเวสาลี ได้แสดง อปริหานิยธรรม ๗ ประการนี้ แก่พวกเจ้าวัชชี พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญ อย่างเดียวไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่พวกเจ้าวัชชียังมีอปริหานิยธรรมทั้ง ๗ ประการนี้อยู่และใส่ใจจอปริหานิยธรรมทั้ง ๗ ประการนี้อยู่” เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ วัสสการพราหมณ์มหาอำมาตย์แคว้นมคธ ได้กราบทูลดังนี้ว่า

“ข้าแต่ท่านพระโคตม พวกเจ้าวัชชีมีอปริหานิยธรรมแม้เพียง ข้อเดียวก็พึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียวไม่มีความเสื่อมเลย ไม่จำเป็นต้องกล่าวว่า มีครบทั้ง ๗ ประการ ข้าแต่ท่านพระโคตม พระราชาแห่งแคว้นมคธพระนามว่า อชาตศัตรู เวเทหิบุตร ไม่ควรทำสงครามกับพวกเจ้าวัชชี นอกจากจะใช้วิธีปรองดองทางการทูต หรือไม่ก็ทำให้แตกสามัคคีกัน ข้าแต่ท่านพระโคตม ถ้าอย่างนั้นบัดนี้ ข้าพระองค์ขอทูลลากลับ เพราะมีกิจมาก มีหน้าที่ที่จะต้องทำอีกมากพระพุทธเจ้าข้า”^{๓๐}

ดังสมบุรณ์ ตาสนธิ ได้กล่าวว่า ถ้าดูตามหลักอปริหานิยธรรมทั้ง ๗ ประการ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสแล้ว เมื่อหันกลับมามองสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นสภากาการเมืองระดับชาติ ระดับท้องถิ่น หรือระบบราชการไทยนั้น ก็คงเป็นเครื่องเตือนใจได้ว่า สังคมไทยอยู่ในภาวะที่เสื่อมโทรมลงทุกที เพราะสังคมปัจจุบัน (ตามเสื่อมต่างๆ) มีแต่ประพัตติตรงกันข้ามกับอปริหานิยธรรมทั้ง ๗ ประการ คือ

๑. นานที่ถึงจะประชุมกันครั้ง

๒. มาสายเป็นประจำ ต่างคนต่างมา เมื่อเลิกก็ไม่พร้อมกัน ต่างคนต่างเลิกคนละเวลา (กลับก่อนเป็นการกระเทีบอกถึงความไม่พร้อมเพรียงกัน)

๓. สิ่งใดเป็นประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามอันมีค่า ที่บรรพบุรุษได้กำหนดไว้ ตั้งไว้ ชนรุ่นหลังใช้อ่านาจ หรือความรู้จากต่างประเทศที่ตนเรียนมาถอดถอน ยกเลิกทิ้ง แล้วกลับยึดยึดใส่ประเพณีวัฒนธรรมใหม่แทนที่

๔. ไม่เคารพบูชากษัตริย์หรือบรรพชน ผู้มีความประพัตติที่ดีงาม เป็นที่เคารพบูชาของท้องถิ่น และประเทศชาติ ที่ได้ก่อร่างสร้างบ้านเมืองมา ยังไม่พอ แถมยังใส่ร้ายป้ายสีผู้มีอุปการคุณเหล่านี้ต่างหาก (กรรมย่อมตามสนองผู้ที่คิดร้ายใส่ร้ายคนดีอย่างแน่นอน)

^{๒๘} ดูรายละเอียดใน ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๒๕/๗๐.

^{๒๙} คัมภีร์ วิสุทธิมรรค, หน้า ๔๙๙.

^{๓๐} ที. มหา. (ไทย) ๒/๑๓๕/๘๑.

๕. ถูคร่ำชื่นใจ ไม่ให้เกียรติสตรี ทั้งระดับรากหญ้าจนถึงระดับชาติ

๖. สิ่งใดเป็นโบราณวัตถุ ไม่อนุรักษ์ ไม่บูรณะ แต่กลับไปทำลาย

๗. พระภิกษุที่มีศีลธรรมอันดีงาม (อาจรวมถึงคนดีในสังคมด้วย) ไม่เคยดูแลเอาใจใส่ ไม่อุปถัมภ์บำรุงท่าน กลับขับไล่ท่านออกจากสังคม แต่ในขณะเดียวกันไปอุปถัมภ์บำรุงพระภิกษุที่เป็นพวกอลัชชี (พวกทำชั่วแล้วไม่ละอายต่อสังคม และไม่ละอายต่อผลของบาป) ที่มีอำนาจในสังคม^{๓๑} อีกประการหนึ่ง ประชาชนสังคมหรือประเทศชาติที่เอื้อเพื่อสงเคราะห์กันด้วยสังคหวัตถุธรรม ย่อมอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข ดังในอรรถกถากล่าวว่า

รัฐที่สงเคราะห์ด้วยสังคหวัตถุ ๔ ประการ ... ย่อมเป็นรัฐที่เจริญ มั่นคง มีข้าวน้ำสมบูรณ์ ปลอดภัย ปราศจากโจรผู้ร้าย^{๓๒} ไม่ว่าจะเป็นรัฐหรือชุมชนใดก็ตามหากนำหลักธรรมไปปฏิบัติสังคมย่อมเจริญไม่มีความเสื่อมเลย

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การอยู่ร่วมกันในสังคมจำเป็นต้องมีหลักธรรม หรือนำหลักธรรมไปใช้ ทั้งผู้ที่เป็นประชาชนทั่วไปและผู้นำประเทศหรือผู้นำของบ้านนั้นๆ โดยเฉพาะการนำหลักแห่งความเจริญ คืออปริหานิยธรรมไปปรับใช้ เมื่อสังเกตและศึกษาดูดีๆ แล้ว หลักธรรมทั้ง ๗ ข้อนี้ สามารถนำไปใช้ได้ทุกข้อ และข้อ ๓ กับข้อ ๖ บอกว่า สิ่งใดเป็นโบราณวัตถุ ควรอนุรักษ์ ควรบูรณะ ไม่ควรไปทำลาย เพราะเป็นสิ่งที่มีอยู่แล้ว และเป็นประเพณีวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า โดยเฉพาะการนำหลักธรรมนี้ไม่ใช้ในการร่วมกันอนุรักษ์ “ก่องปู่ย่า” ซึ่งเป็นของเก่าแก่และมีคุณค่าต่อจิตใจด้วย ชาวพุทธล้านนาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปางจึงมีการร่วมมือกันทั้งฝ่ายเจ้าคณะจังหวัด และฝ่ายสภาวัฒนธรรมจังหวัดพร้อมพระชุมชนได้ร่วมกันอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดี

๔.๒.๕ ปัญหาอุปสรรคในการอนุรักษ์ก่องปู่ย่า

ปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์ก่องปู่ย่า เนื่องจากกลองโบราณทำจากไม้เมื่อโดนน้ำหรือความชื้นจะทำให้กลองมีการผุและเปื่อยเสียได้ ช่าง หรือพระสงฆ์ที่ดูแลรับผิดชอบจึงได้มีการสร้างโรงเก็บกลองไว้โดยเฉพาะ แต่ต้องมีชากลองที่ยกสูงจากพื้นเพื่อป้องกันความชื้นจากพื้นล่าง และปัญหาอีกอย่าง คือ ปัจจุบันนี้ต้นไม้ใหญ่หายากการที่จะสร้างกองให้ได้ตามวัตถุประสงค์ก็ทำได้ลำบากสำหรับช่างทำกลองแบบโบราณ เมื่อมีการเสียหายวิธีการรักษา คือต้องหาชิ้นส่วนของไม้มาปะเอาเพื่อรักษาของเก่าไว้ และช่างแบบโบราณจะทำกลองแต่เฉพาะแบบโบราณเท่านั้น เนื่องจากไม้หายากการทำกลองจึงมีช่างใหม่อีกกลุ่มหนึ่งขึ้นมารวมกันทำกลองแบบประยุกต์ คือ เอาถังน้ำมัน ๒๐๐ ลิตร

^{๓๑} สมบูรณ์ ตาสนธิ, *กว่าจะเป็นพระพุทธเจ้า*, (นนทบุรี : ธิงค์ ปียอนด์ บุ๊คส์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔๔-๑๔๕.

^{๓๒} อ.อรรถกถ.อ. (ไทย) ๓๗/๙๑/๒๔๖.

มาทำแล้วใช้ชิ้นส่วนของไม้ประกบด้านนอก หรือครอบด้านนอกอีกที โดยอาศัยการพัฒนาจากกลองแบบโบราณ และภายในกลองไม่มีหัวใจ ไม่ลงคาถาเหมือนก้องปู้จาแบบโบราณ

การสร้างกลองช่างแบบโบราณจะทำแบบอนุรักษ์ หรือทำแบบโบราณส่วนช่างสมัยใหม่มีการใช้วัสดุมาประยุกต์เข้าด้วยกันระหว่างไม้กับโลหะที่เป็นถึงน้ำมัน ๒๐๐ ลิตร ใช้ไม้ประกบครอบถึงด้านนอกเพื่อให้เสียงมีน้ำหนักและแข็งแรงคงทน และสะดวกต่อการขนย้ายเพื่อไปตีในเวลาในงานเทศกาลต่างๆ ถือว่าเป็นเครื่องดนตรีสมัยใหม่แบบประยุกต์ โดยพัฒนามาจากกลองแบบโบราณ

๔.๒.๖ ผลสัมฤทธิ์ของก้องปู้จา

ผลสัมฤทธิ์ของก้องปู้จา คือ ได้ทำการอนุรักษ์ฟื้นฟูขึ้นมาให้มีการตีกลองทั้งภายในวัด และภายนอกวัด ด้วยเหตุผลเพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีวัฒนธรรมสู่ลูกหลาน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่เป็นต้นแบบ หรือภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น แต่ไม่มีตัวโน้ตในการฝึกสอนที่ชัดเจน อีกอย่างหนึ่งมีครูที่สอนในโรงเรียนฝึกสอนโดยมีตัวโน้ตในการฝึกที่ชัดเจน และการสืบสานประเพณีการตีกลองทั้ง ๒ อย่างนี้ มีผลสัมฤทธิ์ด้วยการต่อยอด คือ การฝึกสอนในโรงเรียน หรือชุมชนแบบพี่สอนน้อง และมีการเชื่อมสัมพันธ์เครือข่ายระหว่างอำเภอหนึ่งสู่อีกอำเภอหนึ่งของจังหวัดลำปางด้วย เพื่อให้มีการตีร่วมกันและผลที่ได้รับ คือ ทำให้เกิดความสามัคคีในการช่วยกันอนุรักษ์ก้องปู้จาร่วมกันให้ยั่งยืน

ก้องปู้จามีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และเป็นสิ่งที่ตั้งถามหากใครนำสร้างขึ้นมาแล้วนำไปทำบุญถวายวัดย่อมได้บุญมาก โดยมีการกล่าวถึงผลของการถวายก้องปู้จาไว้เรียกว่า อานิสงส์หรือผลของบุญ การถวายก้องปู้จาให้เป็นทานด้วยจิตศรัทธา ส่งผลทั้งชาตินี้และในภพชาติต่อไปจะทำให้มีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วทุกสารทิศ ไปสู่สถานที่ใดมีคนรู้จักเคารพนับถือ กระทำการทำงานสิ่งใดย่อมเจริญก้าวหน้ามีวาจาดีกังวานคนนิยมชมชอบ และคำพูดศักดิ์สิทธิ์เป็นที่น่าเกรงขามเชื่อถือ ได้รับความเคารพ ส่งผลอานิสงส์ให้ติดต่อด้านค้าขายดีมีชื่อเสียงดังไกล ผู้ที่มีความบกพร่องทางเสียง เช่น เสียงแหบ เสียงแห้งทั้งหลายจะทำให้เสียงดี การถวายก้องเพื่อใช้บอกเวลาในวัด ย่อมได้อานิสงส์จะทำให้มีเกียรติภูมิชื่อเสียงไปทั่วทั้งสามโลก และเป็นทีที่เคารพรักทั้งพรหมโลก เทวโลก และมนุษย์โลกทั้งหลายด้วย ถ้าหากสิ้นชีพไปแล้วก็จะได้ไปเกิดบนสวรรค์สวดยทิพย์สมบัติที่ตนทำเสพสุขสันกาลนาน ด้วยอานิสงส์แห่งการทำบุญถวายก้องปู้จานี้เป็นเหตุ

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง ศึกษาการอนุรักษ์กองปู่จาของชาวพุทธ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาของกองปู่จา และเพื่อศึกษาคุณค่ากองปู่จาของชาวพุทธในล้านนา และเพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์กองปู่จาของชาวพุทธในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เป็นการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล คือ พระไตรปิฎก หนังสือและเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ท่านผู้รู้เกี่ยวกับกองปู่จาในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง จำนวน ๒๔ คน แบ่งเป็น พระสงฆ์ ๘ รูป และชาวบ้าน ๑๖ คน ซึ่งจะสรุปเนื้อหาสาระสำคัญของการวิจัย และข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

๕.๑.๑ ความเป็นมาของกองปู่จาในล้านนา

ความเป็นมาของกองปู่จาจากการศึกษาพบว่า กองปู่จา หมายถึง กลองขนาดใหญ่ ซึ่งด้วยหนังสือหน้าลงอักษรตัวเมือง (อักษรตัวธรรม) ภายในเรือนกลอง หรือ เรียกว่าน้ำเต้า และนอกจากนั้นก็มีกลองบริวารลูกเล็ก ๓ ลูก เรียกว่า ลูกต๊อบ มัดอยู่ด้านข้าง ซึ่งถือเป็นกลองประจำวัดอันเป็นสถาบันศาสนาพุทธ กลองปู่จาเป็นกลองที่เกิดจากศรัทธา เกิดขึ้นจากความเชื่อ และถือว่ากลองเป็นของสูง ศรัทธาความเชื่อของชาวล้านนา ถือว่าเป็นกลองอันศักดิ์สิทธิ์ที่บรรพบุรุษสร้างไว้ใช้เป็นวัตถุธรรม แทนนามธรรมอันเป็นเครื่องสักการะประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และตั้งชื่อตามลักษณะกิจกรรมในการตีถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา ในวันโกน วันพระ หรือตีบูชาพระรัตนตรัยเมื่อพิธีกรรมทางศาสนาเสร็จลง

กลองบูชาล้านนา มีบทบาทในการตีเพื่อเป็นอาณัติสัญญาณ และใช้เป็นเครื่องดนตรีสร้างความสนทริยภาพในชุมชน เมื่อมีงานบุญในวัด นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาการกลองบูชาให้ร่วมสมัยเพื่อใช้ตีเชิงอนุรักษ์ในงานประเพณีวัฒนธรรม สร้างความเชื่อมโยงความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างวัดกับชุมชนในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งนิยมกันอย่างที่พบเห็นในปัจจุบัน

๕.๑.๒ คุณค่าก่องปู้จาของชาวพุทธในล้านนา

จากการศึกษาคุณค่าของก่องปู้จาในล้านนา พบว่าก่องปู้จาเป็นก่องขนาดใหญ่มีคุณค่าเชื่อมโยงความสัมพันธ์อันดีงาม สร้างความสามัคคีธรรมในหมู่คณะ ทำให้ชาวบ้านพร้อมใจกันทำกิจกรรมตามจังหวะสัญญาณที่ตั้งมาจากกลองภายในวัด ก่องปู้จามีคุณค่าหลายทางทั้งในอาณาจักรและศาสนจักร โดยมีเนื้อหาสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

คุณค่า คือ สิ่งที่เกิดขึ้นและใช้สร้างความสุนทรีภาพ เป็นทั้งวัตถุประสงค์ที่จับต้องได้ และนามธรรมที่จับต้องไม่ได้ อันปรากฏขึ้นในชุมชน สังคม และส่งผลให้ชาวพุทธโดยเฉพาะชาวพุทธล้านนาลำปาง เข้าใจและเข้าถึงรากฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มคนในภูมิภาค การยอมรับ หรือการรับเอาวัฒนธรรมจากภายนอกศรัทธาความเชื่อเดิม และการรับเอาผสมผสานจึงเกิดเป็น ประเพณีวัฒนธรรม ตามวิถีชีวิตประจำวัน ซึ่งคำว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน สะท้อนเห็นสิ่งที่มีมา และถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่กลุ่มคนอีกรุ่นหนึ่งได้อย่างยาวนาน ในการเรียนรู้วัฒนธรรม แบบปรับประยุกต์และปรับเปลี่ยนแปลง จนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ ทางสังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่เป็นไป มีเอกลักษณ์เฉพาะตน คุณค่าที่พบจากก่องปู้จา แบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑) คุณค่าด้านวัตถุประสงค์ ๒) คุณค่าด้านนามธรรมหรือ จัดเป็นจริยธรรม และคุณธรรม คุณค่าก่องปู้จาเป็นภูมิปัญญาสื่อความหมายทางประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น คุณค่าก่องปู้จาในฐานะเป็นเครื่องช่วยอนุเคราะห์ชาวบ้าน ก่องปู้จาในฐานะเป็นก่องพิธีกรรมความเชื่อท้องถิ่น คุณค่าในการใช้เป็นอาณัติสัญญาณบอกถึงความคงอยู่ทางสุนทรีภาพในสังคม นอกจากนี้ยังมีคุณค่าทางด้านจิตใจสร้างความสามัคคีและทรงคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจที่สนับสนุนการท่องเที่ยวของจังหวัดลำปางได้เป็นอย่างดี

๕.๑.๓ กระบวนการอนุรักษ์ก่องปู้จา

จากการศึกษาความกระบวนการอนุรักษ์ก่องปู้จาของชาวพุทธในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง พบว่า การอนุรักษ์ก่องปู้จาในวัดและนอกวัด มีความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยผู้วิจัยได้สรุปประเด็นสำคัญได้ ดังนี้

ก. การอนุรักษ์ก่องปู้จาในวัด

การอนุรักษ์ก่องปู้จาในวัดเป็นการอนุรักษ์การดีและมีการดูแลรักษาที่ต่างจากนอกวัด กระบวนการดีก่องปู้จาในวัด มีรูปแบบแห่งการอนุรักษ์กลองบูชา (ก่องปู้จา) แบบโบราณ ไม่มีการประยุกต์ใส่ท่าทางประกอบ แต่เน้นดีเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา ด้วยความเคารพ บอกอาณัติสัญญาณ และใช้ประกอบพิธีงานบุญ มีขั้นตอนการเรียนการสอนไม่เป็นระบบ มีพระสงฆ์ สามเณรและลูกศิษย์วัด รวมถึงมรรคทายก ดีก่องปู้จา ในวันโกน วันพระ ทั้งในรอบนอกและในเมือง

แบบโบราณ ท่วงทำนองช้า และเร็ว ตามภูมิความรู้ จะตีกลองได้จะต้องรอ วันเวลาดังกล่าว จึงจะตีได้ มีกฎข้อห้ามไว้ปฏิบัติ ไม่ให้คนดิบ (คนที่ยังไม่ผ่านการบวช) หรือผู้หญิงตีกลองเด็ดขาด เนื่องจากเป็น กลองวัดเป็นศักดิ์สิทธิ์ จะต้องให้ความเคารพ

ข. การอนุรักษ์กลองปู้จวนอกวัด

การอนุรักษ์กลองปู้จวนอกวัดเป็นการอนุรักษ์การตีและแบบใหม่ มีการพัฒนาต่อยอด ทั้ง รูปแบบของกลองสมัยใหม่ และลีลากระบวนท่าประกอบการตี รวมถึงบทเพลงหรือ ระเบียบเพลง มีข้อห้ามเพียงไม่ให้ผู้หญิงตีกลองปู้จา และไม่ให้ประกอบท่าโดยใช้หมัดศอกเข่า ทิ่มแทงกลอง แม้จะไม่ได้ลงอักขระหรือคาถา บนกลองก็ตาม ไม่มีข้อจำกัด ในเรื่องวัย จะเป็นเด็ก เป็นวัยรุ่นเป็น วันกลางคน หรือ วัยชรา สามารถตีกลองบูชาสมัยใหม่ได้ เนื่องในการแสดง หรือประกวด รวมถึงการแข่งขัน นอกจากนั้นสร้างความหวงแหนหันมาดูแลรักษาและอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม ได้อีกด้วย จะเห็นได้ว่ากลองที่พัฒนาการจากในวัดมาเป็นกลองใช้นอกวัด ประกอบขบวนแห่ต่างๆ รวมถึงตีโชว์แสดงในรูปแบบกลองปู้จา ที่ต่างกันจากใน คือ กระบวนกาการตีกลองปู้จา หรือการเรียนการสอน จะมีครูต้นแบบ หรือ ครูภูมิปัญญาเข้ามาสอน มีการสอนแบบร่วมสมัยใช้ตัว โน้ต ใช้บทเพลง ระเบียบ ที่ทำให้เข้าใจง่ายขึ้น น่าสนใจเรียนมากขึ้น รวมถึงมีวิธีการสอน เรียกว่า ขั้นตอน จากง่ายไปหายาก มีการสืบทอดรุ่นสู่รุ่น พี่สอนน้อง เพื่อนสอนเพื่อน ต่อยอดจากการเรียนรู้ในค่ายเยาวชนคนตีกลองปู้จา และไปต่อยอดไม่เฉพาะที่วัด ยังสามารถตีในโรงเรียน ในชุมชน ในหน่วยงานต่างๆ ได้อีกด้วย การพัฒนาองค์เพื่อการแสดง ช่างได้เห็นถึงความสำคัญเป็น ๒ ประการ คือ

๑. กลองแบบดั้งเดิม ช่างสร้างแบบต้นฉบับแบบทางวัด เพื่อให้คนได้รู้ได้เข้าใจและได้เห็นคุณค่าแบบกลองวัดเรียกว่า ช่างแบบดั้งเดิม ยังคงความเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ไว้เป็นอย่างดี

๒. กลองแบบประยุกต์ ช่างผู้สร้างกลองอีกท่าน ได้ให้ความสำคัญแห่งการประยุกต์ให้เข้ากับสมัยใหม่ ที่เป็นไปช่างทำกลอง ได้คิดสร้างสรรค์ ต่อยอดพัฒนาการเหมือนจริง แต่ไม่ใส่หัวใจกลองปู้จา ไม่ลงอักขระคาถา มีไว้เพื่อให้เยาวชนและผู้สนใจได้ดี ได้เข้าใจ เข้าถึง และใช้ประกอบการแสดงต่างๆ

การทำกลองเมื่อกล่าวโดยภาพรวม กลองบูชาที่อยู่ในวัด แม้จะมีผู้คนสนใจ หันมาอนุรักษ์หลายจังหวัด แต่ก็ยังเห็นได้ชัดในความเป็นกลองล้านนา ปัจจุบันกลองบูชาในวัดทางภาคเหนือหัวใจกลองยังเด่นอยู่ทุกวัน คือ มีการอนุรักษ์หันมาตีกลองบูชากันในวันโกนวันพระทั้งในวัด ในชุมชน ในสังคม อย่างกึกก้องเพื่อร่วมกันอนุรักษ์ให้กลองทั้งในวัด และนอกวัดให้คงอยู่ให้กลองยังดังก้อง ปัจจุบันมีโรงกลองบูชา (โธ่งกลองปู้จา) มีการเปิดใช้ต่อเนื่อง กลองยังคงอยู่ยังไม่สูญหายไป จากอาณาจักรและศาสนจักรล้านนาแน่นอน

กระบวนกาการอนุรักษ์ทั้งในวัดและนอกวัดย่อมมีความต่างกันแต่มีความสำคัญ คือ เป้าหมายเดียวกันในการร่วมกันอนุรักษ์ บุคคลที่ตีกลองปู้จาในวัดมองออกมาว่าสังคมภายนอกไปไกล

ในเรื่องของประเพณีวัฒนธรรมใหม่ๆ เยาวชนห่างวัด สังคมห่างวัด การตีทองปฐาในวัดเหมือนเดิมยังดีกว่าปล่อยทิ้งไว้เฉยๆ บุคคลที่อยู่นอกวัดอาจมองเข้ามาในวัดว่าไม่เข้าทำในการตี กลองแบบดั้งเดิม ช่วงทำนองก็ไม่เล้าใจ แต่อย่างน้อยขอให้บุคคลในวัด และนอกวัดเข้าใจในบริบท และบทบาทที่ต่างกัน ของกลอง ในวัดและนอกวัด ตีเพื่อ แสดง ตีเพื่อ บูชา หรือตี เพื่ออะไร แยกแยะให้ออก ปัจจุบัน คนตีทองในวัดและนอกวัดต่างร่วมใจกันช่วยกันอนุรักษ์ ในรูปแบบการเรียนรู้แลกเปลี่ยนเข้าค่าย แล้วกลับมาพัฒนาในการตีกันทั้งในวัด และนอกวัด เป็นสิ่งที่ดีงาม

กล่าวโดยสรุปแล้ว การศึกษาการอนุรักษ์ทองปฐาของชาวพุทธ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปางนั้น พอสรุปได้ ๖ อย่าง คือ

๑. การอนุรักษ์ต่อการผลิต
๒. การอนุรักษ์กระบวนการผลิต
๓. การอนุรักษ์การตีหรือการนำไปใช้
๔. การอนุรักษ์การซ่อมบำรุง
๕. การอนุรักษ์ในการศึกษา
๖. การอนุรักษ์สนับสนุนต่อการท่องเที่ยว

การสรุปประเด็นทั้ง ๖ ประการดังกล่าวมานี้ เพื่อเผยแพร่ธรรมและเปิดเผยประเพณี วัฒนธรรมทองปฐาของชาวพุทธ ในเขตอำเภอเมือง ของชาวจังหวัดลำปาง สู่สายตาของนานาชาติให้ได้รับรู้ถึงคุณค่าอันเป็นของดีเมืองลำปาง ทั้งในวัดและในชุมชนสืบไป

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้ มุ่งศึกษาการอนุรักษ์ทองปฐาของชาวพุทธในล้านนา ตลอดจนความเป็นมาของทองปฐาและคุณค่าของทองปฐาของชาวพุทธในล้านนา และกระบวนการอนุรักษ์ทองปฐาของชาวพุทธในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง แต่ไม่ได้วิเคราะห์เจาะลึกลงไปในแต่ละประเด็นหนึ่ง ยังมีประเด็นอื่นที่น่าศึกษาอยู่อีกมาก ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าน่าจะมีการศึกษาให้เข้าใจอย่างละเอียดชัดเจน ผู้วิจัยได้ตั้งเป็นข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

งานวิจัยนี้ได้แบ่งประเด็นในการทำวิจัยออกเป็น ๓ อย่าง คือ (๑) เกี่ยวกับศึกษาความเป็นมาของทองปฐาในล้านนา (๒) เกี่ยวกับศึกษาคุณค่าทองปฐาของชาวพุทธในล้านนา (๓) เกี่ยวกับการศึกษากระบวนการอนุรักษ์ทองปฐาของชาวพุทธ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง และการ

อนุรักษ์กองปู่จาของชาวพุทธในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปางนั้นมีอยู่ ๒ อย่าง คือ มีทั้งอนุรักษ์ไว้ในวัดและอนุรักษ์นอกวัด คือชาวบ้าน มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

- ๑) วัดในเขตภาคเหนือควรจะอนุรักษ์กองปู่จาให้คงอยู่สืบต่อไป
- ๒) กระทรวงวัฒนธรรมควรเข้ามามีบทบาทในการอนุรักษ์กองปู่จา
- ๓) ควรมีคู่มือให้การเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการอนุรักษ์กองปู่จา
- ๔) ควรมีการปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาในการเรียนรู้กองปู่จาให้มีความสนใจมากขึ้น
- ๕) ในวัดควรมีการตีگونนอกจากวันศีลวันพระ และวันสำคัญตามพิธีกรรมทางวัด สังคม ชุมชน หน่วยงานรัฐเอกชน ควรให้ มีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการตีกลองปู่จาในวัดมากกว่านี้ เพื่อการเรียนรู้ แบบช่วงพญาเรียนรู้ในวัดสักวัน เหมือนพยานักเรียนมาเรียนทุกวันอาทิตย์ แบบนี้จะดี ปกติถ้าไม่มีงานกองก็ตีไม่ได้

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ควรทำการวิจัยศิลปะการทำกองปู่จาเฉพาะถิ่น
- ๒) ควรวิจัยเปรียบเทียบกองปู่จากับความศรัทธาในพระพุทธศาสนา
- ๓) ควรวิจัยเปรียบเทียบกองปู่จาแบบโบราณกับกลองประยุกต์สมัยใหม่
- ๔) ควรวิจัยเปรียบเทียบศิลปะการทำกองปู่จาจังหวัดลำปางกับจังหวัดน่าน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. อรรถกถาแป ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กุลธิดา สืบหล้า. ก่องปู้จากกลองศักดิ์สิทธิ์แห่งดินแดนล้านนา. ลำปาง: โรงพิมพ์ศิลปะการพิมพ์, ม.ป.ป.

คณานาจารย์โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง. นวโกวาท. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง, ๒๕๕๓.

จรรยา จีนเพชร นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ. ศิลปะการแสดงตีกลองบูชา. (กลองปู้จา). ม.ป.ป.

ทองทวี ยศพิมสาร. ฮิตคนเมือง ฉบับคู่มือเข้าวัด-คู่มือประจำบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ ๖. ลำพูน: ธีรพลการพิมพ์, ๒๕๔๙

_____. ฮิตคนเมือง ฉบับปั๊บลาน ชุมผญาของดีล้านนา. ลำพูน: ม.ป.ป.

เจียรชัย เอี่ยมวรเมธ. พจนานุกรมไทย ฉบับนักเรียน. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: อักษรพิทยา, ๒๕๔๔.

ธิตินัดดา จินาจันทร์. สืบสานล้านนา แรกแสงตะวันยก ตราบตะวันตกกลับฟ้า. เชียงใหม่: สันติภาพการพิมพ์, ม.ป.ป.

นพคุณ ตันติกุล. ล้านนาในมิติกาลเวลา. พิมพ์ครั้งที่ ๑. เชียงใหม่: The Knowledge Center, ๒๕๔๘.

บุญสืบ อินสาร. พจนานุกรมบาลี-ไทย ธรรมบทภาค ๑-๔. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๕.

บุญเสริม สาตราภัย. เชียงใหม่กับภัยทางอากาศ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด, ม.ป.ป.

ปรุงศรี วลลิโกดม. วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดลำปาง. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, ๒๕๔๔.

ผศ.วิมล จิโรจน์พันธุ์ ผศ.ประชิด สกฤษณ์พัฒน์ กนิษฐา เขยกิจวงศ์. **มรดกทางวัฒนธรรมภาคเหนือ.**

กรุงเทพมหานคร: แปลนพริ้นท์ติ้ง. ๒๕๕๑.

ผศ.ประชิด สกฤษณ์พัฒน์. **มรดกคนล้านนาประเพณีและวิถีชีวิต.** กรุงเทพมหานคร: หจก.ซี แอนด์เอ็น , ม.ป.ป.

พระพุทธรูปโลหะ ระจนา. สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร แปลและเรียบเรียง). **วิสุทธิมรรค.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์, ๒๕๔๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **ธรรมานุญชีวิต.** กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๓.

_____. **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด... ศัพท์วิเคราะห์.** พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง, ๒๕๕๐.

พระนคร ปณณาวชิโร (ปรัญญูธี). **กลองในพระไตรปิฎกที่ปรากฏล้านนา.** เชียงใหม่: แม็กซ์ มรดกล้านนา, ๒๕๕๓.

พัช ฐ รังสี บรมวงศ์ไพศาล, ดร. **ก้องปู่จานครลำปาง.** พิมพ์ครั้งที่ ๑. ลำปาง: จิตวัฒนาการพิมพ์, ๒๕๕๕.

ไพโรจน์ สาสิทธิ์. **ร้อยเรื่องล้านนา.** กรุงเทพมหานคร: เอช.เอ็ม. พลัสลิชชิง, ๒๕๔๙.

มณี พะยอมยงค์. **ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย.** พิมพ์ครั้งที่ ๔. เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๔๓.

มงคล ถูณีก. **ทิพยจักราธิวงศ์แห่งนครลำปาง.** ลำปาง: หจก. ลำปางบรรณกิจพริ้นติ้ง. ม.ป.ป.

มงคล เปลี่ยนบางช้าง. **บทร้องเล่นและเพลงพื้นบ้านภาคเหนือและบทวิเคราะห์.** กรุงเทพมหานคร: ออฟเซ็ททรีเอชเอ็น, ๒๕๕๘.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒.** พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: นามมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

_____. **พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ – ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.** พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: นามมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๐.

ร้านลำปางสังฆภัณฑ์, **ตำราประเพณีเมืองเหนือของโบราณ,** กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง, ๒๕๕๒.

วิถี พานิชพันธ์. **วิถีล้านนา.** กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๘.

ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พะยอมยงค์ อาจารย์ศิริรัตน์ อาศนะ. **เครื่องสักการะในล้านนาไทย.**

เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์, ม.ป.ป.

ศาสตราจารย์สวัสดิ์ อ่องสกุล. **ประวัติศาสตร์ล้านนาฉบับปรับปรุงเพิ่มเติม.** พิมพ์ครั้งที่ ๗. (ฉบับปรับปรุงและเพิ่มเติม) กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๕๓.

สนั่น ธรรมธิ. **นาฏดุริยการล้านนา.** พิมพ์ครั้งที่ ๑. เชียงใหม่: สุเทพการพิมพ์, ๒๕๕๐.

สำนักงานประชาสัมพันธ์. **ล้าปางในพงศาวดารไทยถิ่นเหนือ.** ล้าปาง: จิตวัฒนาการพิมพ์, ม.ป.ป.

สมบูรณ์ ตาสนธิ. **กว่าจะเป็นพระพุทเจ้า.** นนทบุรี: ริงค์ ปียอนด์ บุ๊คส์, ๒๕๕๔.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดล้าปาง สภาวัฒนธรรมจังหวัดล้าปาง, **ประเพณีสิบสองเดือนจังหวัดล้าปาง.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. ล้าปูน : หสม.ณัฐพลการพิมพ์, ๒๕๔๘.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดล้าปาง สภาวัฒนธรรมจังหวัดล้าปาง บริษัท ปตท.จำกัด (มหาชน).

ประเพณีสิบสองเดือนจังหวัดล้าปาง. หสม.ณัฐพลการพิมพ์ คณะการพิมพ์, ๒๕๔๘.

เสถียรพงษ์ วรรณปก. **พุทธศาสนา วรรณคดีและวิจารณ์.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๓.

เอมอร ชิตโตโสภณ. **ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมล้านนากับวรรณกรรมประจำชาติ.** เชียงใหม่: ธนบรรณการพิมพ์, ๒๕๓๓.

เอกวิทย์ ณ ถกลาง. **ภูมิปัญญาล้านนา.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พรินต์ติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๔.

อุดม รุ่งเรืองศรี. **วรรณกรรมล้านนา.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๖.

หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดล้าปาง สถาบันราชภัฏล้าปาง. **แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาวัด.** พิมพ์ครั้งที่ ๑. ล้าปาง: บรรณกิจการพิมพ์, ๒๕๔๒.

โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา. ห้องเรียนภูมิปัญญาล้านนา ห้องเรียนชีวิต เรียนรู้ภูมิปัญญา เพื่อการพึ่งพาตนเอง. เชียงใหม่: โรงพิมพ์ยูเนียน, ๒๕๔๔.

อสิธรา. **เล่าเรื่องเมืองเหนือ ฉบับสมบูรณ์.** กรุงเทพมหานคร: มิตรสัมพันธ์กราฟฟิคอินสไมล์ซมพู, ยันต์และคาถา ของดีเมืองเหนือ, ล้าปูน: ร้านภิญโญ, ๒๕๕๒.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

ชุดิมา เวทการ. “การจัดการเรียนรู้สาระทัศนศิลป์บนพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชน”. วิทยานิพนธ์ **มหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏล้าปาง, ๒๕๔๔.

ณัฐธัญ มณีรัตน์. “อิทธิพลของพุทธศาสนamahayanaที่มีต่อระบบยันต์ในประเทศไทย”. วิทยานิพนธ์ **ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๑.

จีระวัฒน์ บุญล้ำ. “วงกลองปู่จา ในจังหวัดลำพูน”. **วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต**.

บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑.

ตรีรัตน์ ปิ่นประยงค์. “การศึกษาบทบาทของอุบาสกอุบาสิกาในการบำรุงพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณี การบำรุงพระพุทธศาสนาของผู้ปฏิบัติงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย สายงานธุรกิจระบบส่ง”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

ทวีศักดิ์ ห่วงจันทร์. “แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสถาปัตยกรรมวัดจำปา”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรอุตสาหกรรมมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๔๕.

ปราการ ใจดี. “ก่องปู่จา กรณีศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง”. **วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระวัชรารก ญาณธโร. “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศาสนาวัตถุ ศึกษาเฉพาะกรณีการอนุรักษ์อุโบสถ (สิม) ในอำเภออาจสามารถจังหวัดร้อยเอ็ด”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระวัชรารก ญาณธโร. “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศาสนาวัตถุ ศึกษาเฉพาะกรณีการอนุรักษ์อุโบสถ (สิม) ในอำเภออาจสามารถจังหวัดร้อยเอ็ด”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

ศุภชัย สนธิรักษ์. “ศักยภาพการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหน้าพระดู่ อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี”. **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๙.

สาลี แก้วตาทิพย์. “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุในจังหวัดนครศรีธรรมราช”. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐.

เอนก สีหามาตย์. “บทบาทการอนุรักษ์โบราณสถานของกรมศิลปากร”. **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

(๓) สื่อออนไลน์ :

จริยา จินเพชร นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ. ศิลปะการแสดงตีกลองบูชา (กลองปู่จา). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.m-culture.go.th/nan/ewt_dl_link.php?nid=443> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๐].

พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <<http://www.oocities.org/sakyaputto/ritual.htm>> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๐].

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. **พิธีกรรม**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <<https://th.wikipedia.org/wiki/>> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๐].

(๔) บทสัมภาษณ์ :

สัมภาษณ์ จรัส ไชยา ผู้อำนวยการโรงเรียนพิชัยวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ จิรายุส สายพะเยา ตำแหน่งมือกลอง บ้านเด่นพัฒนา หมู่ ๑๓ บ้านเลขที่ ๑๒๐ ต.พิชัย อ.เมือง ลำปาง ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ ณัฐวุฒิ บุญคลี มือกลองคนเสื้อสีเหลืองกลางคนที่ ๒ นั่งถัดจากคนเสื้อสีเทา บ้านเลขที่ ๑๒๗ หมู่ ๙ ต.พิชัย อ.เมือง จ.ลำปาง, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นงนุช ปาเขียว นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ บ้านเลขที่ ๑๙/๑ ซอย ๑ ถนนช่างแต้ม ต.เวียงเหนือ อ.เมือง จ.ลำปาง, ๒ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ บุญโชติ ไชยโลกา ครูภูมิปัญญาไทย บ้านเลขที่ ๑๑๔ หมู่ ๓ ต.ต้นธงชัย อ.เมือง จ.ลำปาง, ๕ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ บุญยืน วงสวรรค์ พิธีกรศาสนาพิธีศิลป์ล้านนา บ้านประดู่ม้า ต.ต้นธงชัย อ.เมือง จ.ลำปาง , ๙ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ ปรภากร ใจดี อาจารย์สาขาคณะตรีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ม.ราชภัฏลำปาง อำเภอเมือง จ.ลำปาง, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระจินดารัตนาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม พระอารามหลวง รองเจ้าคณะ จ.ลำปาง, ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระราชธรรมมาลังการ ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดลำปาง วัดบุญวาทย์วิหาร พระอารามหลวง ต.หัวเวียง อ.เมือง จ.ลำปาง, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระราชจินดานายก เจ้าคณะจังหวัดลำปาง วัดเจดีย์ขาวหลังพระอารามหลวง หมู่ที่ ๒ ต.ต้นธงชัย อ.เมือง จ.ลำปาง, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระจินดารัตนาภรณ์ รองเจ้าคณะจังหวัดลำปาง วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม พระอารามหลวง ต.เวียงเหนือ อ.เมือง จ.ลำปาง, ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระครูอนุศาสน์วรธรรม เจ้าคณะอำเภอเมืองลำปาง วัด บุญวาทย์วิหาร พระอารามหลวง ต.หัวเวียง อ.เมือง จ.ลำปาง, ๓ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระกิตติพงษ์ ดิสสุวโร รักษาการเจ้าอาวาสวัดเข้าหมู่ วัดเข้าหมู่ (หนองยาง) ต.ชมพู อ.เมือง จ.ลำปาง, ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระกฤษฎา ขนดีโก (ทาดี้) พระลูกวัด วัดปงสนุกเหนือ ต.เวียงเหนือ อ.เมือง จ.ลำปาง,
๕ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระครูวิบูลปริยัติยากร ปริยัตติวุฑโฒ ผู้อำนวยการโรงเรียน วิสุทธวิทยากร อ.เมือง
จ.ลำปาง, ๓ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ ภาณุพันธ์ กายสิทธิ์ ช่างทำกลอง บ้านเลขที่ ๓๗ ซอย ๒ ถนนนาก่วมใต้ ต.ชมพู อ.เมือง
จ.ลำปาง เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ ร้อยตำรวจตรีเทียนชัย บุญคำบุตร ๔๒๙, หมู่ ๑๓ ถนนพระเจ้าทันใจ ซอย ๑๑ ต.ต้นธงชัย
อ.เมือง จ.ลำปาง, ๓ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ วีรพันธ์ นันเพ็ญ ศาสนพิธีกรรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง บ้านเลขที่
๙๔ หมู่ ๘ บ้านหนองร่อง ต.บ้านเป้า อ.เมือง จ.ลำปาง, ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ สักเสรีญ รัตนชัย ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๕ บ้านเลขที่ ๓๖๓ ถนนทิพย์ช้าง ต.สวนดอก
อ.เมือง จ.ลำปาง, ๓ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ สิทธิชัย เตชะสือ ช่างทำกลอง บ้านเลขที่ ๒๐/๒ หมู่ ๓ ต.ต้นธงชัย อ.เมือง จ.ลำปาง เมื่อ
วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ สุทธิชัย คำปันบุตร (น้องเจมส์) มือกลองนั่งติดกับอาจารย์ที่ใส่แว่นยืนอยู่ บ้านเลขที่ ๑๒๓/
๑ หมู่ ๙ ต.พิชัย อ.เมือง จ.ลำปาง, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ สุวัฒน์ พรหมสุวรรณ, ผู้ว่าราชการจังหวัดลำปาง, ๑๑ เมษายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ สุพร กันทะตัน, ครูภูมิปัญญาไทย บ้านเลขที่ ๑๒๖/๑ หมู่ ๓ ต.ทุ่งฝาย อ.เมือง จ.ลำปาง,
๒ เมษายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ สุมาลา เครืออินตา, อาจารย์, บ้านเลขที่ ๔๗ ถนนปงสนุก ต.เวียงเหนือ จ.ลำปาง, ๘
มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ อนุกุล ศิริพันธ์, อาจารย์, บ้านเลขที่ ๔๗ ถนนปงสนุก ต.เวียงเหนือ จ.ลำปาง, ๓ มีนาคม
๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ อภิบาล เป็งเวื่อน, ผจก.อดีต กก. สังกัดวัฒนธรรมร้านอุมพรวังเงิน, บ้านเลขที่ ๖๐/๖ หมู่
๑ ต.วังเงิน อ.แม่ทะ จ.ลำปาง, ๒๓ เมษายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ อิทธิ ทุ่งแก้ว, เจ้าหน้าที่ธุรการผู้ดูแลสนับสนุนเยาวชนติกลงในโรงเรียนพิชัยวิทยา อำเภอ
เมือง จ.ลำปาง, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ อุดมศักดิ์ ศักดิ์มันวงศ์ ดร., ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง ประธานกิตติมศักดิ์
องค์การ วัฒนธรรมพื้นบ้านโลก, บ้านเลขที่ ๔๐๙ ถ.พระเจ้าทันใจ ต.ต้นธงชัย อ.เมือง
จ.ลำปาง, ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

ภาคผนวก ก

ภาพถ่ายประกอบในการศึกษาค้นคว้าข้อมูล

๑. ภาพจิตรกรรมฝาผนัง
๒. การเตรียมหัวใจเพื่อนำไปใส่ภายใน
๓. ภาพโรงเรือนเก็บก่องปู่จา
๔. การอนุรักษ์การตีก่องปู่จา
๕. สภาพการใช้งานของก่องปู่จา
๖. ลักษณะการทำกลองเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์ก่องปู่จา
๗. ภาพการออกสัมภาษณ์พระภิกษุ
๘. ภาพสัมภาษณ์คฤหัสถ์

๑. ภาพจิตรกรรมฝาผนัง

๑.๑ ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในของโรงเรียนเก็บก่องการขออนุญาตตัดต้นไม้ไปทำ
ก่องปู่จา

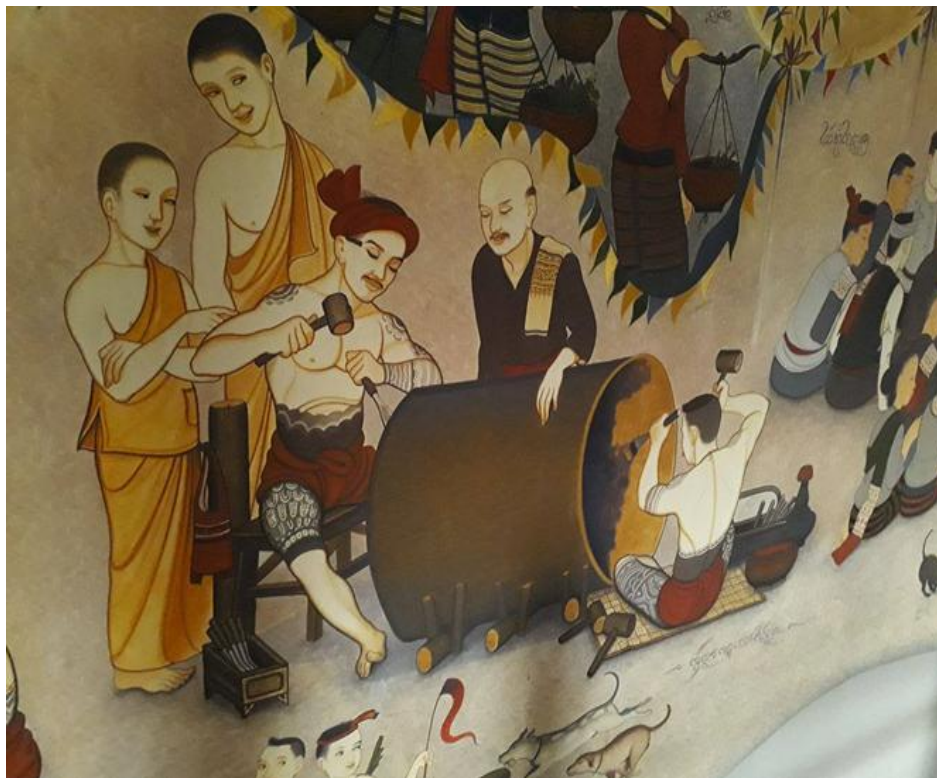
๑.๒ ภาพจิตรกรรมฝาผนังการใช้ช้างลากท่อนไม้ไปทำกลอง

๑.๓ ภาพจิตรกรรมฝาผนังวิธีการกลึงไม้ทำกลอง

๑.๔ วิธีการเจาะเนื้อไม้ทำกลอง

๒. การเตรียมหัวใจเพื่อนำไปใส่ภายใน

๒.๑ หัวใจก่องปูจาที่ทำด้วยลูกน้ำเต้าที่ยังไม่ได้ลงอักขระหรือเลขยันต์

๒.๒ ลูกน้ำเต้าทำเป็นหัวใจของก่องที่นำมาลงอักขระและยันต์แล้ว

๒.๓ ภาพจิตรกรรมฝาผนังการใส่หัวใจของก่องปู่จา

๒.๔ ภาพจิตรกรรมฝาผนังการเตรียมหนังก่องเพื่อนำไปขึง

๒.๕ ภาพจิตรกรรมฝาผนังการชิงหนังกลอง

๒.๖ ภาพการชิงหน้าก้องทั้งสองด้าน

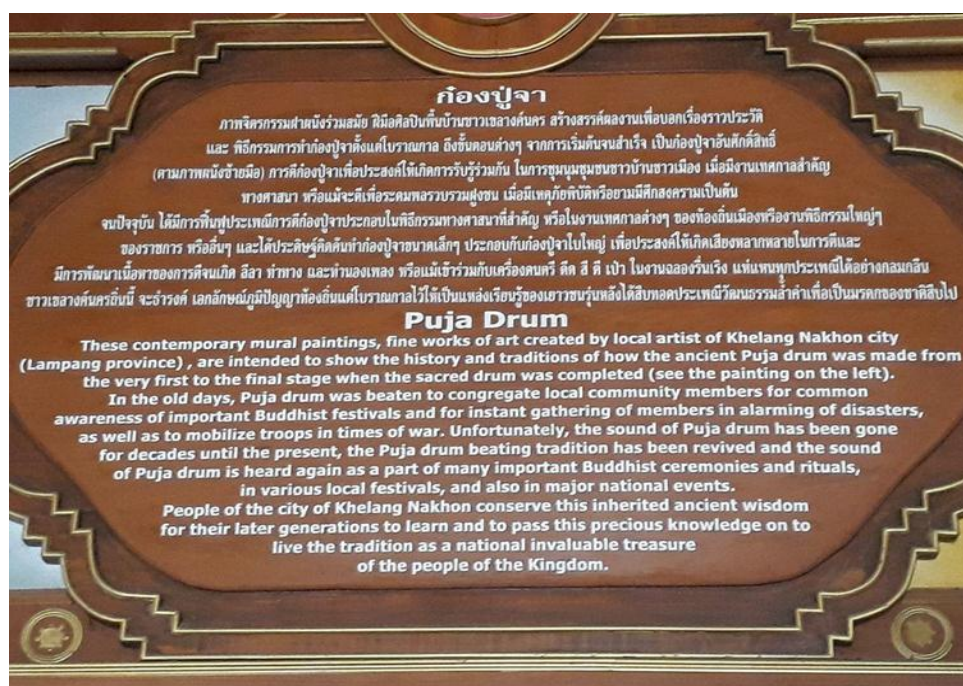

๓. ภาพโรงเรียนเก็บก้องปู่จา

๓.๑ รูปภาพโง้งก้องปู่จา เขลาคันคร

๓.๒ ภาพป้ายภายในโง้งเฮือน อธิบายเกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนังเรื่องการทำก้องปู่จา

๓.๓ ภาพภายในโถงก้องปู่จา เขลางค์นคร

๓.๔ รูปภาพการฝึกตีก้องปู่จา

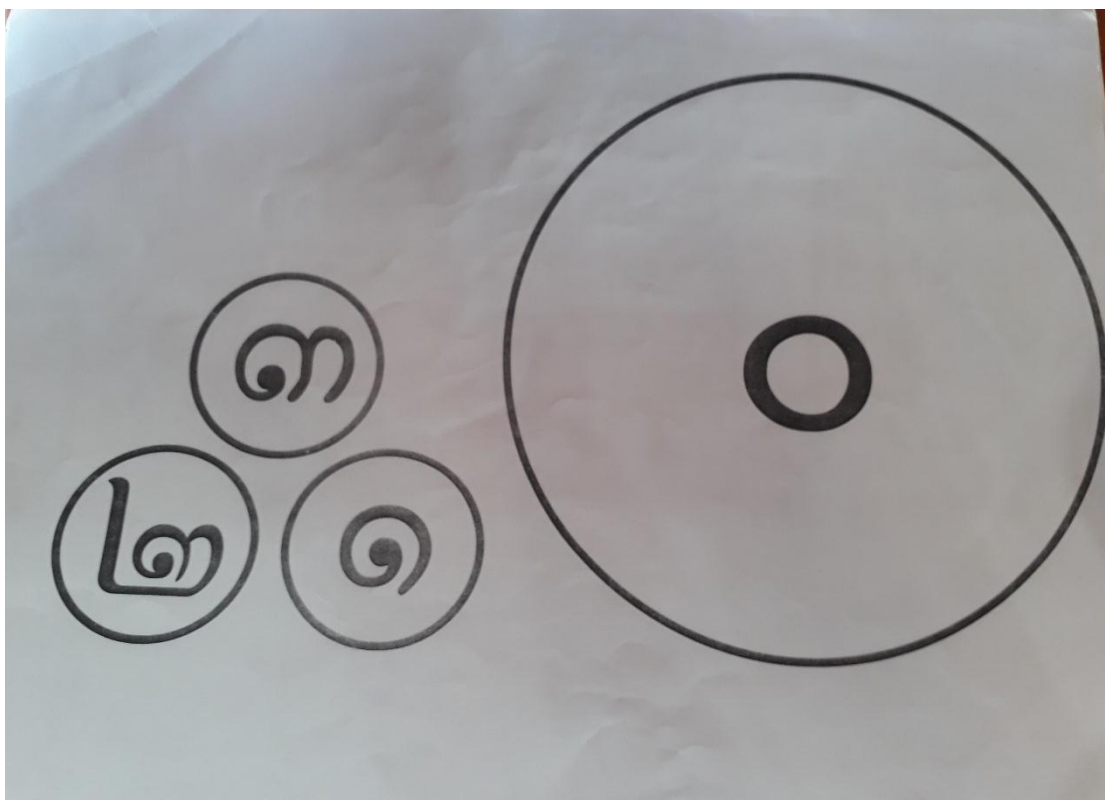
๓.๗ ป้ายระบำปี่หนานเจิบต๋อง

๓.๘ ป้ายระบำสาวเก็บผัก

๓.๑๑ ภาพตัวโน้ตกองปู่จา

๔. การอนุรักษ์การตีกองปู่จา

๔.๑ รูปภาพที่ ๑ การส่งเสริมและอนุรักษ์การตีกองปู่จากับนานาชาติ

๔.๒ รูปภาพที่ ๒ การส่งเสริมและอนุรักษ์การตีกลองปู่จากับนานาชาติ

๔.๓ ภาพการตีกลองยาวชนอำเภอเมืองรวมกับเยาวชนโรงเรียนพิชัยวิทยา

๔.๔ ภาพโยมพ่อกับโยมแม่ไปให้กำลังใจขณะลงพื้นที่ไปเก็บข้อมูล

๔.๕ ภาพหมู่ที่ผู้วิจัยร่วมถ่ายกับอาจารย์และคณะเยาวชนอำเภอเมืองรวม
กับเยาวชนโรงเรียนพิชัยวิทยาเป็นเครื่องคำการอนุรักษ์การติกลองร่วมกัน

๕. สภาพการใช้งานของกองปู่จา

๕.๑ รูปภาพสภาพผนังกลองที่ถูกใช้งานมานานภาพที่ ๑

๕.๒ รูปภาพสภาพผนังกลองที่ถูกใช้งานมานานภาพที่ ๒

๕.๓ รูปภาพสภาพหนังก่องที่ถูกใช้งานมานานภาพที่ ๓

๕.๔ รูปภาพกลองประยุกต์ที่พัฒนามาจากก่องปู่จา โดยนำเอาถัง ๒๐๐ ลิตรมาทำและ
ครอบด้วยชิ้นส่วนของไม้ด้านนอก

๖. ลักษณะการทำลองเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์กองปู่จา

๖.๑ รูปภาพที่ ๑ ตัวอย่างท่อนไม้ที่นำมาทำกองปู่จาจำลองเพื่ออนุรักษ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดลำปาง

๖.๒ รูปภาพที่ ๒ ไม้ที่กลึงและเจาะรูเสร็จแล้ว

๖.๓ รูปภาพที่ ๓ การชิงให้ดูเป็นตัวอย่าง

๖.๔ รูปภาพที่ ๔ ก้องปู่จาจำลองหลังจากที่ทำเสร็จแล้ว

๖.๕ รูปภาพที่ ๕ รวมชิ้นส่วนการจำลองและขั้นตอนการทำกองบูชา เพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์การท่องเที่ยว โดยเริ่มจากการนำไม้ทั้งท่อนมาทำตั้งแต่ต้นจนสำเร็จ

๗. ภาพการออกสัมภาษณ์พระภิกษุ

สัมภาษณ์พระราชธรรมมาลังการ ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดลำปาง ได้ให้สัมภาษณ์ที่วัดบุญวาทย์วิหารพระอารามหลวง ต.หัวเวียง อ.เมือง จ.ลำปาง เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๐

สัมภาษณ์พระราชจินดานายก เจ้าคณะจังหวัดลำปาง ได้ให้สัมภาษณ์ที่วัดเจดีย์ขาวหลัง
พระอารามหลวง หมู่ที่ ๒ ต.ต้นธงชัย อ.เมือง จ.ลำปาง เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๐

สัมภาษณ์พระครูวรการโกวิท อติชาโคร รองเจ้าคณะอำเภอเมืองจังหวัดลำปาง ได้ให้
สัมภาษณ์ที่ วัดนาก่วมเหนือ ต.สมตุ้ย อ.เมือง จ.ลำปาง เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐

สัมภาษณ์พระจินดารัตนาภรณ์ รองเจ้าคณะจังหวัดลำปาง ได้ให้สัมภาษณ์ที่วัดพระแก้ว
ดอนเต้าสุชาดาราม พระอารามหลวง ต.เวียงเหนือ อ.เมือง จ.ลำปาง เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐

สัมภาษณ์พระครูอนุศาสน์วรธรรม เจ้าคณะอำเภอเมืองลำปาง ได้ให้สัมภาษณ์ที่ วัด
บุญวาทย์วิหารพระอารามหลวง ต.หัวเวียง อ.เมือง จ.ลำปาง เมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๐

สัมภาษณ์พระครูวิบูลปริยัตยากร ปริยัตติวุฑฒ์ ได้ให้สัมภาษณ์ที่วัดดอกพรวัว อ.เมือง จ.ลำปาง เมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๐

สัมภาษณ์พระกิตติพงษ์ ตีสวโร รักษาการเจ้าอาวาสวัดเข้าหมู ได้ให้สัมภาษณ์ที่ วัดเข้าหมู (หนองยาง) ต.ชมพู อ.เมือง จ.ลำปาง เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐

สัมภาษณ์พระภิกษุญา ขนติโก (ทาดี้) พระลูกวัด ได้ให้สัมภาษณ์ที่วัดปงสนุกเหนือ ต.เวียงเหนือ อ.เมือง จ.ลำปาง เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๐

๘. ภาพสัมภาษณ์คฤหัสถ์

สัมภาษณ์นาย จรัส ไชยา ผู้อำนวยการโรงเรียนพิชัยวิทยา ได้ให้สัมภาษณ์ที่โรงเรียนพิชัยวิทยา หมู่ ๑๓ ต.พิชัย อ.เมือง จ.ลำปาง เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๐

สัมภาษณ์ นาย จิรายุส ถ่ายพะเยา มือกลองเสื้อสีเทาคนแรก ได้ให้สัมภาษณ์ที่บ้านเด่นพัฒนา หมู่ ๑๓ บ้านเลขที่ ๑๒๐ ต.พิชัย อ.เมือง จ.ลำปาง เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๐

สัมภาษณ์นาย ญัฐวุฒิ บุญคลี มือกลองคนเสื้อสีเหลืองกลางคนที่ ๒ นั่งถัดจากคนเสื้อสีเทา ได้ให้สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ ๑๒๗ หมู่ ๙ ต.พิชัย อ.เมือง จ.ลำปาง เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๐

ดร.อดุมศักดิ์ ศักดิ์มันวงศ์ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง ประธานกิตติมศักดิ์
องค์การวัฒนธรรมพื้นบ้านโลก ได้ให้สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ ๔๐๙ ถ.พระเจ้าทันใจ ต.ต้นธงชัย อ.เมือง
จ.ลำปาง เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐

สัมภาษณ์นาง นงนุช ป่าเขียว นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ ได้ให้สัมภาษณ์ที่
บ้านเลขที่ ๑๙/๑ ซอย ๑ ถนนช่างแต้ม ต.เวียงเหนือ อ.เมือง จ.ลำปาง เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๐

สัมภาษณ์นาย สุวัฒน์ พรมสุวรรณ ผู้ว่าราชการจังหวัดลำปาง ได้ให้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่
๑๑ เมษายน ๒๕๖๐

สัมภาษณ์นาย บุญโชติ ไชยโลกา ครูภูมิปัญญาไทย ได้ให้สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ ๑๑๔ หมู่
๓ ต.ต้นธงชัย อ.เมือง จ.ลำปาง เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๐

สัมภาษณ์นาย บุญยืน วงสวรรค์ พิธีกรศาสนพิธีศิลป์ล้านนา ได้ให้สัมภาษณ์ที่บ้านประตู
ม้า ต.ต้นธงชัย อ.เมือง จ.ลำปาง เมื่อวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๐

สัมภาษณ์นาย ปราการ ใจดี อาจารย์สาขาดนตรีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ม.
ราชภัฏลำปาง ได้ให้สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ ๑๘๖๐ หมู่ ๕ ต.ชมพู อ.เมือง จ.ลำปาง เมื่อวันที่ ๑๐
มีนาคม ๒๕๖๐

สัมภาษณ์นาย ภาณุพันธ์ กายสิทธิ์ ช่างทำกลอง ได้ให้สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ ๓๗ ซอย ๒ ถนนนาก่วมใต้ ต.ชมพู อ.เมือง จ.ลำปาง เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๐

สัมภาษณ์ร.ต.ต.เทียนชัย บุญตันบุตร ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง ได้ให้สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ ๔๒๙ หมู่ ๑๑ ถนนพระเจ้าทันใจ ซอย ๑๑ ต.ต้นธงชัย อ.เมือง จ.ลำปาง เมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๐

สัมภาษณ์นายวีรพันธ์ นันเพ็ญ ศาสนพิธีกรรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมจังหวัด
ลำปาง ได้ให้สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ ๙๔ หมู่ ๘ บ้านหนองร่อง ต.บ้านเป้า อ.เมือง จ.ลำปาง เมื่อวันที่
๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐

สัมภาษณ์นาย สักเสริญ รัตนชัย ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๕ ได้ให้สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่
๓๖๓ ถนนทิพย์ช้าง ต.สวนดอก อ.เมือง จ.ลำปาง เมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๐

สัมภาษณ์นาย สิทธิชัย เตชะลือ ช่างทำกลอง ได้ให้สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ ๒๐/๒ หมู่ ๓ ต. ตันธงชัย อ.เมือง จ.ลำปาง เมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๐

สัมภาษณ์นาย สุทธิชัย คำปันบุตร (น้องเจมส์) มือกลองนั่งติดกับอาจารย์ที่ใส่แว่นยืนอยู่ ได้ให้สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ ๑๒๓/๑ หมู่ ๙ ต.พิชัย อ.เมือง จ.ลำปาง เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๐

สัมภาษณ์นายสุพร กันทะตัน ครูภูมิปัญญาไทย ได้ให้สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ ๑๒๖/๑ หมู่ ๓ ต.ทุ่งฝ่าย อ.เมือง จ.ลำปาง เมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๖๐

สัมภาษณ์นาง สุมาลา เครืออินตา ได้ให้สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ ๔๗ ถนนปงสนุก ต.เวียงเหนือ จ.ลำปาง เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๐

สัมภาษณ์นาย อนุกุล ศิริพันธุ์ อาจารย์ ได้ให้สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ ๔๗ ถนนปงสนุก ต. เวียงเหนือ จ.ลำปาง เมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๐

สัมภาษณ์นาย อภิบาล เป้งเรื่อน ผจก.อดีต กก. สังกัดวัฒนธรรมร้านอุมพรวังเงิน ได้ให้สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ ๖๐/๖ หมู่ ๑ ต.วังเงิน อ.แม่ทะ จ.ลำปาง เมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๖๐

สัมภาษณ์นาย อธิธิ พุ่งแก้ว (คนเสื้อสีเทา) เจ้าหน้าที่ธุรการโรงเรียนพิชัยวิทยา ได้ให้สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ ๓๒ ถนนราษฎร์บูรณะ ต.พิชัย อ.เมือง จ.ลำปาง เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๐

ภาคผนวก ข

๑. ประกาศบัณฑิตวิทยาลัย

๑. หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือ

๒. หนังสือขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตลงพื้นที่เก็บข้อมูล

๓. แบบสัมภาษณ์

๔. รายนามผู้ให้สัมภาษณ์และลายเซ็น

ประกาศบัณฑิตวิทยาลัย

ประกาศบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เรื่อง อนุมัติหัวข้อและโครงร่างวิทยานิพนธ์และคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

เพื่ออนุมัติให้เป็นไปตามความในข้อ ๖.๖ และ ๖.๗ แห่งระเบียบบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าด้วยวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับวิทยานิพนธ์ พ.ศ. ๒๕๕๐ จึงอนุมัติหัวข้อและโครงร่างวิทยานิพนธ์ พร้อมทั้งคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ของนิสิตปริญญาโท ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตเชียงใหม่ ดังนี้

ที่	ชื่อ/นามสกุล/ฉายา ผู้วิจัย	สาขาวิชา	ชื่อหัวข้อวิทยานิพนธ์ ภาษาไทย/ภาษาอังกฤษ	คณะกรรมการ ควบคุมวิทยานิพนธ์
๑	พระรณเทพ สกกวโส (ศักดิ์วงศ์) เลขประจำตัวนิสิต ๕๕๐๔๔๐๕๐๓๙	พระพุทธ ศาสนา	ศึกษาการอนุรักษ์ท้องทุ่งของชาวพุทธในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง A CONSERVATION OF BUDDHIST PUJA DRUM IN MUANG DISTRICT, LAMPANG PROVINCE	๑. พระครูพิพิธสุตาทร, ดร. ๒. ผศ.ดร.เทพประวิณ จันทระ
๒	พระเลอคำ อธิธมโม ระสีห์ เลขประจำตัวนิสิต ๕๖๐๔๔๐๕๐๒๐	พระพุทธ ศาสนา	ศึกษาวิเคราะห์การดำรงเพศสมณะของพระจักขุบาลเถระ AN ANALYTICAL STUDY OF THE CONDUCT ONESELF WHILE IN ORDAIN OF PHRACAKKHUBALTHERA	๑. พระครูสิริปริยัติยาโน, ศาสตราจารย์, ดร. ๒. ดร.วิโรจน์ วิชัย

ทั้งนี้ ให้บัณฑิตซึ่งได้รับอนุมัติหัวข้อและโครงร่างวิทยานิพนธ์ตามรายชื่อที่ปรากฏข้างต้น กรอกแบบฟอร์มลงทะเบียนวิทยานิพนธ์ ตามที่บัณฑิตวิทยาลัยกำหนด แสดงความจำนงของลงทะเบียนวิทยานิพนธ์และชำระค่าธรรมเนียมการลงทะเบียนวิทยานิพนธ์ ภายในกำหนด ๓๐ วัน นับจากวันที่ประกาศเป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๕๙

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ประธานคณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัย

หนังสือขอความอนุเคราะห์ ในการตรวจเครื่องมือการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๑ (๑๐)/ว ๑๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐โทร. (๐๕๓) ๒๖๘๖๖๗, ๒๖๕๑๔๕, ๒๖๐๔๕๑,
๒๑๐๓๖๕ มือถือ ๐๘๖-๑๘๕๖๓๖๓โทรสาร. ๐๕๓-๒๖๐๔๕๒
๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงการงานวิจัย

จำนวน ๑ ชุด

๒. เครื่องมือวิจัย

จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระรณาทพ สกกวโส (ศักดิ์วงศ์) เลขประจำตัวนิสิต ๕๔๐๔๔๐๕๐๓๙ เป็นนิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคปกติ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาการอนุรักษ์ก้องปู้จาของชาวพุทธใน
เขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง A CONSERVATION OF BUDDHIST PUJA DRUM IN MUANG
DISTRICT, LAMPANG PROVINCE”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ ทาง
บัณฑิตศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์จากท่านในการตรวจสอบและให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารแนบมา
พร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พูนชัย ปันนิยะ)

รักษาการเลขานุการบัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตเชียงใหม่

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๙๖๗ ต่อ ๓๑๑

หนังสือขอความอนุเคราะห์ ในการตรวจเครื่องมือวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๑ (๑๐)/ว ๑๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐โทร. (๐๕๓) ๒๗๘๖๖๗, ๒๗๕๑๔๕, ๒๗๐๔๕๑,
๒๗๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๓-๑๘๕๗๓๗๓

๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๙

โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๐๔๕๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน ผศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงการงานวิจัย
๒. เครื่องมือวิจัย

จำนวน ๑ ชุด

จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระธรรมาเทพ สกกวโส (ศักดิ์วงศ์) เลขประจำตัวนิสิต ๕๔๐๔๔๐๕๐๓๙ เป็นนิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคปกติ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาการอนุรักษ์กองปูจาของชาวพุทธใน
เขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง A CONSERVATION OF BUDDHIST PUJA DRUM IN MUANG
DISTRICT, LAMPANG PROVINCE”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ ทาง
บัณฑิตศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์จากท่านในการตรวจสอบและให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารแนบมา
พร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พูนชัย ปันยยะ)

รักษาการเลขาธิการบัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตเชียงใหม่

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๙๖๗ ต่อ ๓๑๑

หนังสือขอความอนุเคราะห์ ให้นิสิตลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิทยานิพนธ์

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๑ (๑๐)/ว ๖๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร. (๐๕๓) ๒๖๘๖๖๖, ๒๖๕๑๔๕, ๒๖๐๔๕๑,
๒๑๐๓๖๕ มือถือ ๐๘๖-๑๕๕๖๓๖๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๖๐๔๕๒

๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิทยานิพนธ์

นมัสการ/เรียน

ด้วย พระธนาเทพ สกกวโธ (ศักดิ์วงศ์) เลขประจำตัวนิสิต ๕๔๐๔๔๐๕๐๓๙ เป็นนิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคปกติ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาการอนุรักษ์เครื่องปวงของชาวพุทธ
ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง A CONSERVATION OF BUDDHIST PUJA DRUM IN MUANG DISTRICT,
LAMPANG PROVINCE”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ ทาง
บัณฑิตศึกษาฯ จึงขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตไปเก็บข้อมูลดังกล่าว โดยจะให้นิสิตจะเข้าไปเก็บข้อมูล
(สัมภาษณ์) ด้วยตนเอง

จึงนมัสการ/เรียนมาเพื่อทราบและพิจารณาให้ความอนุเคราะห์และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

นมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง/ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พูนชัย ปันยิยะ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
รักษาราชการเลขานุการบัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตเชียงใหม่
ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๙๖๗ ต่อ ๓๑๑

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ/ฉายา/นามสกุล	: พระธนาเทพ สกกวโรโส (ศักดิ์วงศ์)
ว/ด/ป/เกิด	: วัน อังคาร ที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๘
สถานที่เกิด	: โรงพยาบาลศูนย์ อำเภอมือง จังหวัดลำปาง
มาตุภูมิ	: ๔๐๙ หมู่ ๔ บ้านห้วยทราย ตำบลต้นธงชัย อำเภอมือง จังหวัดลำปาง ๕๒๐๐๐
การศึกษา	: ทางโลก : ระดับประถมศึกษา ปีที่ ๖ พ.ศ. ๒๕๔๑ โรงเรียนเทศบาล ๑ บ้านแสง เมืองมูล อำเภอมือง จังหวัดลำปาง : ระดับมัธยมศึกษา ปีที่ ๖ พ.ศ. ๒๕๔๗ โรงเรียนวิสุทธิวิทยาการ ตำบลหัวเวียงอำเภอมือง จังหวัดลำปาง : ระดับอุดมศึกษา ปริญญาตรี พ.ศ. ๒๕๕๒ พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ห้องเรียนวัดบุญวาทย์วิหาร ตำบลหัวเวียง อำเภอมืองจังหวัดลำปาง : ทางธรรม : พ.ศ. ๒๕๔๘ สำเร็จการศึกษานักธรรมเอก สำนักวัดสวนดอก ตำบลเวียงเหนือ อำเภอมือง จังหวัดลำปาง
บรรพชา	: วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๑ ณ วัดนาก่วมเหนือ ตำบลสบตุ๋ย อำเภอมือง จังหวัดลำปาง
อุปสมบท	: วันที่ ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ ณ วัดนาก่วมเหนือ ตำบลสบตุ๋ย อำเภอมืองจังหวัดลำปาง
สังกัด	: วัดนาก่วมเหนือ ตำบลสบตุ๋ย อำเภอมือง จังหวัดลำปาง
เข้าศึกษา	: หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ปีการศึกษา ๒๕๕๔
ที่อยู่ปัจจุบัน	: ๓๓ วัดนาก่วมเหนือ ตำบลสบตุ๋ย อำเภอมือง จังหวัดลำปาง ๕๒๑๐๐
เบอร์โทรศัพท์	: ๐๙๔-๗๑๔-๕๕๕๗